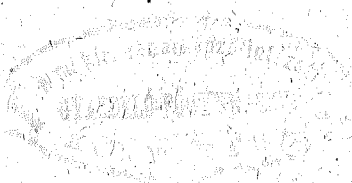

Mr. Lora F. 814

Wm. L. Garrison

H Á Z I ORVOSSÁGOK,

M E L L Y E K

Az Emberi testnek külömb - külömb-
féle nyavalyáinak meg - orvoslására nem
csak némelly esméretesb Fűvek belső's
külső, hanem köz - hasznai - is rövideden
egybe szerkesztetve találhatnak,

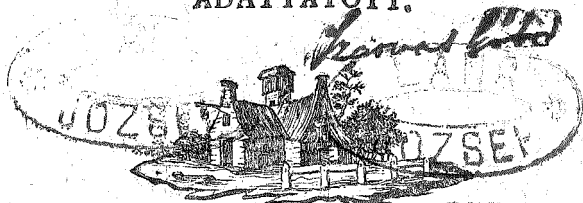
M O S T P E D I G

Hogy annyival - is inkább édes Nemze-
tünknek természeti hajlandósága
fel - indíttasék ;

A' MÉH-TARTÁS

TUDOMÁNYA-IS

HELYESEN, ÉS RÖVIDEDEN HOZZA
ADATTATOTT.

V Á T Z O N

Maramaros Gotlib Antal' költségével.

***Énekeljetek a' mi Istenünknek - - a' ki te-
remté a' Földet az Emberek' szolgálatjára.
'Sólt. 146, v. 7:8.***

A.

Ágyék-fájásról, melyet a' vesék-körül a' fővén', vagy vizellet' fel-akadása szokott okozni.

A' fejér mályva-gyökeret, és fejér-liliom-tövet kömény-maggal öszve törvén, főzd-meg vízben mint a' pépet, tévén belé egynéhány tsöpp len, vagy fa-olajat, kendd ruhára, jó melegen kösd-bé ágyékát két vese táján.

Vagy: A' tyúk-tojás székét, fa-olajat, mézet keverd-öszve; és fejér mályva gyökeret meg-főzvé, ruhára rakván, kösd a' fájós részre.

Ájulásról, vagy el-halásról.

Ennek félszke benn a' szívben, vagy melette vagyon: meg-esmérhed abból, hogy a' szív verése meg-fogyatkozik; néha azok nélkül-való búsúláson, néha valamely rút képzésen kezdődik. Erre okot ad a' nagy éhség, rendetlen has-menés. vér-folyás, ütés, és esés, a' gyomorból, vagy

A 2

az

az Aszszonyokban méhekből fel-gőzölő fojtó pára, vagy kivált a' gyermekekben a' giliszták' háborítása, vagy a' nagy hideg, meleg.

Ha rolsz, és el-hül a' gyomor, a' pirított kenyeret törtt ta héjjal meg-hintvén hányd jó borba, a' beteg ezt egye, gyomrát pedig, fejer-ürmöt, és fodor-mentat meg-forrózván, aztal jó melegen kösd-bé. Ha hívségtől esik, etzettel mosogasd ábrázattyát. *Vagy:* Márts ruhát etzetben, tedd szívére. Ha pedig a' vérnek bővségétől, vagy ijedéstől történik, eret kell rajta vágatni kétszer, háromszor is. Továbbá az el-ájulás akármelly okból legyen, éles ruhával dörgöllyék testét, lehet ptrüfzköltető eszközt órába fűjni; vagy egy-néhány tsöpp gyöngy, vagy rózsza virág-etzetet bé-adni. Hirtelen ez is: Sáfrányos borban főzd-meg a' kenyér belet, ruha között jó melegen kösd-bé szívét vele.

Almatlanságról.

A' faláta-magot, és a' mákot öfzve-törvén, és vízzel meg-öntvén, kösd homlokodra. *Vagy:* A' mákból ki-fatsartt levét egy pénz árú égett borba egyelítsd, nád, vagy szín-mézet-is tévén hozzá, azt igyad. *Vagy:* A' fejer temjént, és a' baratzk-magnak bélét öfzve-törvén, tölts közé kevés etzetet, két ruha-közt kösd homlokodra. *Vagy* is Kerti-kaporból, vagy mák-száraz fejből tsinálly láb-vizet, abban áztasd lábaidat, meg-jön álmod.

Arany-érről.

A' fűz-fa'leveleit édes tejben főzd-meg, zatskóba rakván, és all-feledre tévén, üllý reá, ha szükség meg-újítván.

Ha folyó: Jó meleg téglát tégy lyukas fazék alá, és egynéhány tsep erős etzetet reá tsöpentvén, üllý reá, magadat jól be-takarván, úgy párollyad.

Ha pedig vak: Petrefelyem vizet, és babavirág vizet egy arányú mértékben öszve töltvén, vagy három tsep fenyő, vagy fa-olajat közibe tévén, azt igyad.

Ha az arany-ér ki-jár: A' lopó töknek levelét mikor leg-jobb erejében vagyon, meg-szedvén, szárasd-meg, és igen apróra törvén, és meg-szítálván, fa-olajjal az arany-eret meg-kenvén, egynéhányszor híntsed azon porral.

Vagy: Fejérmályvánnak leveleit, és virágit, len-magot, szék-fű virágot, és kapor-magot zatskóba jól meg-főzvéntejben, lyukas széken-által melegen párollyad, vagy abban gyenge ruhát mártván, azt tedd reá, vagy melegen üllý reá.

Vagy: Süsd-meg zsarátnakban a' veres-hagymát, azt meg-tisztítván, és írósvajjal jól öszve-törvén, kennyék azzál.

Ha meg-akarod azon eret indítani: Gyántaforma kemény terpentínát meg-törvén, vedsd a' tüzre, olly edénybe, melyre reá üllhols, hogy a' füst meg-járja all-feledet.

A' ki e' betegségben vég-bélnek fájdalmát, és dagadását szenvedí, ha memortika balsam-olajjal meg-kenetik, fájdalmát enyhíti.

Arenárúl, melly Magyarúl belső Fővénynek, vagy követskének-is neveztetik.

Ez a' nyavalya Magyarúl közönségesen Arenának, Deákúl pedig Calculusnak neveztetik. Noha nem más, hanem fővény, és homok, mert a' mi a' beteget kí-

nozza, kisebb, 's nagyobb fővény forma követskék, mellyek vagy kés felől a' vesékben, vagy a' vizellet útáiban vannak. Azért vagy amott, vagy itt gyötör, külömbözik a' kolikától, mert ebben a' fájdalom többnyire az egész has el-fogja.

E' nyavalyában a' kínos fájdalmakat szerzik az éles fővények, vagy darabos követskék, mellyek a' vesében meg-szorúlván azt rágják; vagy a' veséből aláfelé menvén, a' vizelletnek hártvás tsatornáit metszik. Néha pedig a' sűrű nyálás nedvelségtől, vagy meg-aludt vértől ez meg-történik: de akkor nem olly éles, hanem inkább feszítő a' fájdalom. Ez a' nyavalya meg-esmértetik a' fővénynek vagy-is követskének a' vizellettel együttvaló ki-jövéséből: noha rend-szerint a' vizellet tiszta szokott lenni, de néha vár vizellettel mutattya-ki magát.

Ha a' kö a' víz-hólyagban már alá szállott, vagy-is abban termett, akkor az ágyékban vagyon a' fájdalom, és nyílás: a' vizellet pedig meg-fogódik, avagy erőltetéssel csak tsepereg. Jó jel, ha a' vizellet sűrődik, és fővényes materia száll a' vízellő edénynek fenékére: mert azzal a' betegségnek oka ki-takarodik.

Mivel e' nyavalyában a' bélek meg-tágulása könnyebbséget hoz, Kristéllel hasznosan lehet élni, ez iránt leg-inkább a' tanúlt orvosoknál van az értelem.

A' betegnek ha nagy hívsége vagyon, és véres természetű, jobb karján a' szerint, a' mint az erő engedi, eret kell vágni: mert ez hívesít, álmot hoz, és fájdalmat enyhít. Az alatt a' gyomrot kell erősíteni. *Lásd Gyomor erőtlenségéről.*

A' vizellet' indítására fejer mályva gyökere, fejt-liliom tövét, ánis, vagy kömény-magot meg törvén főzd-meg erőssen fa-olajos vízben, mint a' pépet, kösd-be melegen a' két vese' táját.

Vagy: A' veres-hagymát zsírban, avagy vajban főzd-meg serpenyőben, azon-képpen kösd-bé ágyékát.

Hogy a' szenyvedt nedvesség, melly öregbítheti e' nyavalyát, inkább ki-takaradgyon, hasznos gyenge *Laxativummal* élni. Hasznos a' lavanyú viz.ital, és a' banya-fördő, és vizének itala. Jó ez-is: egynéhány mogyoró-belet-törj. öszve, erezd-fel forrás, vagy folyó-vízzel, mint a' tejet, gyakorta úgy igyad. Azon-képpen a' ketske-tej lavó-is hasznos.

Avagy: Fejer-mályvából gyökereitől, tsengő-füből, dísznö-tökből főzz fődöt, a' beteg ülljön abba minden nap egyszer, kétszer: Ha talán bádgyadna, szálljon ki. Ezek után ha a' fájdalom nem szűnik, jele hogy nagy a' kö, melly a' vizellet' úttyát el-fogta, és felsziti, akkor követ rontó orvossággal kell élni. A' tyúktojásnak tehát külső tilzta héját égesd fejer porrá, egy két kés hegynyit abból vels fejer borba, két, három tsep jó féle terpentint, lehet hozzá tenni, reggel, este azt igyad.

Vagy: a' petreselem' gyökereit erőssen főzd-meg vízben, tégy hozzá bővebben iros-vajat, s nád-mézet, újjonnan meg-főzvé, gyakorta azt

egyed, *Vagy*: A' matska tövisket (*eringium*) főzd-meg vízben, éhomra minden nap igyad.

Vagy: A' fekete erős retket reszeld-meg, fe-jér bort töltvén reá, fatsárd ki levét, idd-meg. Ha az ilyen kö ronró, és üző orvofságok nem használnak, szükség továbbá gyakorlani; hogy erejeket lassan lassan ki-adhassák.

Ha pedig a' kö se nem őszol, se ki nem jön, és nagy a' fájdalom, találtatnak orvosok, kik azt ki vágják. Láttam egy diónyi követ, melly tizen-két esztendősen nálam esmérős gyermekből ki-vétetett.

A' beteg meg-szabadulván, a' mi e' nyavalyát újítani szokta, azt távoztassa.

A' tál-mosó füvet őlzve-vagdaltván, főzd-meg vízben, melegen azt igyad. A' petróselem vizet-is illy formán igen jó innya. *Vagy* a' fekete retket meg mosván, mindenestől reszeld-meg, és annak levét ki-fatsarván, reggel, estve igyad. E' mellett a' petróselem leveleit forró vízzel öntsd-meg, és egy kevés iros-vajat belé tévén, ruha között kösd reá.

Jó a' rák szemét is apróra törvén estve, reggel égett borban, vagy pálinkában innya. Igen hasznos a' kakuk-füvet vízben meg-főzvé, annak levét innya.

Vagy: Őlzve zútván a' fejer veres-hagymát, annak levét ki-nyomván, tztitrom-levével hasonló mértékben egyelítsd őlzve, és egy-egy kalánnyit végy-be; *Vagy* tizenkét tsöpp terpentina-olajat fejer borba, vagy tsak vízbe igyál-meg, a' fővenyet nagyon indíttya.

Ez-is hasznos: a' meszet tett egy mázos fazékba, tölts vizet reá, jól keverd-őlzve, és ha meg-higgad, melegítsd-meg, abba ruha mártván, azon melegen köttesd két veséidnek tájára,

Vagy:

Vagy: Az aranyka-füvet, melly szokott a' lenre folyni, főzd-meg kenyér haj-alatt vízbe, azt igyad, próbáltatott.

Vagy: A' kö-rontó füvet (*Saxifragat*) főzd-meg fehér borba, vagy ha tetlzik, vízbe, ebéd, vatsora felett, és egyékbör-is arról igyál.

Az aranyos Iltap-fünek, *virga aurea latifolia* gyökerét, és leveleit törd porrá, azt valamely lévben gyakran igyad: bizonynyal a' vesékben, és hólyogban lévő követskéket, vagy is fővenyet ki-hajttya. *Vagy*: Bábaíre fünek *Piminnella alba* gyökerét főzd meg vízben, gyakran igyad.

A' nagy, vagy kis-tsengő-fünek (*Hipericum majus, vel minus*) más neve Sz. János' füve; magvát gyakran egyed, vagy tsak fűvét, és virágját vízben meg-főzván igyad.

Afzszonyok bővebb tejéről

Olasz-kapornak *Feniculum* magvait, kinek bőv teje nints, gyakran rágja.

Afzszonyok fehér folyásáról.

Réti lóhere fünek ki-nyomott levét, vagy annak fött vizét gyakran igyák.

Afzszonyok hó-szám' fel-akadásáról.

A' fekete ürömöt. *Artemisa* főzd-meg vízben, a' beteg' magát fő-képpen ágyéka tájáig az-zal párollyá, és lábait melegen abban áztassa.

Afzszonyok hó-szam' rendetlen járásáról.

Bóldog Afzszony-méntájából *balsamita* tsak nált fördőbe fürödyenek.

Afszonyok' külömb-féle bajairól.

A' melly viselős Afszonyon fejer-tisztulás
vaygon, szedgye meg a' fejer eger-fark füvet vi-
rágostól, házba meg-száraztván, tégyen hozzá
mind porostól pókhállót, magát ezekkel füstöllye.

Ha pedig rend-szerint a' hó-szám' nem jár-
ja, végyen egy jó marék tormát, meg-mosván
törje-öszve, és tegye két itzés-fazékban borba,
tartsa harmad napig jó fedél alatt, azután ruha-
által ki-fatsarván levét, reggel, és este azt igya.

Ha teje el-vesz: a' bodza-fának gombáját
meg-száraztván, törje-öszve, és borban egyelit-
vén, arról igyék. Hasznos a' Szent János fűvé-
ről-való ital-is.

Ha nehezen szül: A' fekete ürömöt vízben
áztatván, arról igyék. *Vagy:* A' fejer lilium vi-
rágjának sárgáját öszve-törvén, és vízben hany-
ván, arról igyék.

Teje, hogy bővebb legyen: A' kapor-ma-
got törd-öszve, és lentse levesben fel-forralván,
mikor meg higgad, néha-néha azt igya.

Ha a' mátrája le-szállott, a' petreselymet,
majoránnát, szarka láb-virágot, fejer ürömöt fő-
dő-alatt borban főzd-meg, timsót tévén belé,
egynéhányszor add innya.

A' gyermek, ha meg-holt benne, vagy a'
gyermek mássa benn maradt, a' farkas-alma-fü-
nek gyökerét borban főzd-meg, mirhát, és törtt
borsót közé téve, reggel, este arról igyék.

*Afszonyok nehéz szülése idején, ha
nagy hévsége vaygon.*

A' bodza, és szék-fű virágot főzd-meg
édes tejben, és lágy melegen kösd hasára.

Afsz.

Afzszonyok sokféle változásokról.

Matska-füből *Calamintha* főrdőt készítvén, abban törödgyenek, fogják hasznát tapasztalni.

Szülés után pedig belső fájdalmakról, Mátra-fünek *Matricaria* porából egy drakmányit adgyanak néki vízbe innya. E' füvel hasznosan köztözni lehet azon beteget.

Afzszonyok' szülése után hasznos ital.

Turbulya-füből készült leveft gyakran egyenek, igen hasznos akármelly változások' idején.

Afzszonyok szülése után - való tisztulásokról.

A' fekete öröm-füvet *artemisa vulgaris* főzd-meg, azt igyad E' füből tsinált főrdő a' meg-állott hó-számot-is meg-indítja.

Afzszonyok' tisztulásáról szülés után.

Harmintz grán bazsa-rózsa *Poconia* gyökereinek porát tiztrom-fü víziben reggel, este az ilyen Afzszonyok igyák.

Afzszonyok' vér-folyásáról.

A' veres skárlát polztót égesd-meg, és abból egy márvás-nyomó port egynéhányszor kevés borban végy-bé: az alatt pedig a' szarkaláb' virágot mindeneftől öfzve vagdaltván, és vízbe hányván, lábaidat abban áztasd.

Ha pedig mértékletlen a' vér-folyás: A' szarka-láb-füvet, vagy is virágot *Calcatrippa* főzd-meg vízbe, melegen azt igyad. Hogy jobb izü légyen, tehetsz belé nád mézet.

Békája kelvén valakinek nyelve alatt.

Dörgöld erősen gyakorta aprón törtt borssal. Ha pedig nevelkedik, éles kés-hegygyel vagdald meg, és a' timsót etzetben meg-főzvé, és ruhát belé mártván azzal dörgöld.

Békáról, mellyet valaki meg-iszik, és benne vagyon,

A' körös fának vedd vizét, azt igyad.

Békáról, vagy más férges féregről, ha az emberben vagyon.

A' pápa-füvet *Carduus benedictus* öszve-zúzván, fatsard - ki levét. azt igyad, ki-üzi.

Béled ha le-jár.

Koplally egy ideig, és hanyatt feküdvén nyomd fel, mézzel kend meg helyét, és aprón törtt alabastrom-kövel jól bé-hintvén, borba fött ruta-fünek leveleivel kösd be, tartsd rajta egy-néhány nap.

Vagy nygan elsőben nyomd fel, és egy pókot, egy-diányi ó hájat öszve törvén, kend meg azzal ott, a' hol béled le-jár, egy tsomó ruhával szorítsd fel, húszon-négy óráig rajta tartván. A' kis gyermeknek-is, kinek a' lok sírás miatt ilyen baja vagyon, kasznál ez.

Belső részek romlásáról, és sebeiről.

A' mályvát főzd meg, nád mézzel egyeltve, reggel, délbe, estve azt egyed. Gyümöltse helyett gyökere-is jó.

Bi-

Bibortos fakadékot artzáról.

A' papsajtot, az-az közönséges mályvának gyümölcstét meg-szedvén, sótan íros vajba főzdemeg, azzal kennyed.

*Bilisről Lásd Purgátzió.**Bor - italnak meg - útálásáról.*

A' tengeri nyúlnak (ez légyen bak , ha férj-finak akarod adni, ha pedig Afzszonynak , nyö-ftény) vedd vérét, meg-szárasztván, és öfzvetörvén, borban add innya.

Böfögésről.

A' rozs - virágot meg-szedvén, abból annyit mint hat búza-szem nyom, akár mint magában vagyon, akár porrá törvén végy-be. A' kolikáról, gyomor romlásról, és más némelly nyavalyákról-is ez a' virág hasznos, és dítséretes, a' mint e' könyvetskének végén a' tóldalékban bőven olvashadd,

Bübájos vesztésről.

Azt olvasom egy meg-lehetős embereknek írásiban, használ ez; ha meg-romlott tagadot magad emélesztetteddel bé-kötöd, vagy vízelletteddel meg-mofogatod.

D.

Dagadásról.

Az Isten fa virág (*abrotanum*) öfzve-töröttetvén, ha dagadt tagra köttetik, el-öfzlattya; azonképpen a' vérnek bőr alatt-való meg-gyűlését-is,
Vagy

Vagy fő-képpen a' hideglelés miatt testednek valamelly része, ha meg-dagad, a' tyúkganajt meleg vízbe áztatván, légyen mint a' pép, ruha-közt kösd a' dagadásra.

Ötsd-meg forró-vízzel a' közönséges mezei szék füvet, vagy virágját *Chamomilla vulgaris*, kösd reá, meg-lágyítja.

Dagadásról, mely tüzes szokott lenni, tályognak-is lehet nevezni.

Ha a' beteg' állapotja engedi, eret kell vágatni azon karján, mely felől a' nyavalya fekszik. Ha a' tüzes dagadás ártalmas helyen nintsen, mindgyárt elején vizsgálja kell verni, és el-oltani. Ha pedig főhöz, és szívhez közel vagyon, és olly mérges, hogy a' beteg' elzét el-veszi; tellveiséggel nem kell vizsgál-vern, mert el-fogja az említett nemes tagokat, hanem minden tehetséggel ki-felé szűkség szíratni, és érelni.

E' végre meleg vízzel, fa, vagy len-mag olajjal hamarjában búza lisztből tésztát gyúrván, és ruhára kenvén, jó melegen kösd reá.

Vagy így: Fejér mályva, vagy csak fejér liliom gyökeret főzd-meg édes tejben, keverd-össze kevés vajjal, vagy ó hájjal, és savanyú kovásfzsal, azon módon kösd reá: a' fájdalom' enyhítésére safránt-is lehet közzé tenni. Ha tüzeisége. múlik, az árpa lisztet kavard-össze borral, ruhára kenvén, tedd reá. Ha meg-lágyulván, érik, és magától ki-nem fakad, vágasd ki.

Avagy: Ha úgy akarod, törd-meg a' mustár magot, káposzta leyéllel, veres hagymával,
és

és kovászfzal együtt - kösd reá. *Ismét a' reszeltt tormát, árpa - lisztet mézes etzetben kevervén, főzd - meg jól, kösd reá, meg - fakaaszttya, sepreit több ízben - is jól ki - kell nyomni.*

Vagyon más féle dagadás - is, melly hideg tályognak mondatik : Nem veres, nem - is annyira fájdalmas. Ennek oka az hideg, poshadt nedvességektől bőr alatt meg - gyűlése. Az ilyen dagadást kezdetben hasznos meleg ruhával dörgölni : a' dörgölés után fa - olajat, lágy sót, és törtt borst etzetben jól öszve - kevervén, azzal ken - nyék. *Vagy* : vész timsót erős etzettel egyelített párlúgba, abban a' ízékfü virágot főzd - meg, levét ki fatsarván, melegen kösd reá. *Vagy* : Ha ez nints, párlúgba sót vetvén, és kevés szappant olvasztán, azzal molsák. Ha így sem olzol : a' fa - gyöngyöt, óltatlan meszet, ó hájat törd öszve erőlfem, azzal köffed.

Más dagadások - is vannak, vagy inkább a' széltől, avagy roszsz nedvességek' bővségétől lett fel fúvások : ezeket ha újjaiddal bé - nyomod, lát - tatnak fel - pattanni. Az illy dagadás ellen a' ru - ta, petreselem, kömény, és kapor - magot, vagy tsak egyikét - is főzd - meg erőlsen borba, borát le szürvén, faragj belé szappant, és fa - olajat erefztvén hozzá, ismét főzd - öszve mind, olyan lészzen mint az írr, azzal kennyed. *Vagy* : Az ár - pa, és köles lisztet főzd - meg borban, meg - szür - vén - és ruhára kenvén, köfsed melegen véle.

Közönségesen pedig erre vígyázz : midőn e' féle dagadások kezdődnek, mindgyárt elein valami tisztító orvolsággal ély, azután fogj a' gyógyításhoz. Ha mérges tályog a' dagadás, a' mint fellyebb íram, úgy tselekedj.

Tovább : Vannak kemény dagadások - is, mint a' kö, mellyek sűrű öszve sült, és öszve -

verődött flegmákból meg-tsomóznak, ezeket lágyítani kell kövér zsírokkal, a' minéműek a' marha-szár tsontyának veleje, a' fa, vagy lenmag olaj' sepreje, kennyed, ezekkel, a' dagadások' keménységit. *Avagy*: Az árva tsalánt, földi epét, tšekla, és kápolzata levelet törd-öszve, ó hájat-is tévén közibe, serpenyőbe főzd-meg jól, kösd-bé véle.

Dühödésről.

A' kender leveleit, és magvaít meg-száraltván törd-öszve, az ilyen embernek reggel, és este annyit, a' mennyi egy ólom kanálba leszapva bé-fér (az oktalan állatnak nagyobb mértékben) azon porból borbán, vagy pálinkában, vagy tsak vízben, míg a' nyavalya nagyon elnem éri, add-bé.

Dühös eb marásról.

Fejér, vagy fekete pefszertze-füvet *Marubium album* sóval meg-hintvén, leveleit kösd a' febre.

E.

Égésről.

Ez iránt jó migyárt az, a' mi hívesít: azért az úti-füvet vízben áztatván, annak levében tyúk tojás' fejejét kevervén, kend-bé gyenge tolúval az égett részt azzal. *Vagy*: A fejer lilium gyökerét süsd-meg zsarátnak alatt, lenmag' olaját erefztyén közibe, kösd-bé vele.

Ha akarod, hogy száradgyon, a' tölgy-fa' száraz kéját, es temjént törd öszve, meg-szítáltván, és öfzze, egyelítvén, hintsed véle. Jó az iránt:

ardnt; A' szű - lizt, és a' meg - égetett káposzta - tor - zsa' hamuja - is.

Az égésben - való fájdalom enyhítésére hasz - nos a' nyers káposztának ki - fatsart levével az il - lyen tagot kenni.

Az égés, ha forró zsír, vagy forró - víz ál - tal lött, jó mingyárt etzetes vízben ruhát mártó - ván, reá borítani, és gyakran meg - újítván, az - zal nedvesíteni: ezután a' fellyebb említett po - rokkal bé - hinteni.

Jó ismét: Akármelly égésben az ő hájat meg - zúzván, és tejfellel öszve - kevervén, azzal kengetni; még jobb, ha tyúk tojás székét téfzel közibe. Különösen tsak téntával - is hasznos ke - negetni. Nem különben hasznos ez - is, kivált a' puska - portól meg - égetett tagra: főzd - meg a' rá - kot erősen, és annak levében vaját bortsátván, kenegesd véle. A' várat gyógyulás' idején nem kell le - vajni, hanem vajas meleg borral néha - néha kengetni, és nyomogatni: magától fog le - hullani.

Égéséről valamelly tagnak.

Lásd a' mi írva vagyon a' sugorodásról; úgy tselekedgy. *Vagy:* Narcissuz virágnak gyö - kerét meg - zúzván, mézzel öszve - egyelítve az égett tagokra rakd.

El - esett tagokról.

Kakuk fűből készített meleg fürdőben fő - röggy.

Emlőnek dagadásáról.

A' keferü - lapunak gyökerét főzd - meg édes tejbe, ruhára rakván, azzal kössed. Ha pedig az emlőnek bimbója meg - dagad, egy, vagy két

dióni téglát apróra törvén, és forró vízzel megöntvén, kend két papirosra, kösd - bé vele.

Vagy: A' ténába tiszta ruhát mártván, ragazd reá. Ha pedig ez a' dagadás vér - keléssel vagyon, az ó hájat, irós - vaját, bárány - fagy gyút, szurkot, és viafzat egyenlő mértékben öfve - olvasztván, és ruhán által szürvén, kend papirosra, ragazd reá, meg - újítván a' kötést.

Vad - lentsének, vagy - is ledneknek magvait meg törvén, abból tsinálly lisztet, és mézzel öfve - kevervén, azzal rakjad. *Vagy:* A' turbula - fövet kösd emlődre, a' meg - gyúlt sűrű tej az - által el - olzlik.

Eperől, vagy Bilisről. Lásd Purgatzió.

Esésről.

Ebben az ember szokott el - ájulni; mellyre nézve szükséges az, a' mi a' szívet erősíti.

Sáfrányos, és fa - héjjas meleg bort kell innya adni néki.

Mivel pedig az esés ritkán történik ér szakadás nélkül, hogy a' folyó - vér meg ne aludgyon, szükség azt olzlasztani, és a' testből ki - takarítani:

E' végre a' tölgyfa szemet apró porrá törvén, meleg borba add bé - innya.

Avagy: A' bűdös - követ. (még jobb a' virágja) meg - törvén, és meg - szítálván, meleg borba ezt igya a' beteg. Még hasznosabb lehet a' tertpenina olaj: ebből hat, vagy hét tseppet erefsz, meleg borban, vagy vízben, ad innya. Azomba vígyázni kell, hogy a' betegnek hafa

meg-

meg - ne szorúlyon , mert e' miatt nagy fájdalom követhet.

*Étel ki - hányásról, vagy - is nem emész-
tésről.*

A' gyomor néha bé - vefzi az eledelt, de emésztetlen ki - mégyen: Oka ennek a' gyomor' erőtlenése, vagy rozsfz nedves-
séggel - való meg - telése, melly miatt a' gyomor meg - hűll, el - ázik, és meg - sikúl. Akkor melegítőkkel szükség a' gyomrot legíteni.

Ha pedig a' belső teliség hányásra indít, az hányást hányással kell orvosolni, szükségben hirtelen jó ez: a' mint másutt is jelentettem.

Igyál lágy meleg vizet, bortsásd újad tor-
kodba, meg - indíttya.

A' mi illeti a' gyomor melegítést, a' gyomor erőtlenességéről meg - írtam.

Hányás ellen használ az erős etzet ital. Hasonló képpen a' kámfornak, vagy veres - hagymának szaglása. *Avagy így:* etzetet fodor - mén-tával, vagy magányolsan, vagy együtt szék - fűvel forrald - fel, abban spongyiát mártván, és valamennyire ki - fatsarván, jó melegen kösd gyomrára. *Avagy:* Fodormentának levét ki - fatsarván, és etzettel egyelítvén, azzal gyúrj együtt savanyó kovászt, ruhára kenvén, kösd - bé vele.

Étel kívánásáról.

A' fenyő - magot két, három felé törvén, kenyér - haj alatt földi epe - fűvel, *Centauria* borbába meg - főzyén, midőn meg - higgad, éhomré ar-
ról igyál.

*Étel nem kívánsárról. Lásd gyomor erőt-
lenségéről, és tsömöréről.*

F.

Fagyott tagokról.

A' meg-fagyott részt kösd-be hideg kovászlal, ki szíja a fagyot. Meg-fagyott kezedet pedig, vagy lábadot áztasd hideg vízben: Azon-képpen, ha ortzád meg-fagy, hóval nedvesítsd, és dörögöld. A' meleg víz nagyon árt a' hideg vett tagoknak, erre vigyázz.

Farzsábának gyógyításáról.

Boglár virágnak *Ranunculus pratensis*. Leveleit meg-zútván, kösd a' fájos helyre egynéhány óra múlva verefsége támadván, hólyagot is szíj.

Feje a' kinek jerkés, vagy tetves.

A' ruta-füvet, és fejer ürmet főzd-meg párlúgban, azzal mosogasd.

Fejed ha varas.

Apróra törtt timsót, temjént, viafzat, és vaját öszve kevervén, és el-olvasztván, kennyed vele.

*Fekélyről, vagy túrról, melly a' láb-szárán
kis pattanásból támadván el-terjed.*

Leg-alább egy hétig minden nap kétszer, háromszor járj folyó-vízben, vagy rész szerint áztasd abban túros lábadot. Ha kezd bőrizni, ruhával kösd-bé, hogy gyenge lévén meg-ne sértődgyön. Próbáltatott.

Fe

Fenéről.

Ez a' nyavalya, a' melly tagban kezdődik, magát ki-mutattya: mert abban meg-töltt fekete erek látzatnak, és nagy a' fájdalom. Midőn a' fene el-hatalmazik, és az orvosság véle nem bír, leg-jobb, és könnyebb segítség az ép részt a' meg-vesztegetett részről el-vágni.

Ha pedig akarod, ez az immár ártalmas tag ki-ne sebefedgyen, az eleven rákot mind héjával együtt erősen törd-ölvé, és kösd-bé véle. Ha ugyan ki-sebefedik, és leves, a' temjént törd lágy porrá, azzal hintsed, ha pedig száraz a' seb, azon lágy port tyúk-tojás fejeérének vizében kevervén, azzal kennyed.

Továbbá az eleven rákot új fazékban megégetvén, és szitált porrá törvén, azzal hintsed. *Avagy:* Hamarjában a' száraz dió belét törd-meg, és serpenyőben gyengén meg-pergelvén, 's az olajját ki-fatsarván, kennyed véle. *Ismét:* A' malosa szöllöt ruta levéllel törd-ölvé erősen, hogy olyan legyen, mint a' sűrű pép, azzal köfsed. *Avagy:* A' tsalánnak magvát meg-szedván, és apró porrá törvén, a' meg-zúzott ráknak ki-fatsart levéllel keverd-ölvé, és kene-gesd véle.

A' reteknek magvait ölvé-törvén, vesd erős etzetbe, kösd azon részre, melyet a' fene veszteget.

Flastrom, melly minden febre hasznos.

A' kattang kóró-füvet, *Cicoriun sylvestre* szappant, vialzat, disznó-áll' tsontjának velejét, veres-hagymát, egér-fark-füvet egy aranyú mér:

tékben, mázos fazékban parás hamuban húszon-négy óráig szüntelen maradgyon a' fazék jól befedve, azután le-szűrt zsíriját, ruhára kenvén, kösd-véle.

Fitzamodásról, melly a' kezénn, vagy lábonn történik.

Jól meg-kell nézni, a' tsont ha ki-ment helyéből, rántással, és húzással helyre kell húzni, és gondosan meg tapogatni, a'hol gödrös a' hely, a' leg-kifsebt tsontot is bé-kell nyomni: ezután száraz ruhával szorítsd-ölvve, és harmad napig úgy hordozzad. Ha meg-dagadt, etzetes korpával kösd-be.

Hogy ha pedig továbbá-is fájlalod, rozsz, vagy árpa lisztet, mézet, sőt, és etzetet ölvve egyelítvén, főzd-meg, kösd-be véle, harmad nap alatt maradgyon rajta.

Vagy: Törd meg a' paprán-fünek *Polipodium* gyökerét. mézzel ölvve-kevervén, kösd a' romlott tagra.

Fog - fájásról.

A' fogak töveire a' testben lévő erek bé-szolgálnak, innét hol hév, hol hideg, hol sós, és más evő nedvességek reájok folynak. Ha a' fog odvas, és fájdalmas, rész-szerint jele, hogy férgek vannak benne.

Az ortzának meg-dagadása pedig jelenti, hogy a' belső sértő nedvesség a' külső részekre ki-jött, és így akkor a' fájdalom szűnik.

E' nyavalyában elsőben is a' fájdalmakat ér vágással, vagy purgatioval, vagy más módal szükség el fogni, és a' fájdalmat enyhíteni. Jó a' meleg fürdőbe való izzadás; nyakán, és vállai között való köpölezés, vagy szivattasslon hólyogot két füle tövén, ez az evő nedvességet magához szíja, vagy a' fekete nadály' gyökerét törd-öszve, ruhára kenven, kösd homlokára, és nyakára is.

Mivel a' fülekben el-ösz'ott ereknek nagy egyesülése vagyon a' fogak erejével, azért ezt tselekedd: Veres-hagymának ki-fatsartt levét terjéssel öszve-egyelítve botsásd a' fülbe vagy a' fok-hagymának a' fokát meg-tisztítván, tedd a' fülbe.

A' fájdalom' enyhítésére jó ez: a' belind, vagy-is bolondító fű, és tarkony gyökereit főzdmeg borban, szádba vévén, jó melegen, tartsd fogadon. Hirtelen ez-is használ, meleg tejet, vagy meleg vizet tarts szádban. Vagy: A' bodza-fának belső zöld-héját, faragd-le édes tejben meg-főzvé, melegen e' tejet tarts szádban.

Hogy a' fájdalom meg-ne újúllyon, szádat, fogaidat, és inyedtet tisztán tartsd. E' végre a' száraz komlót főzdmeg vízben, minden nap kétszer, háromszor azzal mofogasd. Ha féreg van benne, kámfort, és aloët, vagy tsak egyikét-is olvaszsa-el égett borban, gyapottat bele mártván, dugd odvába, meg-öli. Vigyázz: a' rozsf fogat nem akkor kell ki-vonatni, mikor nagy a' fájdalom, hanem, mikor valamennyire szűnik: Nem-is, midőn nagy a' dagadás.

A' fogat pedig meg-kell előre lógatni, és okoffan meg-próbálni, mellyik a' rozsf fog; kivonása után aannk helyét hé-nyomván, szájába etzeter-vízet forgasson; ha vére meg-nem áll,

tépett etzetes - ruhát golyóbis formára tsinálly, keményen újaddal egy óráig rajta tartsad.

Vagy: Égetett gálitz - követ nyomj fellyül reá; ha a' Borbály kéztől irtózol, a' tejben aprón tört temjént egyelíts - öszve kevés keményítővel, golyóbisoan tsinálván, azt tegyed fogad' odvába.

Ortzád' lohadására tsallán - tövet törj öszve, főzd - meg sáfrányos tejbe, ruhára kenvén, kösd - bé véle.

Vagy: A' foggal fának leveleit fél - mészely borba, és annyi vízbe, keves timsót tévén hozzá, forrald fel, és lágy melegen azzal gyakorta mosogasd, és dörgöld fogaidat.

Vagy: A' kakuk - füvet borba meg - főzvé, öblítsd véle szádod, es mosogasd fogaidat. Ha fogad odvas, dugd be vialszfal. *Vagy:* A' méh tüvet, *melissa* vízben meg - főzvé, azon vizet melegen tartsd szádba, meg - újítván.

Vagy: A' lónak meleg ganéját, még a' földre nem húll, meg - szedvé, és erős palínkával azt öszve - kevervé, serpenyőbe jól melegítsd - meg, és azon melegen ruha között köttesd két posádra: ez inkább annak használ, kinek foga ez előtt ki nem húzatott.

Ha a' bőv nedvelségtől vagyon a' fájdalom. A' borsót különösen, és a' fokhagymát törd - meg, kevés rozs - liszttel etzetbe keverd - öszve, kösd két vak szemedre, *vagy* ugyan két, vagy három szem borsót, és kevés fokhagymát meg - törvé, bor etzettel keverd öszve, és gypotban tévén, tedd fájós fogadra. Probatum.

Jó ez is: A' fagyal fának (*ligustrum*) gyenge ágait főzd - meg vízbe, és annak lágy meleg vizével gyakorta öblögesd szádod: ábrázatodat, és fejedet - is azzal moshatod. Ez azon - képpen fő - fájásról - is használ.

Vagy:

Vagy: Főzd-meg vízbe a' Rábakalts-fűnek *Carolina* gyökerét, meleg levét tartsd fájos fogadon.

Fogak' innyenek meg - erősítéséről.

Rutát, zsályát, bodza-virágot, tárkon gyökeret őrölve - vagdaltván, egy borsónyi kámfort közzé tévén, egy itze borba, fele légyen víz, egygyütt főzd kenyér haj alatt, lágy melegen azzal mosogasd gyakran, és öblítsd izádot.

Folyosóról.

Le-hántván a' bodza-fa zöldét, rakd reá, vagy égett borba vels kevés kámfort, és abba töltszta ruhát mártván, kösd véle.

Forró betegségről.

A' tűz helyből végy-ki egy peták nyomó jól megégett földet, azt porrá törvén, és lavanyó káposzta-lévben egyelítvén, kétszer, háromszor ilyen formán napjában add innya a' betegnek. Probatum.

Ha pedig nagy hűségben vagyon a' beteg, a' mustár-magot őrölve-törvén, és a' tormát megreszelvén, tégy ezekhez kevés sót, és kovászt, közzé etzetet töltvén, keverd-őrölve, ruhára kenvén mint a' flastromot, kösd két oldalára, vagy lábainak ikraira; Húszon-négy óra múlva, ha hólyagot híz, ollótskával vágd-le, és a' helyét frös vájjal kenegesd, meg-gyógyúl.

Forró betegség ellen.

Kerti, vagy mezei (mind a' kettőnek egy az ereje) mustár, *Synapi*-magokat törd- -őrölve, etzettel egyelítve kösd talpára azon embernek, a' ki e' betegségben elméjében meg-háborodott.

Vagy: Ugorka magvait törd-meg, ereszt reá vizet, azt igya a' beteg. A' savanyított ugorka levét-is, mind ebben, mind a' száraz betegségben inni igen hasznos.

Fő-fájásról.

Ez vagy belső, melly az agy-velőt bé-takaró hárttyában vagyon, és fájdalma a' szem gyökerére nyilallik: Gyakran forró betegséggel együtt vagyon. *Vagy*: külső, a' fünek bőrét járja; ha az haját mozgattyák, inkább fáj, ez nem olly veszedelmes.

Reszeld, vagy törd-öszve az almát tyúktojás székivel, és lágy sóval, sáfrányozd-meg, és ruha között; hogy hajához ne ragadgyon, kösd bé azzal fejét. Ha a' beteg nem alhat, salétát, fehér mákot, vagy eb szöllőt törj-öszve, kösd fejére, úgy hogy homlokat, és vak szemét a' kötés bé-lepje. Leg-jobb a' vad szöllővirága akár nyersen, akár afzún, főzd-meg etzetben, törd-meg, és flastrom módgyára rakd ruhára, kösd-bé véle.

Hasonló-képpen nyers szapora fűvet megzúzván egyelítsd-öszve savanyó kovászfűzal, és ha vagyon, tégy hozzá rózsa vizet, mint a' flastromot kösd melegen fejére.

Ha nagy az hőség fő-fájáskor: nyers ruta-leveleit, reszelt retket; lágy sőt, savanyó kovászt, erős etzetet egyelíts-öszve, és kösd-bé véle: ha meg-szárad, mindgyárt újítsad, *Vagy*: fehér mákot, fehér fűz-fa leveleit öszve szedvén, tsinály láb-vizet, fejét, és lábait-is abba mosogasd.

Télben jó a' füz-fa' ágaiból, és káposzta torsából-való hamuból tsinált párlúgban mosni, vagy tsak füz-fa ágokból láb-vízét készíteni.

Vagy: A' szöllő' gyenge zöld fáját jó meg-törvén, és levét ki-fatsarván, azzal árpa lisztből gyúrd pogácsát, kösd ruha között fejére jó melegen. A' köpölözés-is e' végre hasznos. *Vagy:* Kölest, és apró söt serpenyébe melegíts, és ruhazatskába melegen kösd fejére, ha meg-hűl, újra melegítsd. Pírlésköltető porral a' nedvesség' kiszívására jó élni, és minden nap egy mogyorónyi terjéket bé-venni.

A' kis gyermeknek ha feje nehéz, melyet meg lehet ismérni szemei tsipázásából, tsak meleg ruhával-való dörgölés-is, úgy az úti fű gyökere, ha nyakába hordozza, használ.

Ha külö a' fő-fájásnak fájdalma, párlással-is eleit lehet venni. Majoránnát, betonikát, szék-füvet, vagy ezek közül, a' melyiket kaphatod, föld-meg-etzetben, azt hév új tégláratsurgasd, a' fejét ruhával jól bé-borítván, úgy párollyad minden nap egynéhányszor.

Vagy: A' szöllő venikét égesd-meg, annak hamvából tsinály párlúgot, azzal gyakran mosd fejét. *Avagy:* Ha hévségben vagy a' beteg' feje, jobb lesz a' káposzta torsának hamvából készített lúg.

Vagy: A' fenyő-magot, rozskenyér-belet erős etzettel törd-öszve, és ruhára kenvén, kösd homlokodra, vagy rozsmaring olajjal, találod a' patikába, két felől kennyed vak-szemeiket, nagyon segít, vagy a' földi bodzának fris leveleivel kösd-be fejedet.

Vagy: A' reteknek két végeit le-vágván, és meg-sózáván, ragaszd két vak szemedre, ez a' nedvességet szíván, szemeidnek-is használhat.

Vagy:

Vagy: Himlzapora-füvet *verbena* találod a' patikába, nyersen, vagy ha száraz, meg-áztatva, kösd homlokodra, vagy fejedre. Tapasztalt orvosság. *Vagy:* Szelid bafalyikomnak *bafilicum* zöld leveleit kösd homlokodra.

Fő - kopaszásgról.

Láb - mosó - fű *Hemerocalis* gyökerét égesd-meg, és hamuját mézzel öszve-kevervén, kend fejedet.

Fő' fül' töve dagadásairól.

Ebben a' nyavalyában, ha nagy az hév-ség, és fájdalom, első gond légyen az érvágás: mert a' természet méreg formára mint a' spongia a' vizet oda szija a' roszsz vért, és bővelkedő nedvelséget. Hirtelen el-öszlatni ártalmas lehet, mert a' mérge az agy - velőre bé-hat: azért inkább szükség meg - érelni.

E' végre a' fehér mályva, és fehér liliom tövet, és egy, két füget törjenek - öszve - fa-olajat, és sáfránt tévén közibe, ruhára kenvén, ragasztzák a' daganatra, vagy ha egyebet nem kaphatni, a' fehér liliom tövét főzzék-meg sáfrányos tejbe azt kölsék reá.

Vagy így: Az árpa-kását, len - magot törd-öszve, szitáld-meg, tégy hozzá dísznó - hájat, ezekből tsinálly téfztát, és mind a' pépet kend ruhára, azzal kölsed. Ha meg-érik, és meg-lágyúl, mindjárt vágasd - ki. Lásd a' mi fellyebb a' fül kelésről meg - íratott.

Fő - szédelgésről.

Ez gyakrabban történik a' gyomornak erőtlenségéből, kivált-képpen ha a' gyenge gyomrot a' rendellen étel, 's ital, névszerint a' nyers gyümölcs, vagy más e' féle eledel terheli. Ez egyéb okból-is, főképpen az Asziszonyokban meg-történik. A' szédelgésnek jele, a' főnek nehézsége, fül-zúgás, nehéz hallás.

Ha a' vérnek bővségét tapasztalod, eret vágass: Ezután készítsd egy tiszta ruha zatskóban purgáló ovolságot, airól igyál leg-alább egy hétig: ez mind a' nedvességet tisztítja, és alá-húzza, mind az agy-velőt erősíti. Hasznos ptrüszköltető porokat is nap közben kétszer, háromszor fel-színi: *Vagy*: Hólyogat annak mestersége szerint nyaka' vápájában, vagy füle tövében szíztatni. *Vagy*: Aszú pápa-füvet apróra törvén, minden reggel kés hegyen egy kalán meleg borban vegyen-bé. *Vagy*: Zsállyát, avagy betonikát áztass borban, vagy vízben; vagy szüretkor ezekkel tsinálly bort, ebéd, és vatsora végén, ha tsak egy ital-is legyen.

Vagy: Piríts kenyeret, öntsd-meg borral, híntsd-meg kubiomnak, vagy koriándromnak (találd a' patikában) vagy szerentsen dió-virágnak, vagy fa-héjnak, porával, ezt éhomra egye a' beteg. *Avagy*: Egy borsónyi temjént nyeljen-el: haragtól, búsulástól ójja magát: ételbe, italba, és alvásba mértékellye.

Főnek ütésből vagy esésből, lett sebeitől.

Főzd-meg a' betonika-füvet borba, tiszta ruhát abba áztatván, kösd a' sebes főre.

Fő.

Fővényről vagy - is belső követskékről. Lásd
Arenáról.

Fülldásról.

Ez a' nyavalya támad, midőn a' tüdőben a' nyálas, és enyves nedvesség; néha pedig a' szél meg - szorúl; avagy a' vér a' testben bőv, és fő - képpen a' melyét el - nyomja.

Ha egyedül ennek oka a' vérnek bőv - sege, eret kell vágni. Egyéb aránt a' mint az hurútról, és nátháról meg - íratott, a' nedvességet kivált a' tüdőről, el - kell fogatni; Jó minden hólnaphan kétzer gyenge purgáló orvossággal élni. Használ ez: A' nyers dohánynak: jó a' szá - ra - is meg - főzve, levét fatsard - ki, két annyi nád vagy szín mézet téven hozzá, főzd - meg, minden harmadnap reggel végy - bé abból egy kalánkával. *Avagy:* A' kék lilium tövét meg - törvén, és levét ki - fatsarván, tégy hozzá két - annyi mézet, ély véle. Így a' reteknek ki - fatsartt leve - is jó meg - mézelve, de újítani kell, mert ha áll, bűdös.

Vagy: Az isópot, zsállyát, földi borostyánt, és kék lilium - tövét főzd - meg erőssen, ruhán által ki - fatsarván levét, tégy hozzá két annyi mézet, újonnan meg - főzvé, minden reggel, és estve egy kalánnal végy - bé.

Eppen ilyen formán dűsértetik a' veres káposztának ki - fatsartt leve - is. *Avagy:* Törd - meg aprón a' len - magot, és száraz - fejér málna gyökerét, főzd - meg vajban, melyedet azzal kenved.

Vagy: A' szék - füvet, *Chamonilla vulgaris* virágjával együtt főzd - meg borba, kivált éhomra, azt igyad. Ha porrá töröd ezen füvet, és vízbe bé - vészed, a' tüdődöt tisztítja.

Vagy: Kék-liliom gyökerének porából minden nap kétfézer meleg vízbe végy - bé. *Vagy*: Az ilyen beteg az örvény gyökér porát egye, és igyék róla.

Fülben - való féregről.

A' nyers ürmöt öszve - zúzván, fatsard - ki levét, lágy melegen bortsáds fülébe. Azon képpen hasznos a' baratzk - fa levele - is. *Vagy*: A' rutát főzd - meg fa - olajba, lágy melegen töltsd fülébe.

Fül - fájásról.

Melly fülben - lévő kelésnek mondatik. E' fájdalmas nyavalya eredni szokott főképpen az Ifjákban a' forró nedvességektől, néha meg - érik magában, és ki - fakadván folyik, 's meg - gyógyúl.

Ebben a' betegségben azon fellyül, a' hol a' fájdalom vagyon, mindgyárt erét kell vágatni: a' köpölözés - igen hasznos, kivált a' fül tövén, nadállyal - is lehet a' vért szívadni. Ha nyerset nem találsz, a' száraz dohánynak levelét áztasd - meg borban, 's kölsék reá. Azomba egy, két tsep keferű mondola' olajat erezfűzenek a' fülbe.

Ha a' nagy hévségtől nevededik a' fájdalom, a' nyers körös - fát rakd a' tüzre, és a' melly leve a' végen ki tsepeg, szedd üvegbe, és tsepenként erezd a' fájdalmas fülbe; ha meg - érik, vágasd ki. *Vagy*: Ha meg - fakad, és folyni kezd, arra a' fülére feküdjék a' beteg, hogy jobban ki - folyhasson a' rúttság. Ezután jól főzd - meg borban az Isópot, mézet tévén hozzá, ismét forrald - fel, tajtékát lé - hányván, kevesenként erezd a' fülbe; midőn pedig ezt akarod tselekedni,

ni, egy tollúra tekerj gyapottat, tisztogasd a' sebet véle. *Vagy*; Ha egyéb nints, egy kevés égetett timsót egyelíts meleg borba, erezd belé, ez igen izáraszt.

E' könyvetskében seb gyógyító írr vagyok feljegyezve, olyat készítvén, kend' ruhára, és tedd reá. Ha férgek teremnek a' fülben, az ürömnök, vagy földi-epének (*Centaurea*) ki-fatsartt levét, vagy akármelly epét égett borba egyelíve erezd a' fülbe, meg-öli.

Vagy: A' fekete üröm virágjának ki-nyomott levéből három, négy tseppet egynéhányszor bortsáttasd füledbe.

Fülnek nehéz hallásáról.

A' hangya-tojási veres-hagymával törd-öszve, ruha által ki-fatsarts levét bortsáttasd füledbe, vagy a' halászó gémnek háját meg-olvasztván, egynéhányszor csesztesd füledbe.

Fül-zúgásról.

Ez meg-esik, midőn a' sürű, enyves, és nyálka nedvesség a' főben, és a' fülnek belső részeiben meg-gyül.

Hafznos izzasztó, és vízellet indító orvosság: melly iránt igen jó *lignum sanctum*mal, szafasztaszszal, és szafszá parillával (találsd a' patikában) élni. Ezután pedig készíts gyenge ruhából apró zatskókat, mellyek füleidet bélepjék, azokat besonika', vagy zsállyá' leveleivel, vagy majoránnával, vagy, szék-füvel töltsd meg, és égett-borban meg-főzvé, egy kevésé ki-fatsarván, jól melegen egyikét a' másik után kösd a' fülre egynéhány nap, úgy párolyad. Ezután vagy fa-olajat, vagy mondola', vagy
ba-

baratzk mag, vagy ruta olajat egy kevés tehén, vagy tsuka epével öszve egyelítvén, egy két tsepenként erezd a' fülbe.

Vagy Föld-meg az ürmöt, és szapora-füvet a' tejbe, és annak meleg páráját tötséren minden nap háromszor botsásd a' fülbe, úgy párollyad. *Vagy*: Egy tzipót ki-vévén a' kemenzéből, ezen melegen mesd két-felé, önts meg erős égett borral, annak gőzével parollyad füleidet.

Vagy: Majoránna porát föld-meg borba, azzal élly. E' fűvel eledelekben-is éllyenek, kik fölszédüléft, tagok reizketését, bádgyatságát magokban érzik.

Fül zugásról, és nehéz hallásról.

Ha hévségtől vagyon, minden reggel, és este tiszta vízzel mologasd füleidet, vagy egy veres-hagymának ásd ki közepét, de ki-nelyukazd, fa-olajat abba töltvén, tedd tűzes hamuba, midőn a' fa-olaj benne fel-for, ki-vévén, és levét ki fatsarván, lágy melegen botsáttasd füledbe.

Vagy: Törd-öszve a' len-magot, föld-meg édes tejbe, és mint a' pépet ruhára kenvén, melegen köttesd füledre. *Vagy*: Tsak a' bodza-virágot szárazon serpenyőbe meg-pergelvén, kös-sed földre, meg-újítván. Ezek a' siketségről-is használnak.

Vagy: Három kanál káposzta-levét. és ugyan annyi bor etzettet öszve egyelítvén, egy pohárba húszon-négy óráig meleg helyen állyon ezután tiszta ruhán által-izürvén, három tsöppöt abból néha-néha botsáttas füledbe. Lásd siketségről.

G.

Gelesztákról.

Három félek a' geleszták, vagy gömbölyük, hoszszak, és vastagok. Termenek a' gyomor' táján; néha az ember' szájára, és orrába-is fel-jönnek. Vagy igen vékony gömbölyük, fészkeksen teremnek, és hevernek, a' vastag bélekben. Vagy laposak mint az hasított' szíj el-nyúlnak a' belekben, de ezek ritkán találtnak.

E' férgek' termésének oka az, a' mi meg-vész a' gyomorban, és poshadt édességgé változik, mint a' szjtban láttyuk. Belső melegségtől tápláltatván meg-elevenednek. Édes nedvességtől ugyan terem a' geleszta, de nem mézből; mert ez szárazító, és rothadás ellen való mindazáltal a' méztől, mint a' tejtől, vagy tyúktőjástól tápláltatik, és fel indul ugyan, de mivel azt igen szereti szívni, és szopni, meg-zabálván, a' testből ki-vész.

A' ki ez iránt szenved, midőn aluszik, ijedezni, beszélni szokott, és fogait, tsikorgatni. Midőn pedig ébren nagyon, orra vilzket, okádozik, szájából bűdös savanyúság jön, az emésztet, melly tőle megyen, olyan mint a' tehén ganaj, de nem mindenben egy aránt vannak e' jelek.

Ezen nyavalyát; mihent magát ki mutatya, orvosolni kell, mert több betegséget, úgy mint ájúlást, nyavalya-türelt, for-

ró-

ró-hideglelést, sőt hirtelen halált - is okoz, midőn azon eleven férgek a' beleket által járnak.

Igen hasznos leg-elsőben-is, hogy a' geleszták alá-felé ki-takarodgyanak, egy, vagy két garas nyomó (a' mint a' beteg' ideje kívánnya) Rhe-barbarumot meg-főzván, mézbe kevervén bé-venni. *Vagy:* Tsak magányosan is megenni. Még jobb, ha gelesztta port együtt bé-vészel. Attól pedig mézzel, vagy tejjel, melly után a' gelesztta siet, tsinaltt krisztirt bé-adni.

Szomjúság ellen vefs a' vízben egy, vagy két mogyorónyi kényesőt jól őszve-kevervén forrald-fel, az italt róla le-szűrván, azt igyad. Jó a' fok-hagymával főtt minden eledel, jó hasonlóképpen az üröm, vagy földi-epe' vizet éhom-ra innya. Ha pedig kevés kényesőt tészel belé, és a' vizét le-szüröd, nagyobb ereje leszén.

Ezek felett leg-dítséretesebb a' sárga, vagy is murok-répát, akár nyersen, akár főve kétfzer, háromszor napjában enni. Ez bizonyosan, és nyilván tapasztaltatott egy tíz elztendő leánykának e' féle nyavalyájában.

A' gyermekeknek fő-képpen, kiknek puffadt az hafok, méltán ez eledelt javaslom.

Használhatnak ezek-is; a' sár-töknek bélét főzd meg fa-olajban, levél kend az hasát, bélét pedig kösd köldökére. *Vagy:* A' sár-tököt, bélét, és magvát ki-vetvén, főzd-meg erőssen-marha, vagy egyéb epével, égett, vagy kö-zönséges bort tévén hozzá, mint a' pépet kend ruhára, kösd-bé vele köldökét.

A' vég hurkában való geleszták ellen hasznos epével, és alóéval készített krisfatély.

Vagy A' fok-hagymát főzd-meg édes tej-be, add ennyi a' gyermeknek, fő képpen a' kit a' gelesztta miatt a' nehéz nyavalya tör: Noha a' geleszták ellen nem lehet hathatóssabb orvosság, mint a' sárga-répának gyakorta-való eledele.

Vagy: Ez a' féreg leg-inkább találtaatik a' gyermekekben. Ennek jele, ha a' gyermeknek puffatt a' gyomra, és hafa orra vilzketvén azt vakarja, álmában fogait tsikorgattya: az ilyen beteg akár nyersen, akár főve egye egynéhány-szor a' kerti sárga murok, vagy-is: répát, próbáltatott bizonyosan hasznal.

Vagy: Torma gyökérből ki-nyomott levet éhomra igyad, ezzel vízi betegségben élni igen hasznos.

Gelyvászól. melly tsomózásnak, vagy-is inkább szakúnak neveztetik.

E' nyavalyának eredete, ha a' szülék-től vagyon, majd gyógyíthatatlan, kü-lömben ennek oka a' bőv nyálas nedves-ség, melly a' bőr-alatt a' vérrel öszve-egyeledik, és meg-tsomózik. Az hegyes, és havas tartományokban pedig tulajdonittatik e' betegség az hideg patak, és for-rás vizek italának, mint a' példák bizonyíttyák.

Ez iránt első orvosság ez: a' meg-bővültt vizes nedveségeket jó tisztító orvosságokkal szük-ség fogyasztani, és a' testből ki-tisztítani: Ezután pedig olyanokkal élni, mellyek lágyítók, és szárasztók. E' végre egy darab spongiát tégy új fazékba, és a' kementzébe annyira aszald, vagy-is pergeld, hogy apró porrá lehessen törni, e' por-ból

ből minden nap étel előtt két órával egy arany nyomót főképpen az köldnek utolsó negyedétől fogva újságig minden hóluapban egy hétig meleg borban igyék

Jó itt a' fekete tsalán' gyökere, melly varjú-mogyorónak is neveztetik *Scrophularia* áztasd ezt borba egy óráig, arról igyál. *Avagy:* Azon fekete tsalánt gyökereftől öszve-zúzván, vedd vizét, azt igyad. Még hasznosabb lesz, ha a' vakondakot, vagy Patkányt új fazékba meg-égeted, hamvából hozzá tévén úgy iszod.

Hogy pedig az aszaltt Spongia' pora kedvesebb izű légyen, egy arany-nyomó ilyen porhoz tégy fél annyi törtt fa-héjat azon borba.

Jó és is: Az óltatlan mészert apróra törvén, és meg-szítálván, és a' hoz mézet egyelítvén, 's ruhára kenvén, éjjelre kösd-bé a' Gelyvát, vagy szakát vele.

Egyéb-ki-sebefedett tsomók-is vannak, mellyeket sülynek-is hínak: gyakorta e' nyavalya származik a' szüléktől a' magzatokra. A' betegnek torkán, nyakán, vagy más részén az illy tsomózás ki-ütkezik; leg-jobb orvosság ez iránt a' fokáig gyakorlott izzasztás.

Gelyváról, vagy-is torok-dagadásról.

Öt, vagy hat eleven tsigát mindeneftől mozsába öszve-törvén, mint a' flastromot kösd reá, minden húszon-négy óra alatt meg-újítván.

Görtsről.

Azon részt, vagy-is tagot, mellyet a' görts fog, kennyed égett borral, és meleg ruhával erőssen dörgöllyed.

Vagy: Ha nyakadot, vagy derekadot előre, vagy hátra húzta a' görts, fozd-meg a'

szöfzös bogáts-kárónak *Acanthium* leveleit, és gyökerét vízben, és igyad.

Gugáról.

Mézet, lisztet, egy almát-magva nélkül, terpentina olajat, jó féle sáfrányt, édes-tejet öltve-főzvé, és ruhára kenven, kösd pestises tagra. Vagy; Az eleven egeret vágd két felé, és azon frissen kösd reá, három óráig maradgyon rajta; kétszer, háromszor egymásután, így tseledvén a' pokol varat el-öszlattyá.

Guta - ütésről.

E' nyavalya találván az embert, annak mozgását, érzését, és elméjét el-ve-szi: Lélegzete meg-marad ugyan, noha az-is néha kevés. Oka a' belső hideg nedvesség vagy a' bőv vér, és annak meg-rekedése: Az éjjeli dobzódás, éhom-ra-való bor ital bizonyosan illy veszély-re a' testet készíti. Ha kételkedel, az ilyen beteg él-é, tégy edénykébe vizet melyére, ha a' víz mozog jele, hogy él. Vagy tükört szájához ha a' betegnek lélekzete vagyon, meg-homályosodik a' tükör.

Mivel a' nyavalya hamar végezi az ember' életét, sieltetni szükséges a' segítséget, rázni, és ingatni kell erősen a' beteget, dörgöllyék kezeit, és lábait jó meleg ruhával; mindgyárt eret kell vágatni Fűjjanak otrüfzköltető port órrába, szájába pedig törött mustár-magot kennyenek; néha izzasztóval élyen a' beteg, be-vévén egy mogyorónyi terjéket, kivált éjjelre-jól bé-takarja

magát. Ha ki-épül, ételére, és italára vigyázzon. Télben, nyáron, fő-képpen fejét melegben tartsa.

Vagy: Kinek nyelvét a' guta meg-ütötte, a' veres tzeklának ki-fatsart levét vegye-be, és egy ideig tartsa szájába, ezt meg-újítván, nyálával együtt mindenkor pökje-ki. Az alatt megkell rivalasztani a' beteget, hogy szóllyon.

Vagy: Szent Lázló füvének gyökerét megtörvén, keverd-öszve ó hájjal, és égett borral, kend azon részt vele, és jó meleg ruhával erősen dörgöld.

Ha nem szólhat a' beteg, rágja a' mustár magot, szájában forgatván, vagy azon magot zatskóba tévén, főzd-meg borba, kösd a' nyomorútt tagra.

Ha együtt szél-ütésben vagyon a' beteg, az árva tsallánt, és mustár-magot ó hájjal öszvetörvén, a' nyomorútt tagot jó melegen kennyed vele, és a' beteg azonnal feküdjön meleg ágyba, hogy izzadgyon.

Vagy: A' ki e' betegségben tagjait nem bírja, sárga kükörits-füből kézzítettésék néki fördő, és abban förödjön.

Gyermekek külső, belső nyavalyáikról.

Néha forrózást szenved a' gyermek, el-sárgúl, fogy, feje fáj, szemei bé-ragadnak; ha az hafa meg-szorúl, főzz keves folia-senét vízben aszú szilvával, levét add innya, azomban lágy meleg tejben, jobb, ha sáfránt-is téfzel-belé, ruhát mártván, kösd-bé homlokát véle. A' forrózás igézetnek-is neveztetik: oka ennek néha a' gyermeknek meleg nedves természete,

ezt pedig inkább gyúllasztja, a' szopatós Afiszonynak mértékletlensége: Külső-képpen pedig a' napnak melegsége: néha pedig *per effluvia*, az ártalmas szemek' sebes tekintete. Ez okból némelly ember nem méréshzi bátrán a' kised gyermekét nézni.

Mivel az orvoslásra a' kised nem annyira alkalmas, a' szopatós-dajkát kell orvosolni; a' kiseddel pedig így tselekedgy: A' díznó' tök levelit, vagy azon tököt, vagy a' Görög dinnyét vékony szeletre metélvén tedd feje' lágyára: Két vak szemeit is bé lehet azzal kötni. *Hafznál ez is:* A' nyers tsalán' leveleit jól ölvze zútván, kösd homlokára *Vagy:* A' rozmaringot, majoránát, vagy tsak különösen a' kalmus-füvet főzd meg borban, a' gyermek fejét, és egész testét azzal mosogasd, azután lefektetvén, jól takard-bé, elaludván ha meg-izzad, jó jel.

Hogy a' nyavalya ki ne rontsa, mellynek jele, ha a' gyermek retteg, tégy az említett fűvekhez basa rózsá gyökeret, vagy fa-gyöngy-levelet. Továbbá égett borral, sóval savanyó kovászt ölvze-gyúrván, lágy melegen kösd feje' lágyára. Vagy ha tsak borral, és sóval a' kovászt ölvze gyúrod-is, hafznál. *Vagy:* A' tyúktojást keményen főzd-meg, két felé metzvén, és meg borolván, kösd azon-képpen jó melegen feje' lágyára *Vagy:* Három négy eleven szemet vels egy pohár tiszta vízbe, add innya, ortzáját is lehet azzal mosni. Ez az ital a' belső forrózást el-óltja, a' külső mosás pedig a' porusokat, az-az: a' testen lévő lyukatskákat megnyitja. Ezután a' gyermek könnyebben el-aluszik.

Néha

Néha ijedez a' gyermek álmában, mert a' gyomrában meg-keseredett tejnek párája a' velőt érdekli. Adgy néki szén-mézet, hogy nyalgosla, ez, a' mi a' gyomrába meg keseredett, azt alá-felé hajtya.

Az álmatlanság-is nagy baja a' gyermeknek, és néhán hoszasan tart. Ezt okozza, vagy a' forrózás, vagy a' gyomrában meg-keseredett tej, midőn többet szopik, minisem emészthet gyomra: néha pedig a' geleszta háborgattya.

A' kisdednek jól meg-tudván nyavallyáját, úgy orvosold. Jó az álmatlanság ellen ez: a' feje' mákot lágyan törd meg, keverd-ölvve tsets-tejjel, és tyúk tojás székével, ruhára kenvén, kösd feje lágyára, vagy két vak izemére: lábait pedig marha-szára tsontyának velejével, vagy ha ez nints, lúd zsirral tűz előtt kennyed.

A' nyavalya törés-is, kivált az mostan fellyebb említett okokból meg-történik a' kisdeden. Lásd másutt, mellyek a' nyavalya törésről feljegyeztettek. Különösen itt azokhoz ezt adom:

Igen hasznos a' nyál oltója, ezt meg-száraztván, és ölvve-törvén, bafa-rózsa, vagy gyöngy-virág, avagy tsak tiszta vízben add inya, jól bé-takarván a' gyermeket, fektesd le.

Vagy: A' basa-rózsa' gyökeret meg-törvén egyelítsd ölvve kovásfzal, és égett borral, ölvve-gyúrván melegen tedd a' feje' lágyára. Ha egyéb nints, égett boros pirított kenyeret tégy reá.

Avagy: A' basa-rózsa' gyökeret ölvve törvén, és ruhába kötven, orra allyát vele dörgöllyed. Jó egy kis kalán fa-olajat bé-adni, hogy hánnyon töle: fűtölmi-is lehet fejét Szent László aszaltt fűvével.

A' gyermeknek tagjai, ha meg-merevednek, borz-hájjal, vagy zsállyával ölvve-törte

lúd zsirral háta gerintzét nyakától fogva fartsikáig, és egyéb tagjait is tűz előtt kennyed. *Vagy:* A' napra forduló virágot mindenestől főzd meg tiszta vízben, és abban mint meleg fürdőben gyakran fürözd: azután pedig a' mevezett kenetekkel kennyed, le-fektetvén a' kisdedet, jól takard bé.

Történik néha hofszas ideig a' gyermek füle ki-jár, ekkor az aprón vagdaltt szucok, vagy is gyápár füvet *Origanum*, vagy tsak a' földorméntát, és len-magot rakd egy gyenge olly ruha-zatskóba, melly a' fülét bé-lépi, jól fel-forralván vízbe, és a' zatskót ki-vévén, levét fatsard-ki, és jó melegen tedd fülére meg-újítván. Néha egy két tsepp keferű mondola, vagy baratzk mag-olajat lehet fülébe eresztetni.

Ajaka. ha ki tserepesedvén meg-hafadozik, (a' mi meg-esik a' szopott tejnek hívségétől) az úti-füvet törd-meg, és levét fatsard-ki, íros vajjal, vagy tyúk-hájjal jól öszve főzván gyenge tollúval kenegesd ajakát. *Vagy:* A' temjént apróra törvén egyelítsd-öszve tyúk-tojás' fejeével, tedd fájos ajakára. *Vagy:* A' bárány fagyút, fa-olajt, és kevés vialzat olvaszsz-öszve, kennyed véle.

Az ótvar némelly gyermekén nagyon elhatalmazik, ezt nem kell hamar gyógyítani, hadd adgya-ki magát a' roszsz nedveség, mellyet a' kisded Anya méhéből magával hozott Ez iránt tégy szín-mézet lágy meleg vízbe, azon vízzel kenegesd, és gyengén mosogasd az ótvárás rélzeket. Vagy a' bűdöskövet borban jól főzd meg, azzal mossad; a'hol ki-sebefedik a' temjént apróra törvén, hintsd-bé véle.

Ha egyéb fakadék van a' kisdednek testén, a' lentsét meg-hámozott almával erőssen főzd öszve,

vé, szitán - által törvén, erefsz közibe illendőképpen fa-olajt, hogy olyan légyen, mint az híg írr, azzal kenegesd a' fakadékokt.

Ha szája fáj, és innye fel jó, a' saletromot, vagy a' narants-alma héját törd - öfzve, légyen mint a' liszt, mézzel, és kevés vízzel egygyütt forrald-fel, azzal kennyed. *Avagy*: Törd apró darabokra a' gallest, vagy a' tölgy - makot, főzd úti-fű vízben, mossad száját vele. *Avagy*: A' narants-alma' héjját, és aszú harangvirág' levelét főzd meg etzetes vízben, fogainak húsát gyakorta kennyed, és mossad azzal.

Ha fene rothadás láttatik szájában, apróra reszelt szarvas-szarvát, a'vagy lágyan törtt narants-alma' héjját hínts reá.

Midőn fogai kezdenek fakadni, és hasadni a' gyermeknek, gyakorta nagy fájdalmat szenved; ha szájába kapdos, észre veheted, melly helyen kezd foga hasadni, innye azon helyen killyebb áll, és fejelelik. Nem kell várni, hogy a' kín elérje a' kisededet, hanem hat, és hét hólnapos korában szája' innyét gyakorta kell dörgölni, sótalan vaját vévén újadra. Hasznosabbnak állíttatik azon dörgölésre a' nyúlnak agyveleje, és a' kakas-tarájjának vére.

Ha nyelve alatt békája indul, azt mindigárt aprón törtt borssal, és lágy sóval dörgöld; azután kend-bé téntával. *Vagy*: Egy kevés olattlan mész, timsót főzz etzetben, abban ruhát mártván erőssen vele dörgöllyed, vagy ólólóval a' békáját tsipegesd-meg, és isópot etzetben meg-főzvé, azzal mossad.

Ha torka fáj (ezt tapogatásból meg-lehet esmérni) kenegese iros-vajjal, adgy neki nád-mézet, hogy nyalogassa.

Ha

Ha pedig torka meg-dagad, égesd-meg a' gallest, azt porrá törvén rozs lisztel, keverd színmézben, kevelsé meg-főzvé, és ruhára kenvé, jó melegen kösd reá. Vagy a' fetske fészket jó apróra törvén, len mag' olajjal gyúrd-öszve kösd bé vele.

Orra lyuka, midőn meg-dugúl, tsets-tejet kevés gyenge vajjal együtt ereszt-bele. Vagy a' tzeklát etzetben meg-főzvé, annak meleg páráját botsásd lyukába.

Néka az hurút-is vesztegeti a' kisededet: akkor a' sóttalan íros-vajat, és kevés safránt öszve-egyelítvé, melegen kennyed vele melyét, talpait pedig azon-képpen, melyét-is lúd, vagy tyúk-hájjal kenegesd, hogy könnyeben vehessen lélekzetet.

Ha sokszor okádik, és tsuklik a' kisedet jele, kívált az erőtlen gyomrának: Lásd a' mi annak helyén ez iránt meg-íratott. Azon kívül pedig ezt tselekedd: A' piritott kenyeret etzetben áztatván, keményen sült tyúk-tofás székével törd öszve, és aprón törtt temjént, alzu fodorménta port egybe-kevervé, és jó melegen ruhára kenvé, kösd gyomrára. Tzitromot, vagy más jó szagú-almát szolgáltatás vele. Vagy: A' nyers-ürmöt, fodorméntát főzd-meg borba, kösd a' gyomrát vele.

A' gyermeknek ha a' hafa fáj, jó az az orvosság, a' melly most fellyebb a' gyomor tsuklásról, és okádásról fel-jegyeztett, rágást, és álmatlanságot akkor szenved a' kisedet. Ez ellen safrányos fa-olajjal jól melegen kennyed gyomrát; Vagy: Fodorménta vízben olvaszt-el kevés kámfort, azzal azon-képpen meleg helyen kennyed gyomrát.

A' gyermeknek potrohozsága meg-esik az hofzizas hideglelés miatt: Vagy attól, hogy sokat szopik, és gyomra meg-nem emésztheti. Hafsztos neki minden nap bor-kövel favanyított leveft adni. *Vagy*: Egy kis tsuporban a' rutát főzdmeg fa-olajban, és jól meg-törtt petrefelyemmagot tévén közzé, hasát gyakorta melegén kennyed vele.

Hafa pedig meg-szorúlván, olvaszsz nád-mézet édes tejben, add neki jó melegén; hadd hörpögesse. *Vagy*: Malofa-szöllöt, magvát ki-vetvén, és mondola béliit jól törd öszve nád-mézzel, mint a' pépet add enni gyakran.

A' kisedednek erejét nagyon fogyasztya az has-menés, a' kömény-magot, birs almát főzdmeg etzetben, és öszve törvén, mint a' pépet ruhára kenvén, kösd-bé véle gyomrát. *Avagy*: A' bárány, vagy nyúl óltót egy öreg borsónyit egy kalán vízbe el-olvasztván, add bé innya: De akkor a' gyermek hamar ne szopjon, hogy a' tej gyomrába meg-ne aludgyon; jobb ötet mint-egy fél nap péppel táplálni. *Vagy*: A' viza' hólyagból egy darabot erőssen főzz-meg tejben add innya.

Jó ez-is: (Valamelly májjat süls-meg, vagy főzdmeg, azután ezt meg-szárazstván, porrá törvén, és tejhe fel-forralván, add enni.

Más nyavalyája is vagy on a' kisedednek, melly ötet fogyasztya, ámbár eleget szopik, még-is száraz, és erőtlen, E' nyavalyának neve eb-agja, midőn tudni illik a' bőr alatt ször féreg terem, melly olly vékony, mint a' ször-szál: Főrszítés közben mézes kenyér béllal dörgöld gyakorta a' gyermek' hátát, és karjait, a' vékony férget meg-találod a' kenyér bélben, meleg fördőben ki-dugja fejét, és ha a' gyermek' hátát piritott kenyérrel dörgöld, el-esik feje.

Vagy: Kélfűts párlúgot tölgy-fa hamuból, és ölzve-törtt földitököt téven-belé, fürözd abban gyakran, midőn a' fereg ki-dugja a' fejet, gyengén beretvöld-el.

Avagy: Ha egyébbr íránt-is szárad a' gyermek, a' varadíts füvet *Tenacetum* mindenestől föld-meg vízben, abban fürözd, és a' száraz-tagjait azzal gyakran mosd.

A' geleszta-is erőleníti, és egyéb nyavalyákkal is háborgattya a' gyermeket. Ez ellen ezt tegyed: éheztesd-meg az ilyen gyermeket, adgy néki édes tejbe geleszta-port, vagy a' liszt-lángot keverd tiszta vízben, téven hozzá nád-mézet, légyen mint a' tej, abból egy kalánnal adgy-bé néki. *Avagy*: A' zöld-búzának fatsardki levét; add-bé.

Leg bizonyosabb orvosság ez ellen a' sárga répa' eledel, akár nyersen, akár főve. Látsz erről többet annak helyén.

Hafznos külső képpen-is háborgatni a' gelesztát; a' baratzk fa levelet, vagy a' veres hagyma szárát etzetben erősen ölzvezúzván, és törvén, kösd köldökére. Ha pedig a' geleszta, a' mint szokták mondani, fellyül huggyo, jele, hogy fel siet, adgy a' gyermeknek lizin-mézet, tartsa egy ideig szájába: így lehet a' gelesztát fel-tsalogatni.

A' gyermek nőha le-ülésre kívánczik, és semmi nem megyen tőle: jele az erőltetésnek. Azért föld-meg vízben az ökör fark-kórót, melegen ebben fürözd. *Vagy*: A' nyers-kapornak leveleit süsd meg zsarátnak alatt, jó melegen kösd a' felére.

A' kisednek, erőltetésében ha vég-hurkája ki-jön, törd-meg a' keményítőt, még jobb, ha téfzel-hozzá aprón törtt gallest, mellyet gubá-

nak-

nak-is hinak, hintsd-bé azon porral, a' vég-hurkát helyre nyomván. *Vagy*: Törd apróra a' falétromot, és marha epével egyelítván, a' vég hurkát tollúval kennyed vele, magától hely-re mégyen, használ ez még az öregeknek-is.

Ha a' gyermeknek-béle ágyékába le-jár, akármelly okból ez történt légyen, azt elsőben kenesd, fel-nyomván, a' meg-törtt temjént ke-verd ölzve tyúk tojás' fejeérével, abban gyapot-tat, vagy len szösz mártván, ruhából készített illendő kötövel jó szorofsan kösd reá, állyon rajta harmad napig, ezután a' kötést meg-ujít-ván. *Avagy*: Föld-ölvé erőfesen a' lentsét, úti-füvel, és törd ölvé mint pépet, jó melegén ru-hára kenvén, szorofsan kösd-fel, egynéhány nap maradgyon rajta.

A' lok sírástól, vagy egyéb erőltetéstől a' gyermeknek köldöke ki-dagad, és ki-kél, melly miatt nagy fájdalmat szenved. Mind hasznos az itten, a' mit most fellyebb a' bélnek le-járásá-ról említék. Ezen kívül pedig

Egész-meg a' gallest, és azt porrá törvén egyelítsd-ölvé ruhának hamujával, és tyúk-to-jás' fejeérével, három, vagy négy tsep terpen-tina-olajat tévén közibe, és ruhára kenvén, rakd köldökére.

Ha pedig tüzes, és fájdalmas a' dagadás, kökény fa-mohát, és úti-füvet veres borba, vagy etzetbe jól ölvé-főzvé, és ölvé-törvén, melegen kösd reá.

Ha szél okozta a' dagadást (a' mint meg-lehet esmérni abból, hogy ha bé-nyomod, víz-sza-pattan) aprón törd-meg a' kömény-magot, babér-levével ölvé-főzvé, kösd reá.

Néha az izzadástól ina, ágyéka, és al-fele ki-pállik a' gyermeknek, és a' vizellettől bőre le-

le-mégyen, teste ki-sebesedik, melly igen kínos fájdalom. Ekkor édes tejjel mologasd a' ki-pálloitt részeket. *Vagy*: Az úti-füvet ölzve-zúzván, törd-meg, és ki-fatsartt levét disznó-hájjal ölzve-törvén, főzd meg, azután erős ruhán által szűr-vén, kenegesd vele; még hasznosabb lesz, ha aprón törtt temjént, és kevés bort tészel hozzá.

Ha bőre le-ment, törd-meg jól az árpa-kását, meg-szítálván, azzal hintsed. *Vagy*: Ha könnyebben kaphatod, törd liszt-formára a' temjént, azon képpen kintsed vele.

Gyermekeknek nyúghatatlan álmatlanságá-garól, a' mint mondgyák igézet-ből származik.

A' kalinkó-füvet (ez a' sövények, és garádok mellett önként terem, gyümöltse majd mint a' fagyal fáé veres, és keserű) vízbe meg-főz-vén, abba füröszd, és mologasd.

Gyermek' száradásáról,

A' tisztes fűből fördőt készítetvén; melegen egynéhányszor abba füröszd. A' kiknek inai fáj-dalmasak, ezen fördővel élhetnek.

Gyermek' vejszésről. Lásdd idétlen szü-lésről.

Gyomor erősítő bor; vinum medicatum, orvos bor.

Két itze ó fehér borba tégy pápa-fűből, földi epe fűből, fehér ürömből különösen minde-nikéből egy-egy drakmányit, vagy-is egy lat-nak negyed részét, fenyő-magot meg-törve egy latot, ölzve-vagdalt örvén, gyökeret két latot. Húszon-nég óráig ezek ázzanak együtt,
az-

azután meg - szűrven, ebéd, és vatsora előtt minden nap igyál belöle egy közönséges fél pohárnyit.

Gyomor' erőtlenségről.

Ez a' betegség, a' tsömörlés, és étel nem kívánás leg inkább együtt járnak, és egyik oka a' másíknak. A' gyomor a' nyálas nedveségektől meg - hűll. Ha illetted, kívül-is érzed, hogy hideg. Néha a' meg - bővültt sárga, vagy fekete sár az oka.

Ennek orvoslását, vagy fellyül hányó, vagy alól tisztító purgátiózn kell kezdeni, a' mint a' szükség kívánnya. Közönségesen jó ez íránt a' Rhabarbarum: Folia-senæ, manna ezeket együtt kevelsé főzde meg. A' bőv nyálnak ki-tisztására hasznos a' fellyül-hányó orvolság, a' sal-vitriolit. Ezeket találod a' patikába. *Vagy:* Igyál nagy meleg vizet, ujedat torkodba bortsátván, vagy retket, tzéklát főzd meg vízben, levét igyad, felindítva. Ezután a' gyomornak melegítésére hányd vízbe, vagy borba a' fodorméntát, fájér ürmöt, arról igyál. *Vagy:* Egy kalán égett borba egyelítve ereszfz két három tsepp terpen-tina-olajat, fa-héj vízzel magánosan-is reggel 's este a' gyomor gyengességében hasznos élni.

Jó a' terjék, vagy mága, vagy égett borba egyelíteni. *Avagy:* Hat, hét szem borsot két, három darabra törven, vagy annyit nyomó gyömbért nyeljel, melegíti a' gyomrot. *Vagy:* Pedig ugyan annyi, vagy több szem borsot, borral meg-lágyított ostyában különösen bé-takarván, végy-bé, és igyál reá egy ital jó bort. A' fok-bagyma is dítseritetik: egy két gerezdet tilz-

títs-meg a' külső héjától, hadd rajta a' belső hártáját, vedd-bé rágatlan tsendesen tartya gyomrodat,

Vagy: A' fordorméntát főzd-meg tyúk-tó-jálsal együtt vajha, azzal ély gyakran. Jó tít-var-gyöker zedoaria tsak szárazon-is, minden reggel egy darabot abból meg-rágván, és el nyel-vén: hogy pedig használyon, hofzfas üdeig ezzel kell élni. Ezek felett hasznosabban lehet az erőtlen gyomrot így segíteni: fejér ürmöt, fodor-méntát, zsályát nyersen törj-öszve, kevés bort töltvén hozzá, serpenyöbe melegíts meg-törött gyömbért, egyelítvén közzé, és ruhára rakván, gyomrát kösd-bé vele, ha egylzer nem használ, többször-is próbáld.

Vagy: Az aszú méntát, ürmöt, zsályát, pirított kenyér-belet meg-törvén, szítáld-meg főzd-meg mint a' sűrű pépet, ha módod van benne, tégy hozzá törött gyömbért, kend' jó melegen ruhára, kösd-bé vele; ezekután az ételt meg-kívánod.

A' gyenge gyomrú ember mohon ne egyék, sokkal gyomrát ne terhellye; fű-szerfzamos legyen eledele, hasznos az ilyennek a' meleg bánya-fördő.

Ha a' gyomor' gyengesége az hívségtől vagy, hívesítő eledelekkel élyen, minéműek a' meg-írt nyers gyümölsök, és a' savanyó víz.

Gyomor' fájásról.

Erről a' bõlts orvosok értelmesebben szólhatnak, a' kik a' gycmornak felső, 's alsó részét, és tömlőjét, vagy-is üreget tudgyák: a' fájdalomnak-is féfzkét, és okát jobban magyarázhattyák. Mi tsak azt

azt említtyük, hogy az ilyen beteg, ételére, 's italára vigyázzon; mert leg-elsőben-is éri a' gyomrot az étel, 's ital: Ugyan azért, ha ez alkalmatlan, minden belső részeknél hamarább éri azt a' gyomor, és az által meg-bántódik. Ezen okra nézve, a' mit egyszer a' gyomor könnyen el-fogad, és nehézség nélkül magában el-fzenved, a'hoz kell szokni. Leg-elsőben pedig, ha a' szükaég kívánnya, a' roszsz, és veszett nedveséget kell tisztítani, de csak lalsan-lalsan, egynéhány nap áztatván, és úgy gyengén a' testből ki-takarítván: mert az erős purgázió hirtelen, mint a' sebes patak folyván, el-mégyen, és a' mit úttyába talál, magával azt ki-visz', de az enyves, sültt, állott nyálas nedveséget fel-nem áztattya, hanem a' testben hadgya, és így a' testet, és gyomrot erőtlenníti. Az orvos ez íránt vigyázzon.

Az ilyen beteg tehát Alóes, és mirhás égett-borral, ha akarja meg-nád-mézelvén, egy hétig, vagy tovább-is élyen: minden este, és reggel egy kalánnal abból bé-vévén.

Avagy: Ehez illő-képpen el-készített zatskóról igyék, mellyet fő-képpen a' patikában hasznosan lehet el-készíteni.

Nagyon dítséretes ez: A' szék-füvet, vagy szék-fü-virágát főzd-meg forrás, vagy folyó-vízben, kömény-magot meg-törvén tégy horzá, meg-szürvén, nád mézeld meg, melegen azt igya: *Vagy:* A' szék-füvet meg-főzvén, annak le-szűrtelevébe terjéket olvasztván, kalánnal azt igyad.

Lehet a' gyomrát kömény mag, vagy szeretsen-dió - olajjal öszve - egyelített égett - borral kenni.

Vagy: A' kementzéből ki - vett meleg kenyeret két-felé szelvé, hintsd - meg aprón törtt gyömbérrel, vagy kömény - maggal, a' mint el - álhat - ya, kösd gyomrára.

Vagy: Tyúk tojás székét keverd - öszve édes tejjel, meg - safrányozván, vés belé kenyér - belet, főzd - meg jól, mint a' pépet, melegen ruhára kenvén, kösd gyomrára.

Hirtelen gyakran ez - is használ: a' fejr. krétát, szeretsen - diót, nád - mézet törd apróra, egy mogyorónyit fodorménta vízben egyelítvén, fájdalom' üdején azt vegye be.

Vagy: A' fejr. ürmöt öszve - zúzván, és le vét ki - fatsarván, egy kis kalánnal éhomra abból végy be, de reá semmit hamar ne egyél.

Vagy: A' fodorméntát meleg borba két ruha között kösd gyomrodra, vagy a' pápa fű - nek *Carduus benedictus* porából' végy - bé a' mennyi egy kés hegyére fér. Avagy azon fűvet főzd - meg borba, vagy vízbe, és melegen azt igyad.

Vagy: A' kerti petreselymet fodorméntá - val égett borba, vagy vízbe forrózd - meg, jó melegen kösd gyomrodra.

Gyomor fájásról, vagy hányásról.

A' fejr. ürmöt meg - vagdalyán, öntsd - meg forró vízzel, jó melegen kösd gyomrodra. Tefleden lévő fekélyes sebeket e' fűnek porával hintsed, meg - tisztulnak.

Gyomor' gyengeségéről.

Bétsi - fűnek, *Nardus Celtica* porát éhom - ra vagy étel után, a' mennyi a' kés - hegyre fér,

fér, vedd-be. Ezen fűnek víze izzadást okoz, és a' vízelletet hajtya.

Vagy: Szent Benedek-fűvének *herba benedicta* gyökereit főzd-meg borba, azt igyad é-homra, és ha tetfzik, étel felett-is.

H.

Hagymáz betegségről.

Eppen ellenkezik a' guta-ütéssel, mert ez hideg, amaz pedig forró betegségekből származik. Oka az, a' mi a' vért meg indította, és az agy-velőben fel-gyullasztotta. Az Alszfonyokba gyakorta a' hólszám' meg-rekedése, és fel-akadása ennek oka.

Ebben a' betegségben mindenképpen felett a' vért kell tsendesíteni: Leg-elsőben mindgyárt szükség az ér-vágás. Ezután a' betegnek álmot kell szerezni Tök, és dinnye-magot, vagy mákot meg-törvén, ásztasd vízbe, ki-fatsart levérigya. Nyers káposzta-levelet fonnyasd-meg a' tűznél, kösd a' homlokára, és a' vak-szemére, tzitrommal savanyított vizet igyék, vagy bor-kövel főtt vízzel éllyék.

Vagy: Hogy a' tiszta víz ne ártson, vész kenyeret a' vízbe, forrald-fel, hűtsd, és szűrd-meg, azt igya.

Ha a' beteg kezd épülni, hasznos néki rebarbarumból készített tisztító laxatziót bé-venni, fő-képpen, ha a' természet magától nem segít. Jó esmérős baráti legyenek mellette, és vígyázzanak, hogy a' beteget valamelly búsulás ne érje.

Mivel pedig magára gondot nem viselhet, vizellete fel-akadván, turbulya-vízet kell néki innya adni, és a' holyaga' táját alá felé-nyomogatni.

Az ház, mellyben a' beteg vagyon, se igen meleg, se hideg ne légyen: enni adgyanak sós-kával, vagy más-képpen savanyón készített eledelt.

Ezen nyavalyának jelei, az álmatlansággal-való nyúghatatlankodás, háborgó álmodozás, sok hafzontalan beszéd, főnek nagy hősége. Lásd, a' mi másutt a' fő-fájásról meg-íratott.

Vagy: Egy pohár égett bort, és egy kál-terpentina-olajat jól öltve-kervervén, a' betegnek egész testét, telejétől fogva talpig kend-meg azzal: Ezután pedig a' beteg egynéhány nap szel lőre a' házból ki-ne mennyen.

Haj-hüllásról. Lásd kopasztságról.

Haj-nevelésről.

A' vízi-tők gyökerét *Nymphaea* áztasd lúg-ba, és gyakran avval mosogasd fejedet.

Hályogos szemről.

A' für-madárnak háját tedd üveg pohárba, és a' nap-fénnyen olvaszd-meg, egy-egy tsöppet boffásinak szemedbe mind addig, míg a' hályogot két-felé hasította. Mivel pedig nagy a' fájdalom, egy-egy tsöpp Alfizony-tejet eresztés belé. Próbáltatott.

Vagy: A' kerti lóhere-fűnek ki-nyomott levét eresz a' szemre, el-veszti a' hályogot.

Há-

Hányásról.

Az hányást okozó orvosság hamar nagyobb nyavalyát, és veszedelmet szerezhet: tanácsos azért tanult orvostól írásba ki-kérni, a' patikában ez iránt minémü orvosság adassék, és miképpen kell azzal élni, avagy a' Patikáriusnak, ha ki-beszéled nyavalyádott, fog adni, a' mi az hányáshoz illendő orvosság. Név ízerint ha vérhasban lévén, gyomrod meg-romlott, az hányás után pedig gyomrot erőtlen, az ételt nem kívánnya, végy-be egy poltura' árú terjéket, reggel, és este. Vagy a' pápa-füvet, főzd-meg borba, kevelenként azt igyad.

Hányás ellen.

Lásd gyomor fájásról, a' fodorménta-is hasznos.

Has-menésről.

A' természetnek jó munkája az hasmenés, és folyás: ezután az ember könnyebbséget érez: ha pedig erőtlent, orvosolni kell. Ha az eledel emésztetlen megyen-ki, jele, hogy a' gyomor meg-sikúlt, el-ázott, és meg-tágúlt: azért az étel, ital benne nem marad, és a' belek-is meg-erőtlenednek.

A' gyakór le-ülésre-való kívánczóságnak félszke vagyon a' vég-hürkában, mert ez a' rágó taknyos nedvességek miatt ki-sebesedik: Ámbár semmi ki-nem megyen, még-is erőtlen. Az Alszfzonyok a' rendetlen, és hofzfzas has-menésben hamar időtlen gyermeket szülnek.

E' nyavalyában, ha a' gyomor rosz, nyálás materiával, vagy sárga, és fekete sárral eltölt, és nem emésztvén meg-erőtlenedik, fellyül hánytató orvossággal kell tisztítani, azután pedig belső, és külső eszközökkel erősíteni.

Hafznos az ilyen betegnek a' terjék, ha nagy hívsége nintsen. Külső-képpen pedig használ: a' fodorméntát, fejer ürmöt, és ha vagyon szitrom' héjat öszve vagdalván, rakd két zatskóba, főzd-meg veres borban, kevelsé fatsardki levét, és jó melegen párolva tedd egyiket gyomrára: ha ez meg-láll, a' másikkal-is úgy tselekedgy. Ezt gyakorold egynéhány ízben. Lásd gyomor erőtlenségéről.

Vagy: A' fejer ürmöt öszve törvén, kifatsart levéből borral együtt egy kis kalánnal igyál. Vagy: Egy kalán erős etzetet, és egy kalán f.issen ki-fejt tejet öszve-egyeltvén, ebéd, és vatsora után azt igyad.

Vagy: Lásd vér-folyásról, azt kövesd.

Has-ragásról.

Egy tyúk-tojásnak haját gyengén meg-égetvén, és porrá törvén, azon-képpen fél szeretsendit-is, ezen két-féle port akár borban, akár vízben vedd bé.

Has-szorulásról.

Ezt valóban nem lehet kolikának nevezni, mert a' kolika rettenetes, tekerő, furdaló, és nyíltató fájdalmakkal szokott lenni: A' has-szorulásra némellyek természet szerint a' testnek meleg, és száraz vóltához képest hajlandók, akármelly kis okból-is bélek meg-szorúl.

E'

E' nyavalyában jó segítség a' kriftély; de ennek el - készítése a' tanúlt orvosokat illeti: a' Falusiak ez íránt igen keveset hallottak: Nem-is jó gyakran azzal élni: mert a' természet hozzá szokik. Néha többet használ egy kevés manna, vagy mondola - olaj, ha azt tyúk - lévben bé - vezd; ezen kívül olajas, vajas, leveses legyen eledeled.

Jó a' főtt aszú - szilva, kivált, ha meg - nád - mézeled, és ebéd előtt egy órával egy ital vízes bort íszol reá. *Vagy:* Egyél egy dionyí írósvajat, és azon képpen igyál reá. *Vagy:* Aszúszilvát, egy kis folia senét kös ruhába, főzd - meg, annak mind szilvája lágyít.

Külső képpen jó ez: a' fejer mályva - leveleit vajba egy serpenyőben főzd - meg erőssen, és levét, vagy - is zsírját, ki fatsarván, azzal kenyed a' hasát.

Vagy: Az édes paprány - fünek *Polipodium* egy uncia, az az hatvan szem hors - nyomó gyökerét főzd - meg vízbe, vagy aszúszilva - levébe, azt idd - meg melegen.

Hévségről, vagy - is szomjúságról

Két, vagy három kés - hegyen tsinált bor - követ vels egy pohár vízbe, azt igyad. *Vagy:* Egy jó pohár vízbe botsáls egynéhány tsöppetzetet, hörpögetvén, azt igyad.

Hideglelésről.

A' közönséges tsalánt, fejer - ürmöt, rutát, és füz - fa leveleit egyenlő mértékben húszon - négy óráig egy jó pohárnyi borba, vagy pálinkába áztatván, és levét le - szürvén egyfzerre a' hideglelés előtt idd - meg.

Vagy: Ha gyomrod előre ki-tisztított, a' fzerentsen - diót tűz előtt meg - gyújtván, és mindgyárt ki - vévén, azután törd - öszve, és a' hideglelés előtt vízbe háromszora kalámba add - be.

Ha mindennapi, vagy harmadnapi, két, vagy három kalán fa - olajat pohárba tölvén, vels belé törtt sőt, két, vagy három kés - hegyen, idd - meg, avagy két arany nyomó spanyolviasztkot törj apróra, ezt fél - pohár fa - olajba vetvén, idd - meg. *Vagy:* A' mi parafzt orvos - ság, hat, vagy hét tsöpp terpentina - olajat az üdö - höz képest, vels egy krajtzár árú égett borba, vagy pálinkába, idd - meg a' hideglelés előtt fél órával.

NB. Ha sérvésed vagyon, azt orvosold előben.

Ha negyednapi: A' melly ápró gelesztákok a' dísznó válú alatt - is találhatsz, azokból kettőt, vagy hármat vels egy fél - pohárnyi etzetbe, meg - higgadván, add innya. Próbáltatott.

Vagy: A' pókhállóból két, vagy három golyóbiskát egy borsónyt öszve - tsinalván, ošťyába, midön kezdel fázni, vedd - be.

Vagy: A' palatzk - füvet *Thlaspi majus*, hordozd egynéhány nap tsalpad alatt. Vagy végy egy kalán szín - mézet, azt tilzta tserép - serpenyőbe tévén, egy dióni írós - vajjal olvaszd, és keverd - öszve, a' hideglelés előtt - való estve, azt idd - meg azon melegen: Így három estve tselekedgy, fő - képpen másodszor, vagy harmadszor, ámbár azon italtól irtózol, erőszakkal is vedd - be. Ha kételkedel próbáld.

Vagy: A' kutya - nyelvű füvet, *Cynoglossum*. Kevelsé ösze - zúzván, gyökereitől kösd gyomrodra, magadat jól bé - takarván, ha meg - melegít, zöld, és sárga nyálat hánzsz, igen jó jel, meg - gyógyúlsz.

Vagy:

Vagy: Kilentz szem borsot, ha idős az ember, és kilentz szem rák - szemet törj- öfzve, legyen mint a' liszt, egy pohárba jó etzetet töltvén, hideglelés előtt idd-meg. Próbáltatott.

Vagy: A' pápa - füvet *Carduus benedictus* főzd-meg borba, vagy vízbe, ámbár keferü, kétszer, háromszor melegen egy finsával azt igyad.

Vagy: Szent László-füvet, vagy - is gyökerét *Gentiana* főzd-meg borba, éhomra melegen azt igyad.

Hideglelés ellen.

Széles lapunak gyökerét fejr borba főzd-meg, és azt melegen igyad éhomra.

Hideg - lelésről, mellyet a' Magyarok hagy-máznak neveznek.

Ebben a' nyavalyában némelly olly jelek találtnak, mint a' fellyebb említett hagymázban; noha külömbség vagyon közöttök; mert az dögös, és ragadozó nyavalya. Az illyen betegnek szája, és nyelve szárad, mint más mérges betegségekben, Fő, és gyomor-fájás rettenetes, kivált, ha a' meg - vészett nedvelség bőv, melly füleire szállván a' betegnek, süket-séget hoz. Ha vizelete fekete, ereje elfogy, lélekzete nehéz, fogait tsikorgatja, kevés reménység van a' gyógyulásához.

Leg-főbb, és szükségesebb itten mindgyárt előre harmad nap alatt az ér-vágás. Jó, mannat főtt folia-senével bé-adni. Hasznos a' fellyül-való hányás. Ezt segíti: kevés kapotnyak gyökerenk (*assarum*) porban, és borban bé-vétele.

Igen.

Igen hasznos ez-is: Három borsónyi kámfort nád-mézzel törj-öszve, éhomra három, négy nap, továbbá-is pápa-fű vízbe ad bé-innya. *Avagy:* Egy mogyorónyi aprón tört bűdös követt erős etzetbe három, négy nap éhomra, ígyék. Jó a' sóska víz innya, és szájt mosni.

Hogy pedig a' hévség miatt hafa meg-ne szorúllyon, mert ez igen ártalmas, élljen néhánéha bor-köves lévvél. A' bor-ital tellyefséggel tiltatik. Lábaik sós etzettel mofsák, azután talpait fekete retekkal köfsék.

A' mi fellyebb a' hagymáizról fel-jegyeztett, rész szerínt azt-is lehet ide alkalmaztatni.

Hideglelésről, melly minden napi.

Ennek félszke, és oka nem egyedül a' gyomorba meg-gyült, és meg-veszett nyálas nedvesség, mert ez nem szerez forróságot, hanem egygyütt a' sárga, és zöld epe-is.

Jelei ezek: Ha a' gyomorba-lévő nedvesség sós, a' beteget szomjúhozthatja, ha savanyó, éhezteteti, ha édes, aluvásra indítja, ha pedig ízetlen a' nedvesség, az étel' kívánása el-vész.

Ha nappal jön az emberre ez a' nyavalya, alkalmatlanabb; mert éjjel erefszti-fel: akkor kellek enni, mikor aludni kellene.

Ennek tulajdon orvolsági ezek: gyomrát, 's hasát főtt, vagy meg-forrózvtt fodorméntával jó melegen ruhára rakván, köfsék-bé. *Vagy:* vegyen-be annak módja szerént valamelly fellyül hánytató orvolságot.

A' nyálas nedvességnek emésztésére, és a' gyomornak erősítésére hasznos ital ez: egy jó marok szék-fű virágot, és fél annyi bárány, vagy közönséges fehér ürmöt, főzd meg erősen vízbe, minden reggel éhomra egy pohárral abból igyál.

Ez a' nyavalya hoszfszas szokott lenni, és néha végre puffadás, víz-kórság, vagy más betegség következik belőle, néha a' természet felgyűl-való hányással; néha pedig has-menéssel orvosolliya - meg ezen nyavalyát.

Paraszt orvosságba jó ez; két, vagy három kés-hegyen vels lágy söt fél-pohár fa-olajba, a' hideg előtt egy, két órával idd-meg: még jobb, ha egy garas-nyomó spanyol-viaszfát apróra törvén tefzel hozzá. *Avagy:* egy krajtzár árrú pálinkába botsáls erőd szerint hat, vagy hét tsepp terpentina-olajat, hideglelés ellen vedd-bé

Hideg-lelésről, melly harmad napi.

Ennek oka a' gyomorban, és gyomron kívül meg-bővült, és meg-veszett sárga-sár, melly származik a' gyomorban hamar meg-vesző eledelaktól.

E' nyavalyának jelei ezek: Mikor kezdődik, igen meg-rázza a' beteget, azután nagyon meg-hevíti, szomjúhoztattya, nem alhatik, és néha elze nélkül is vagyona.

Ha a' betegnek ajaka, és orra ki-fakad, jele annak, hogy meg-szünik a' hideglelés, mert a' hévség ez által meg-kevesedik,

Mivel e' nyavalyának fő oka a' bilis, vagy-is sárga-sár, ha ez a' testben
meg-

meg-indúl; és a' beteg' hasát el-tsapja, jó jel, mert ez által ki-takarodik a' roszsz matéria.

A' koplalás igen tsendesíti, sőt néha meg-is szünteti az ilyen hideglelést. Az alatt, ha szomjúhozik, itala légyen tztrom-lévvvel, vagy bor-kövel savanyított főtt víz. Hasznos e' hez egyelíteni kevés nád, nagy más szín-mézet. *Avagy:* Vels egy itze vízbe egy lót apróra törtt fa-héjet, tégy hozza hat lót nád, vagy más mézet, azt igyad. Igen jó a' tzikória gyökérrel, árpával, és édes gyükérrel, főtt vízzel-való élés.

Mikor a' hideg a' betegre akár jönni, akkor nem kell enni adni, sőt azután sem, valameddig a' hideg egészen el-nem áll; a' hideg előtt a' beteg ne-is aludgyon. Negyedik hideglelés után lehet purgáló orvossággal élni. *Avagy:* Ha a' hányás erőlteti, fellyül hánytatót kell beadni. Jó ez íránt a' kapotnyak gyökér (*Asarum*) ebből egy, vagy más fél, vagy két garas nyomót időd szerint törj-meg, egy kevés borba vedd-be. *Vagy:* Pedig aszfú szilvával azon nyökérből főzz-meg két, vagy három ezüst garas nyomót, vedd-bé. Ha pedig igen véres természetű a' beteg, az ér vágás is segíthet.

Az epének, vagy-is sárga-sárnak bővebb tisztulására minden nap kevés Rhebarbarumot akár, porúl, akár vízben lehet bé-venni. Ezen haszonra főzd-meg vízben a' fejer-ürmöt, földiepet, éhomra gyakran azt igyad.

Ismét: Midőn a' hideg háborgat, két garas nyomó terjéket egy kalán borban két, három ízben végy-bé. *Avagy:* A' hol ez nints, főzd-meg a' dió-belet mézben, azt igyad. De ezek úgy hasznosabbak, ha a' beteg már előre tisztító orvossággal élt,

Ha-

Hamarjában ez is jó: Törd - meg az úti-füvet, levét ki-fatsarván, egy tsészéveligyál-meg abból.

Külső - képpen pedig ezt lehet tselekedned: a' dió fának belső héjját hántsd-le, és etzetben áztatván, ruhára rakván, kösd-bé véle a' gyomrát. *Avagy:* Kormot, zsályát törd-öszve tyúktojás' sejérével kend' ruhára, kösd evvel.

Hafználhat ez is: Az úti fű levelét, tsalánmagot, kormot törd-öszve, tévén hozzá lágy sőt, ruhára kenven, kösd keze gyűrűs újjaira.

Vagy: Még jobb, a' pulsusekra, az-az: két kezín-való erek' járásira, vagy - is mozgásira. Az ilyen kötött orvosság közli erejét a' szívvel.

Hideglelésről, melly negyed napi.

Ennek oka a' testben bővelkedő fekete-sár, melly öszve gyűlt, és nevelkedik az emésztet eledelnek leg-seprősebb részéből. Ez tudni-illik eleőben tsak sárga-sár, midőn pedig a' gyomorba fekete sárrá változik, az egész testnek minden részeiben, és ereiben el-terjed, és meg-feneklik.

Más hidegleléssel sokakban meg-egyegez: név szerinti különböz abban, hogy hosszszas, és gondos orvoslást kíván: Ha öszszel esik az emberre, rajta telet, és tavaszkor végződik. Néha pedig két esztendeig - is tart. Ha nyárba kezdődik inkább lehet orvosolni.

Néha az ilyen hosszszas hideglelés által a' nehéz nyavalyában lévő ki-tisztúl.

A'

A' vér-has vagy más has folyás, e' nyavalyában használ: mert az által azon betegségnek félszke el-apad, az orrnak, és az al-felen. való sülynak folyása is hasznos. Ha a' beteget a' fekete sárgaság el-fogja, jele, hogy a' lép megtdugúlt. Lásd lépdagudásról.

Ez hideglelésnek leg-főbb orvoslása az ételben, és italban való mértékletesség, könnyen emésztho eledel-ekkel való élés, leveses, és főtt inkább, mint sem sült, vagy száraz legyen étele.

Hasznos petreselyemből, répából, értt almából, és szilvából álló eledel, még jobb, ha szeretsen dióval, vagy annak virágjával safránnyal, vagy fa-héjjal készíttetik. Itala lehet árpával, és fa-héjjal, vagy tsak egyikével főtt víz: annál jobb, ha tüzes atzélrt vetel belé. A' szegényeknek leg-hasznosabb a' korpa-tzibere,

Az ilyen beteg, a' mennyire lehet keveset egyék, mert gyomra gyenge lévén, nem érkezik főzésére, az eledel meg-poshadván, sár lesz belőle, a' lép meg-puffad, és e' nyavalya öregbedik.

Hideglelés előtt, azután is mindgyárt, a' mint írárt a' harmadnapí hideglelésről, se ne egyék, se ne igyék, még egészlen a' hideg el-nem áll. Hasa, ha meg-szorúl-segíttessék, hogy folyon.

Az orvoslással itt nem kell sietni: jobb e' nyavalyának félszket lassan fel-áztatni, és indítani. Hasznos e' végre a' folia-sene ital; főzd ezt ánis-maggal, ha vagyón, olvasz' bővebben manát bele, azt igyad. Az egyfzeri ital nem elég, hanem újabban-újabban kell e' nyavalyát ostromlani, mert ennek tulajdonsága szerírt a' sár a' gyomorban, és testben meg-feneklik, fokára-ázik-fel. Mivel pedig az ilyen beteg szó-fogad-

datlan szokott lenni, azért későre gyógyúl: mert ha az orvoslás egyfzer, kétfzer, nem segít a' be' eg meg - únatkozván, ellene mond az orvoslásnak, in nét rendetlenül mondatik az, hogy e' nyavalya az orvosok' tsúfolója. Helyesen tseleklzik, a' ki minden hétbe egyfzer e' végre készített Pilulákkal él: mert ezek sokáig hevervén a' gyomorban erőltetés nélkül, tsendesén a' meg feneklett sárt fel - áztattják, és a' testből ki - takaríttják.

Hasonló erejű, könnyű, és hasznos orvosság ez: főzd-meg a' fejer-ürmöt vízben, és azon vízben egy zatskóban forrally - fel egy löt folia - lenét, minden héten kétfzer a' hideglelés előtt egy nappal abból igyál, kevés Rhebarbarumot is lehet hozzá tenni.

A' ki pedig hajlandó az hányásra, vegyen bé reggel éhomra hánytató orvosságot. Leg - jobb a' kapotnyak gyökere, ezt törd porrá, és abból két garas nyomót kevés borba végy - bé.

Mivel pedig az izzadás által is oszlik, és el-fogy e' betegségnek fészke, a' hideglelé előtt két garas nyomó terjéket végy - bé borba, le - fe - küvén, jól takartasd - bé magadot.

Dítsértetik ez - is: Hat garas nymó nád - mézet, négy garas nyomó gyömbért, és két garas nyomó kámfort öszve törvén, mikor a' hideg reád akar jönni, két garas nyomót meleg vízbe igyál - meg abból. *A' kinek tetjzik próbállyá ezt - is:* A' mivel egy bölts orvos az ilyen betegeket szokta vala orvosolni. Főzd - meg vízbe a' répát, első levét le - szürvén, tölts új vizet rsá, főzd valamig a' répa egészlen széllyel fő, szitán által szür - vén, új sótan vaját, bőv nád, vagy más szín - mézet tévén közibe szekfűzd - meg, tízenöt nap alatt, élly azzal: minden nap öt, hat baratzk - magot egyél - meg, jobb, ha kevés terjéket - is ve -

szel-bé. Az alatt tejből, és halból készített eleddel tiltatik.

Jó az-is: Egynéhány veres-hagymát törj-öszve, levét ki-fatsarván, még annyi fa-olajt egyelís közibe, azzal kend lépe' tájját.

Avagy: Az eb-nyelvű füvet gyökereitől, (cynoglossum) öszve-zútván jól törd-meg, lágy ruhára rakván, kösd jó erőssen gyomrára, ha a' meg-vezett rozsz matériának ki-hányása következik, jó jel.

Egy vitézlő Úr, főbb orvosságok nem használván, egyedül ez által gyógyúlt-meg.

Hideg-vett egész testről, vagy különös megfagyott tagról.

Az ilyen testben ha valamelly érzékenység vagyon, hideg vizet töltvén nagy hoszfú tekenyőben, egészszén fektesd-beli, a fagyot kiszíjja. Az ilyen testet, vagy más meg-fagyott részt igen hasznos hóval jó dörgölni: ezután a' fagyos répát, mint a' pépet törd-öszve erőssen, az hideg-vett tagot kösd-bé vele.

Mikor pedig azon részt, vagy tag már kezd pe'segni, fa-olajat, vagy ha az nints, ó hájját kevés vialszal öszve-olvasztván, lágyan törtt borsot tévén közé, és ruhára kenvén, kösd-bé véle. *Vagy:* a' marha epét égett-borral öszve egyelítvén, borsold-meg, azzal kenegesd.

Ismét a' mint fellyebb íram a' meg-fagyott részt hideg vízben mártván szítalsad. Továbbá a' zsállyát, vagy fenyő-magot erőssen főzd-meg édes tejben, és abban ruhát mártván, jó melegen kösd-bé véle. *Vagy:* erős sós vízben főzd-meg a' répát, levével mosogasd.

Him-

Himlőről.

E' nyavalya közönséges, tsak alig találta ember, a' ki ezt el-kerülhetné; mert még annya-méhében a' magzat veszen olly romlott vért, melly azután életében vagy elébb, vagy később fel-forr, és a' testben ki-út.

Innét vagyon az, hogy némelly országokban a' bábák arra vigyáznak, ha a' született gyermek' véres és piros, véreből a' köldökin ki-botsátanak, azután kötik-bé. Az ilyen gyermeknek a' himlő olly ártalmas nem lehet.

Néha pedig az időnek külömbsege okozza azt a' betegséget. Ezokáért tapasztaltatik, hogy némelly tartományokban, sőt különös Helységekben is himlőznek, másutt pedig nem. Meg-esik néha az-is, hogy azokra, kik e' nyavalyát még nem szenvedték el-ragad. A' himlő majd mindenkor hideglelésen kezdődik. Fő-fájás, rettegés, álmatlanság, vagy ellenben nagy álom, néha nyavalya-törés követi. ez nélkül beszél, az hányás erőlteti. Egy ilyen betegben ezek, másban pedig más jelek lehetnek.

A' himlőnek félszke nem tsak a' bőr alatt, hanem a' belső részekben is vagyon. Történt a' terhes, himlős asszony, himlős gyermeket hozott. Ha az himlő hamar, és könnyen ki-út, és mindgyárt érik, jó-jel. Ha pedig ismét bé-út. Avagy

szederjes, vagy fekete, és az emésztetés is olyan, akkor gyakortább halálos a' veszedelem.

E' nyavalyában meg-kell ugyan engedni, hogy maga a' természet a' mérges, és seprős nedvességeket ki-adgya: Mindazáltal öregben hasznos előre az ér-vágás, gyenge purgátió, vagy fellyül való hányás.

E' betegnek étele nem fű-szerfzámokkal, hanem tizrommal, vagy bor-kövel favanyított légyen. Az hús-eledel éppen ártalmas; mert a' vért inkább gyúllasztja.

Hasznos itala lészén árpából, vagy sóska gyökérből-való főtt víz. Szél, és hideg e' beteget ne érje: meleg helyen bé-takarva maradjon. Negyed nap múlva tsak gyenge izzasztókkal élhet. Szemeit pedig örízni kell: e' végre olly tiszta ruha-zatskóba, mely szemeit bé-lepje, tégy sáfránt, mártsd tsets-tejben, vagy közönséges tejben gyakran újítván, tedd szemére. Ha öfzve ragadnak, árpa-kása lével lassan-lassan áztasd. *Vagy*: Tiszta vízben tégy kevés kámfort, és sáfránt, azzal mofogasd.

Torkára-is szükség vígyázni: tsinálly azért gyenge gyóltsból zatskót, mely kívül a' torkot bé-lepje. Tégy abba sáfránt, mályva-rozsa-virágot, azt tsets-tejben, vagy más édes tejben áztatván, kösd reá. Azomban főzd-meg a' tzeklát árpa-kása' lében, a' beteg azzal öblíttse száját, avagy fetskendgyék' torkát belől.

Hogy orrában ártalom ne légyen, gyenge bodza-fából tsinálly tsapotskákot, mártsd kámforos-vízbe, dugd orra lyukaiba, Ha orra bé-raggad, kend frífs vajjal.

Ha-

Ha ugyan a' himlő szemeibe szökik, galamb' szárnyából egy-egy tsep vért néha-néha erecszf-belé. A' himlő, ha izáradni kezd, és varasodik, nem félelmes a' nyavalya, vékony tövel lehet a' himlőket fakasztani, hogy a' himlő' helye mély ne legyen. Végre a' gyengén purgáló orvosság hasznos, hogy a' maradott rútság inkább tisztúljon.

Vagy: Ketske ruta *Ruta capraria* fűvet főzd-meg vízben, azzal itasd a' himlős gyermeket.

Himlőről, melly nem akar ki-ütni.

Egy jó marok lentsét erőssen főzz-meg vízbe, első levét le-szűrven, tiszta vizet ismét reá töltvén, fűgével, tengeri szőlővel, árpával, vagy tsak egyikével főzd-meg, midőn meg-higad, add innya. Ha a' kisdéd meg-nem ihattya, a' ki-szoptattya, az igya. Hasznos káposzta lévben len-mag olajat adni innya.

Hólt-tetemről.

Verd-ki vékonyra az ólom golyóbist, legyen mint a' vékony bádóg, azt a' hólt-tetemre hajtván, szorossan kösd reá, hordozzad hosszas ideig, el-öszlik.

Vagy: Ha az által-búvó-fűnek *Perfoliata* zöld leveleit, vagy magvait meg-töröd, és gyakran az hólt-tetemre kötöd, el-vesz.

Hószámnak fel-akadásáról.

Egy maroknyi levendulát főzz-meg egy ittze fejer-borba, abból éhomra egy tsélszével igyál. Ez a' fű, vagy-is virág így el-készítve a' szeleket-is hajtja.

Vagy: A' leveitikon fűnek zöld leveleiből préselt levét fél-üveg pohárral igyál. meg, a' hószám meg-ípdúl. Vagy ugyan e' végre ezen fűnek gyökereiből, és leveleiből készíts fördőt.

Hószám - rekedésről.

A' hószám az Afzszonyi nemben minden hólnapban szokott elő-fordúlni, és könnyebbségekre szolgál. Ha pedig vagy későbbben, vagy hamarább jön, a' testben háboródást szerez. A' viselősöknek, és szoptatóknak más állapottyok; mert ő benne a' vért a' természet más haszonra fordította.

A' hószám-rekedésnek okai, néha a' vérnek sűrűsége, vagy hidegsége, néha annak más felé - való ki-takarodása, úgy mint orrán, száján, fülein 'a a' t. Néha pedig bé szorulása azon ereknek, melyeken rend szerint a' vér szokott ki-takarodni.

Külső okok: a' hideg időben, és szélben - való járás (kivált mikor a' tisztulásnak el-kellene érkezni) a' búsulás, és félelem. Ezek a' vért sűrítik, és a' tisztulásra szükséges erőt fogyaszttyák. E' betegségnek jelei a' fő, vál-köz, és derék-fájás, és az egész testnek lankadtsága. Az ilyen beteg gondolkodó, szomorú, és színetlen. hamar tsömörlik, és sokszor pök-dős. Végre nehéz lélekezet, fülladás, főszedülés, ájulás. vízi betegség, vagy egyéb dagadás ebből szokott következni.

Orvoslását ennek lehet kezdeni lassan napenként tisztító orvossággal. Ezután, midőn főképpen a' vér-folyásnak elő kellehe fordulni, vágattalsék meg a' boka' ere; kevés vért kell botátani: mert az ér-vágás ez íránt csak auni-ban használ, hogy a' vér-folyás alá felé szoktatalsék. Meleg ruhával dörgöllyék lába' szárait, és tzombjait, fekete-ürömből, kakuk-füből, és majoránnából főtt vízzel lábait gyakran mossák, vagy, a' levendula-virágot apróra törvén, és mézbe kevervén, gyakran egyed.

Vagy: Törd apróra a' fa-héjat, szerezsen-dió-virágot, sáfránt-is tévén hozzá, meleg borba, reggel, estve adgy innya: Annál hasznosabb, ha a' kék-liliom gyökerit meg-aszalván, és meg-törvén, e' porból egy, vagy két mogyórónyt egyelítezf belé. Ezen ital után pedig a' beteg mindenkor járjon, vagy meleg házban egy, két fertály óráig sétállyon, más időben-is ne heverjen.

Jó a' fa-héj vízzel-való élés-is, a' kinek ebben módgya vagyon. A' szegény rend pedig a' babért, vagy pirosító fű-gyökerét *rubea* jól főzze meg borba, azt igya gyakran.

Használ, ha hirtelen egyéb nints, a' savanyó kovász egy kis diónyt nyersen abból nyel-lyen-el: ez a' vért vékonyítja, és kí-menésre készíti. Javasoltatik a' méh füből *melissa* lsten-fa, és Isóp fűvekből főtt, és tsinált meleg fürdő-is.

Húgyozásról. Lásd vízellet fel-akadásáról.

Hurútról.

A' tudónek fok-felé ágazó eretskéire szokott szállani sós, savanyó, és evő ned

vefség, melly miatt következik a' nehéz lélekzés, és hurút; ennek pedig, erőltetéséből a' tüdő ki-sebefedik: ezután érkezik a' száraz betegség.

E' nyavalyát szerzi, és öregbíti a' rendetlen étel, ital, füstnek, pornak fel-fízvása.

Igen jó orvolság ez íránt az, mi a' nátháról feljegyeztetett. Azon kívül főzd-meg a' karó, vagy más édes répát, szürd-le levét, és abba tégy malosa-szőlőt, vagy édes gyökeret, vagy kék-liliom gyökeret, ennek-is levét szürd-le, tégy belé bőven nád-mézet, avagy ha ez nints, színmézet, főzd-meg jól újonnan, estve, 's reggel a' beteg igyék belőle.

Vagy. Az édes-gyökeret, örvény-gyökeret, és kék liliom gyökeret egyenlő mértékben vévén, és meg-törvén szitáld meg, keverd tiszta mézbe, és főzd-meg egy kevelsé, reggel, 's estve egyék belőle.

Kis gyermekeknek főzd-meg a' nád-mézet, higan sült tyúk-tojásban kevervén, add azt enniek. Tsetsemős gyermeknek pedig a' nád-mézet olvaszd-el aszfzony-tejben, kalánból add innya.

Külső képpen kappan, vagy tyúk-háját törd-öszve fok-hagymával, tenyerét, és talpát tűz előtt, azzal kennyed, melyét pedig aprón törtt, és meg-szitáltt fenyő magot régi kappan hájjal egyelítsd-öszve, azzal kennyed.

Vagy: Egy darabka sárga, vagy-is égetett nád-mézet dugj, és nyomj egy fő-veres hagymába, és úgy meg-sütvén, add-meg: Lúd-zsírral-is melyedet hasznosan kenheted.

Ha pedig nagyon fojtogot, és a' lélekzetet gátolja: A' fenyő-magot kerti seprő-füvel főzd-meg

meg tiszta vízben, tévén hozzá nád vagy más szín-mézet, egynéhány nap fő-képpen éhomra, arról igyál. *Vagy:* A' retket, és tormát megtisztítván, és öfzve-törvén, ki-fatsárt levével melyedet meleg helyen kenegesd, még jobb, ha lúd-zsirt téfzel közibe.

Ha pedig régi köhögéssel vagyon: A' fok-hagymát gerezdenkint meg-tisztítván, kenyér haj alatt borba meg-főzvé, melegen arról igyál. *Avagy:* az örvény gyökeret öfzve-törvén, tiszta szín-mézzel keverd-öfzve, törtt fa-héjját közé egyelítvén, gyakorta azzal ély.

I.

Idétlen szülésről.

Ez történik, mikor a' természetnek határa előtt meg-esik a' szülés. Némelyeken olly szokást vélzen, hogy egymásután háromszor, négyszer-is hamarább, el-vesztik magzatjokat. Oka ennek néha az Anyának minden részeiben, néha csak nádrájában, vagy méhében; néha pedig magában a' magzatban vagyon.

Az Annyokban-lévő okok név szerént az has-menés, vér-folyás, nagy hurút, kólika, súly, esés, ütés, ugrás, vagy egyéb erőltetés. Néha a' roz's nedveségnek bővsége, álmatlanság, hosszas bú, félelem, és mértékletlen élet. Ezek mind a' méhet, mind a' magzatot idétlen szülésre készítik. Az illyen szülésben a' magzat néha elevenen, néha halva jön e' világra.

E s

It.

Jelei pedig a' méhben meg-hólt magzatnak: ha az Anyának emlői hirtelen apadnak, a' magzat' mozgása meg-szűnik, sőt terhe nehéz, mintegy darab kő, az Anyának ábrázatja barnúl, ajaki kékülnek, vízellés, és emészttet gyakran erőlteti.

Hogy ha pedig a' szülés' idején az erőlködésben gyakran el-ájúl, tagjait nem bírja, a' görts szorongatja, feledékeny, szóra nem vigyáz, jele, hogy az Anya magzatjával egygyütt végső nagy velzedelemben vagyon.

Ezekből ki-tetfzik, hogy az idétlen szülés, kivált ha nagy vér-folyással, és ájúlással vagyon, mindenkor veszedelmesebb: mert ugyan - is az éretlen gyümöls nehezebben szakad-el.

Fő orvoslása e' nyavalyának az, hogy a' viselős Affzony addig előre vigyázzon, míg rajta ez meg-nem esik, és a' fennt nevezett okokat, mellyek a' veszélyt szerzik, kerüllye: jelesebben pedig azok részéről szükséges a' gondos vigyázás, kikkel egyszer, kétszer ez a' szerentsétlenség már meg-történt.

A' vérnek bővsége hamar el-tsapja a' gyenge terhet, azért eret kell vágatni, kivált harmadik, és negyedik hólnapban, ha kívántatik kétszer, háromszor-is.

Ha pedig a' rossz nedvesség bővelkedik, azt nem erős purgátióval, mert az itt keveset használ,

nál, hanem szeszszó eszközökkel inkább kell tisztítani, és fogasztani.

Hogy a' méh erősödjön, az úti-fű magvát meg-szedvén, szárazd-meg, törd-öszve apróra, egy garas nyomót borba, vagy étek' lévben adj belőle a' betegnek. Kinek hasznos itala lészzen a' szarvasnak, égetett szarvából főzött víz: ételében leg-jobb a' fű-szerfzámok közül a' lzerentsen-dió, és annak virága. Néha-néha nyeljen-el fél-mogyorónyi temjént, tsak úgy töretlen.

Hasznosnak mondatik a' magnes-kő-is, ha köldöke táján viseli. *Avagy*: a' borbétset, vagy más kövér juhót, mihent meg-nyúzzák, fagygyát ki vevén, azon jó melegen borítsák hasára, és fellyül takarják-be egyébbel. Azalatt, vagy azután meleg ruhával dörgöllyék karjait, *Vagy*: a' pomagránát, és gesztenye héjjait, tser-makot, és szőlő-magot meg-szárazstván, és apróra törvén, jobb, ha lzeretsen diót téfzel hozzá, vagy mindenestől, vagy különösen főzd-meg borba', mint a' pépet, és ruhára kenvén, kösd-bé köldöke táját véle. *Vagy így*: ezeket, a' miket most neveztem, darabosan főzd-meg borban, spongyiát, vagy tiszta ruhát bele mártván, és gyengén ki fatsarván, jó melegen kösd köldökére.

Dítsértetih ez-is: A' tyúk tojás' héjját törd apró porrá, úti-fű vízben add innya. Láts többet a' vér-folyásról.

Idétlen született gyermekről.

Láttatik ez néha, midőn születik, halva lenni: mindazáltal tsak el-ájúlt, és él: azért a' temetés eránt húszon-négv óráig szükséges várakozni. Azalatt pedig ébresztő eszközökkel kell ötet segíteni. Tapasz-

pasztaltatott az ilyen várakozásnak, és legítő élelftésnek foganattya, néha az idős gyermek-is halva láttatik születni.

Az ilyen gyermek meleg helyen tartassék, és ábrázattya bé ne fedessék. Lágy ruhával kell gyengén dörgölni testetskáját, melyét hátát, kézzel nyomogatni, lágy meleg fürdőbe tenni: használhat kis síppal is szája által tüdőjébe levegő-egyet gyengén fúvni. Ha egyebet nem találsz, erős etzetben tiszta ruhát mártván, tedd órrához. Majd illy formán kell tselekedni az elájult emberrel is.

Ingó fogról.

A' tárkonyt főzd-meg etzetbe, azzal mosd. Próbátum.

Iny - fájásról

A' fagyal - fa levelét, szedd meg, főzdd-meg jól, tévén belé egy kevés timsót, azzal molsad. *Vagy:* erős bor-etzetbe főzz kenyér haj alatt komlót, azzal mosd, a' szádban tartván egy kis ideig, azután ki-köpvén.

Vagy: a' zsályát, és i'sopot főzdd-meg, azzal molsad. Hasznos erről a' nyers tárkonyt-is gyakorta rágni.

Inynek, melly-fog - hüsnak - is neveztetik, nyavalyáiról.

Az iny ki - evődik fő - képpen a' testben-lévő sós nedvelségek bővsége miatt.

Ez eránt igen használ, ha a' beteg leg-alább egy hétig mindennap a' nedvelséget, és vért tisztító, illendőképpen öszve - tsinált laxatióval él.

Vagy:

Vagy: a' zsállyát, timsót meg-törvén; szitáld-meg, és keverd-öszve szin-mézzel, mint a' híg kenet olyan, léssen, azzal kend gyakran inyedet. *Vagy*: az úti fűvet, rutát, krispánt, és temjént törd öszve, és erőssen főzd-meg etzetes vízben levét le - szűrvén, azzal mosogasd.

Írr minden - féle sebre.

A' timsót, szurkot főzd-öszve hóldog Afz-szony' mentáját, úti-fűvet, egér fark-fűvet egyenlő mértékben öszve vagdalyván, viafzal, bárány fagygyúval, fa olajjal, és disznó-ál zsírral egyetembe főzd-meg, és ruhán által fatsarván, midőn-meg-higgad, kend ruhára, kölsed véle, ha tsak a' tsont, és inak maradnak - is, a' seb meggyógyúl.

Vagy: égesd-meg a' timsót, meg-törvén véle egygyütt a' krispánt, bűdös-követ, szurkot viafzal, ó hájjal, és bárány fagygyúval illendő mértékben ezeket öszve-egyelítvén erőssen főzd-meg. Ez is seb gyógyító jó írr. Lásd flastromról.

K

Kelésről.

A' len-magot meg-törvén bodza, és szék-fű virágot vele öszve egyelitvén, és közzé kevés szapant vakarván, édes tejbe főzd meg, lágy melegen kend ruhára, és tedd a' kelésre, újra megmelegítvén, és reá kötvén, míg a' kelés ki-fakad.

Ha pedig meg-akarod fakasztani. A' len-magot öszve-törvén, két tyuk tojás' fejeérével, és fa-olajjal habard-öszve, kösd reá. *Vagy*: a' szurkot, ó hájjat, írós-vajat olvaszd-öszve, meg-higadván, kösd reá.

Kec-

Kelésről, melyet rész szerént pokol - varnak is lehet nevezni.

Ez meg-ezik a' fel-forrott sűrű vértől, melly a' testnek valamelly részén tűzességgel magát ki-üti: nem nagy szokott ugyan lenni, de a' míg meg-nem érik, fájdalmas kínt hoz. Ha hegyes, könnyebben orvosolható, hasznos síetni, hogy hamarabb meg-érjen.

Jó ezen okra ez: A' fejer lilium-gyökerét, vagy a' veres-hagymát meg-sütvén erősen törd-öszve: tyuk tojás' székével, és kovással keverdegybe, olyan lévén mint a' sűrű pép, kend ruhára, kösd véle.

Ha meg fakad, a' temjént apró porrá törvén, és mezbe kevervén, azzal kötsed.

Kelevényről.

A' pápa-füvet borban meg-főzvé, és lenmag-olajat közibe töltvén, melegen azt igyad.

Kéz' reszketéséről, vagy erejének el-eséséről.
Lásd a' reszketésről.

Bóldog Affzony' mentáját egynéhány óráig borba ásztatván, ki-fatsart levét gyakorta igyad.

Kéznek jugorodásáról. Lásd jugorodásról.

Kéz-tsont törésről. Lásd szár-tsonttörésről.

Kígyó kiben vagyon.

A' Kígyó hagymát főzd-meg borba, add innya.

Kí.

Kígyó marásról.

Az egér-fark-füvet jól meg-zúzván, és etzetben öszve-kevervén, kösd vele. *Vagy:* A' vadkendert törd öszvejól, kösd reá. *Vagy:* A' fokhagymát öszve-törvén, flastrom módjára kösd a' febre: még jobb, ha kevés mézet tefzel hozzá.

Vagy más mérges állat, ha meg-mar, Báldrián fünek *Valeriana* gyökerével füstöld a' sebek helyét, vagy ugyan azon fünek főt levével mosogasd.

Kólika ellen.

Egy kanál szín-mézet egy póltura árrú falajat öszve keil tölteni, fél-marok kömény-magot liszt módra meg-törni, egy retket hajostól meg-rezselni, ezeket egygyütt főzd-meg fedél alatt, azután ruhán által ki-fatsarni, és meg-innya: a' seprejét pedig azon melegen köldökére kötni, azonnal a' fájdalmat szünteti. *Probatum.*

E' nyavalyának vagy a' hideg nyálas nedvesség, vagy a' meg-szorútt szél oka: azért vigyázni kell, hogy a' belek meg ne szorúljanak: a' szorulást pedig nem fellyül, hanem inkább a' lól-való orvossággal kell meg-indítani.

Öt, vagy hat löt nyomó mondola-olajat keverj öszve meleg borral, azt igyad. Ez a' fájdalmat enyhíti, és a' meg-feneklett enyves mátiát a' testből gyengén ki-velzi.

Avagy: Egy mógyorónyi terjéket, vagy tsak magát, vagy pedig meleg borba végy-bé; használ a' hideg kolikában, ha a' szél-tül feszül a' beteg' hasa, velsenek tsuprot, avagy a' mint másutt nevezik begrét köldökére: avagy hamar téglát melegítvén, és ruhába takarván, jó melegen tegyék hasára.

Vagy:

Vagy: Serpenyőben melegítsenek öszve kölest, zabot, és apró sót: ezeket ruha zatskóba jó melegen kölsék hasára; ha meg-hül, újítsák

Vagy: A' babért, kömény-magot törd apró porrá, meg szítálván, forrald-fel, és ha vagyon, tégy hozzá kevés mannát, vagy fa olajat, melegen azt igyad.

Jó e' végre a' narants héj-is, ha meg-törvén, és meg-szítálván borba ízod.

A' szeleket oszlatod, ha terpentina, vagy fenyű mag-olajból négy, vagy öt tseppet étel előtt meleg borba bé-veszel. *Vagy:* A' marha hólyagot félig töltsd-meg jó meleg tejjel, vagy vízzel, tedd hasára.

Avagy így; Az árpa-lisztet, len-magot együtt meg-főzvé, flastrom módra ruhára kenvé, kösd reá.

A' roz' nedvességnek tisztítására főzd-meg a' Rhebarbarumot tzikoria' vízbe, ruha által levét ki-fatsarván, és meg-mézelvén, olvaszsz-el benne mannát azt igyad.

Jó a' favanyó-vízzel, vagy favóval, és korpá tziperével-való élés is.

A' szél a' belekben, és fő-képpen az apró hurkákban meg-szorúl, és mint valamelly kólika, fájdalmat okoz, midőn az ember magát széles szíjjal, a' mint némellyek szokták, által-övezvé erőssen meg szorította: *Tapasztaltatott.* Erre szükség vigyázni: hasonló képpen arra-is, ha a' gyomor, és belek el-hidegűlnek, és ezek között hamar a' szél meg-reked, akkor azokat kivált képpen külső melegítő kötésekkel szükség erősíteni. *Lásd gyomor erőtlenségről.*

Vagy:

Vagy: A' kólika ha szelekkel vagyon, főz-
meg a' bába-íre fünek *Pimpinella alba* gyö-
kerét fejer borba, kanálonként azt igyad. Vagy:
A' közönséges mezei szék-füvet, vagy virágait
Chamomilla vulgaris Kösd gyömrodra, vagy
köldöködre. A' kis gyermekeknek, midőn rágá-
lok vagyon, hasznos őket e' fűről itatni.

Kopaszságról.

Ennek oka a' haját tápláló nedvesség-
nek fogyatkozása: mint a' szárasztó hagy-
mázban, vagy más heves nyavalyákban
szokott történni.

Orvoslása ez: Az árva leány haj fűvet főz-
meg párlúgban, fejét azzal mossad. A' fejer.
üröm, lsten-fa virág azon mód szerint hasznos.
A' mosás után pedig, a' vialsz sonkolyt tiszta
vízben jól főz meg, gyakorta azzal mosogasd.

Avagy: A' veres-hagyma' levét ki-fatsar-
ván, és abba tiszta ruhát mártván, erőssen dör-
göld avval a' kopasz-tagod': ha meg-verefedik,
jó jel. Ezután új fazékba elevenen meg égetett
vakondak, vagy nap-fény kötő bogarak' ham-
vát gyenge párlúgban kevervén, gyakran azzal
mossad. Ez-is jó: bő-számú legyeket öszve-tör-
vén terpetina olajjal, azzal kennyed.

Ko/zról.

E' nyavalya rész szerint attyafia a'
rühnek: félszke vagyon a' főnek bőriben,
azt, mint a' moly a' ruhát meg-lyuggst-
tya, mellyből méz-színű enyves sűrű ned-
velség szivárog: ez a' főnek bőrin meg-
száradván, azt meg varasítja. E' nya-
valya

valya mérgesnek láttatik: mert fő-képpen a' gyermekek között hamar el ragad, annál inkább, ha egy ágyba fekszenek.

Orvoslása rend szerint ez. Az ilyen betegnek haját egészen le-kell beretválni, és a' testből a' rozsz, sós nedvességeket valamelly jó purgátióval ki-tisztítani. Azután az apróra törtt köményitöböl két részt, fenyő-szurokból pedig egy részt össze-olvasztván, és ruhára kenvén, mint flastromot fejére kell ragasztani: ez magával a' hajnak meg-vezett töveit ki-húzza. Ezután mindgyárt a' földi epét, *Centauria*, vagy az övény-gyökeret főzd-meg erőssen borba, jó melegen azon lévvél molsad. *Vagy*: Egynéhány tyúk-tojást főzz-meg keményen, a' főzés után mind egyikének székét ki-szedvén, és egy serpenyőbe morsolván, pergeld-meg, ruha által ki-fatsarván olaját, minden mosás után azzal kenyed. *Avagy*: Törd apróra a' bűdös követ, keverd meleg borba öntözd vele.

Vagy így: Fűz-fa hamvából, ezt borba meg-főzvén, tsinálly párlúgot, meg-fűzvén főzz újonnan benne majoránnát, vagy tsak örvény-gyökeret, minden másod, vagy harmad nap azzal mosogasd fejét, és meleg száraz ruhával törölgesd-meg.

Vagy: A' dohánt vízbe meg-főzvén, elsőbe azon vízzel, azután pedig kék-köves tej-fellel kenegesd, és mosogasd, a' koszos főt. *Vagy*: a' fodorméntát főzd-meg vízbe, hamut-is téven-hozzá, azzal mint lúggal mosogasd a' koszos főt.

Köhögről.

A' riskását lisztével együtt vízbe meg-főzvén, tégy hozzá íros-vaját, ezután szürd által szítán, annak levével élly.

Vagy: A' kakuk-füvet főzd - meg vízbe, mézzel egyelítve, gyakran igyad.

Köldök fájásról, vagy tsömörről.

A' ruta-füvet tyúk - tojos fejeében keverd. el, köldöködöt kend vele, és kösd reá. *Vagy:* A' ló - méntát, fekete, és feje - ürmöt együtt megtörvén, és forró vízzel meg - öntvén, kösd ruha között köldökére.

Köröm - méregről.

Ez néha dagadással ki nem üt, még - is fájdalommal kínozz annyira, hogy az egész kezét elhattyá, és a' beteg hideglelést szenved. Legjobb, és foganatosb orvosság ez: Ha jó mélyen az ér - vágó vassal, vagy más éles vékony hegyes késsel a' köröm mellett meg - szúrod, és azután a' mérges vért belőle ki - nyomod, azonnal megszózott tyúk - tojás székével bekötvén. *Avagy:* A' tsalán gyökeret törd - őszve, és borba megfőzvé, kösd reá, meg fakasztva.

Néha dagadással nagyon, és nagyon fájdalmas. Hasznos azonban ez, a' terjéket olvaszd el jó égett borba, és abba töltsd ruhát mártván, gyakran kösd véle.

Köszvényről.

E' kínos nyavalyának fészke a' testnek ízei között nagyon, oda bé - vévén magát a' sós, és rágó nedvesség, az inakot, és csontok' kötéseit keserves fájdalommal feszíti. Néha az egész testnek minden részeiben el terjed ugyan, de kivált a' kéznek, lábnak, térdnek, és tsipő - csont-

F 2

nak,

nak, vagy is farnak húsa alá fúrja magát: ezért Sciatikának-is neveztetik. Belső oka e' nyavalyának a' nyálas nedveségnek el-bővülése, minden féle el-árád, és a' hol helyet talál, oda bé-hatván, fészket vér, annyira, hogy azután mint a' méz ki-tollya magát, a' tsontokat-is helyéből ki-hánnya, és tag kívül meg-tsomózik.

Néha külső-képpen a' roszsz nedveséget öregbíti a' henye élet a' gyomor jó főzést, és jó vért nem tainál, benne az eledel, mint a' nyers-fa a' tűzön, tsak füstölög. Néha pedig örökség szerint a' közhvényes szüléktől száll a' magzatokra. Leginkább tavaszkor, és őszszel szokott előfordúlni. E' betegségben kevesebb a' fájdalom, ha az has-tág, és folyik.

Az orvosoknak gyalázója ez a' nyavalya: mert, a' kik ebben szenvednek, a' fű-szerzámos ételhez, és bor-italhoz szokván, víz-leveffel, és főtt-vízzel élni nem akarnak: az orvoslással való élést el-kezdvén, félbe hagyják; e' miatt maradnak gyógyúlatlan, még-is az orvosokat vádolják.

Rövid summában e' betegségnek fő-orvoslása az, hogy a' testben az ártalmas nedveség ne bővüljön, hanem fogyjon. Azért, ha a' beteg véres természetű és jó erőben vagyon, vágjanak eret azon karján, melly felől a' közhvény gyötri, annyi vért bocsátván, a' mennyi ere-

erejéhez képest elegendőnek ítéltetik. De az alatt mindgyárt karjait, és tzombjait szorítsák meg etzetbe mártott ruhával: mert ha a' fájós kéznek, és lábnak ízeiben a' rágó nedvesség felháborodik, nagyobb kínokat okoz.

A' Purgátzió-is hasznos, de jó erős legyen, mert a' gyenge csak megzavarja a' nedvességet, több fájdalmat szerez. Bizonyosan tapasztaltattott, hogy a' fellyül hánytató purgátzió-is sokat használ.

A' tisztulás után izzadás által kell fogyasztani a' nedvességet. Erre igen jó a' keserü-lapu' gyökere; ezt főzd meg borba, vagy vízbe, melegen igyad: a' vízelletet, és veritéket indítja. Külső képpen lehet izzadást indítani gőz-fördővel is. *Avagy*; Ez helyet, a' kementizéből kiszedett leg-alább két kenyeret azon melegen darabold fel, azzal környül rakván a' beteget, jól takard-bé. Jó, és hasznos az új terjékkel való gyakor éles. *Vagy*: A' földi epét, pápa-füvet, fejér-ürmöt, vagy csak egyikét-is erőssen főzd meg tiszta vízbe, minden nap éhomra, vagy két hétig melegen egy italt igyál belőle.

A' fájdalmak' enyhítésére hasznos az édes tej: mikor ki-fejik, abban ruhát mártván, borítsd-bé vele a' kínos tagokat. A' kitől ki-telik, jó, e' végre fejős ketskét-tartani.

Vagy: Tégy sáfránt édes tejbe, és abban a' kenyér belet főzd meg, és két, vagy három tyúk-tojás székével főzd-öszve mint a' pépet, jó melegen ruhára kenvén, a' fájdalmas részt kösd bé vele. Azon képpen hasznos a' tejben jól megfőzött fejér mályva gyökere.

Továbbá, ha tüzes a' fájdalom, így tseledgy: A' béka lentsét szék-fü virággal, és egy kevés árpa-liszttel téjbe főzd-öszve, jó melegen

kösd reá. *Avagy:* Az ifjú marha, vagy borjú-lábakat öfzve-vagdaldván, főzd-meg erőssen víz-be, és a' vízen fellyül lobogó kövérét szedd le egy edénybe, tölts annyi égett bort hozzá, lágy söt-is tévén belé, gyenge tollúvall gyakran kennyed a' fájos tagot azon zsírral.

Vagy így: Jó féle sáfránt áztals éget borba, hogy sárga legyen. Vels belé egy kevés kámfort, forrald-fel, azzal kennyed. A' nyers dohány levele-is jó, ha meg-főzvé, véle bekötöd.

Ha kezéd, vagy lábad a' nagy hévségben meg dagad, nadállyal annak módgya szerint használ belőle szívatni. Hogy e' nyavalya inkább távozzon, és elé-ne kerüllyön, hasznos tavazfzsal, és öfzfzel az ér-vágással, és illendő purgá-tzióval-való élés.

A' fájos-tag, ha tsomózik, használ az érett sajtt, azt régi sódar-lévvél főzd-öfzve, mint a' pépet, és ruhára kenvén kösd-bé vele, ismét újítván.

Dítsértetik a' főtt árpa-vízzel, tejjel, kinek gyomra ezt szenvedti, és a' savanyó vízzel-való élés. A' izegény ember a' fok-hagymából két, vagy három fokot nyersen estve le feketkor nyel-lyen-el, ez tisztít, és melegít. A' bánya-fördő a' gyenge tagokat erősíti.

Vagy: A' füz-fának öfzfel el-húllott leveleiből készített fördőben fürödjgy, és lábaidat gyakran abban áztasd. *Vagy:* A' katang-köröfűvet *Cichorium sylvestre* gyökereiről, és virágostól öfzve-törvé, raggasd a' köfzvényes részekre. *Vagy:* A' salétrom főzés után, a' melly lúg marad, lábaidat abban jó melegen tartsd, Probatum. *Vagy:* Vedd-ki a' tyúk-tojás' székét vajban sáfránt tévén együtt lágyan főzd-meg, és

tiszta ruhára kenvén kösd a' fájos részre. *Avagy:* Sót, és kormot tyúk-tojás fejérével öszve habarván, és ruhára rakván, midőn e' nyavalya kezdődik, kösd bé vele.

L.

Lábnak ki - febesedéséről.

Lásd írr, és flastrom minden -féle sebre.

Láb, vagy más' tag' el - eséséről.

Lásd refzketésről,

Lábról melly túros, és fakadékos.

Lásd túrról.

Lábnak sugorodásáról Lásdsugorodásáról.

Láb, vagy kéz sugorodásról.

Az ökör-fark-kórót virágostól nyír-fa levét lével egygyütt főzd meg vízbe, tsinálly fürdöbelőle, abban fürödjön, és a' fürdő után kezét, vágy lábát kötsd vele.

Láb-száron - való dagadásról, melly ütésben esik, és ki - febesedik

A' fehér-plajbálzt olly apróra törvén, min a' liszt, eressz közé fa-olajat, kék papirosra kenvén, ragazd-reá, meg-újjítván. *Vagy:* A' kender magot meg-törvén, lágy meleg etzettel keverd öszve, ruhával kösd reá.

Lélekzetet ha nehezen veszel.

A' farkas-alma füvet, jobb a' gyökere' törd-öszve, közibe mézet tévén, és egygyütt

vízbe meg-főzvé, midőn meg-higgad, azt igyad.
Vagy: Törd porrá a' büdös-követ, meg-szítál-
 ván egyelíts közéz szin-mézet, abból egy kés he-
 gyen estve, reggel végy-bé.

Láb-dagadásról.

E' nyavalya keveset különböz a' máj-
 dagadástól: azért a' mi ennek, az aman-
 nak-is orvoslása, noha a' lép gyakrab-
 ban szokott meg-dagadni. Ez a' dagadás
 pedig néha meg-történik a' lép körül meg-
 szorútt széltől. Mivel pedig a' lép puha
 rész, és egész vérnek rajta kell által-
 szűrődni, meg-esik, hogy sűrű, és nyava-
 lyás vér benne meg-akad, és meg-reked,
 melly miatt a' lép fel-fuvódik. Néha ezt
 okozza a' sebes futás, és lovaglás. A' bal-
 oldal, a' hol a' lép fekszik, e' miatt ugyan
 nyílallik, és meg-feszül annyira, hogy
 kézzel is lehet érezni a' dagadást. Ezt
 csak lassan-lassan lehet orvosolni.

Mind hasznos az, a' mi a' májnak
 dagadása eránt vagyon fel-jegyezve.

Itala a' betegnek legyen tüzes atzállal öd-
 zött bor, vagy ha kaphatni, lavanyó víz. Etelé-
 be zsályát, és tárkonyt főzzön, még hasznosabb
 lesz, ha szarvas nyelvű füvet, és fa-héjjat főzsz
 közibe. *Vagy:* Egynéhány marék szarvas nyelv-
 vü füvet égess hamuvá, e' hamuból pápa-fü,
 vagy fejr-üröm vízzel tsinálly párlúgot, tizta
 sűrű ruhán kétszer, háromszor szűrd által, erefsz-
 belé kevés etzetes mézet, éhömra azt igyad vagy
 két hétig, veszed hasznát.

Vagy:

Vagy: Szarvas - nyelvű füvet meg - szárazítván, törd porrá, ezen porból fejér - üröm vízben éhomra gyakorta igyál.

Kölsöképpen hasznos ez-is: A' földi tököt meg-rezelve, vagy öszve - törvén, fa-olajban, és ökör szarának velőjében rántsd-meg, melegen ruhára kenven kösd-bé vele a' lépet. Hasonlóképpen jó ez: a' savanyó kovászt főzd meg erősen fa-olajos borba, mint a' pépet, melegen kösd-bé vele.

Hasznos a' fa - olajjal pép - módra erősen öszve - törtt fejér - lilium gyöker - is a' lépet vele bekötven *Vagy*: A' nyers dohányynak leveleit öszve zúzyán, fa - olajos borba főzd - meg. melegen ruhára rakván, köttesd be vele bal - oldaladat a' lép' táján. *Vagy*: Disznó hájat, kevés viaszat öszve - olvasztván, és szarvas nyelvű füvet, ha vagyon körös - fa héjjat meg - szárazítván, 's porrá törvén, egyelítsd közibe, kennyed a' lép' táját vele. Láts többet ha tetszik a' máj - fájásról.

Lépnek, és májnak nyavalyáiról.
Lásd máj - dagadásról.

M.

Magról, melly a' férjfi' testében meg-szorúl,
és mint a' fővény kínokat szerez.

Két, vagy három tyúk-tojásnak haját, mellyből a' tsirke ki-költ, apróra törvén szítáld - meg, pálinkában, vagy éget borban add innya. *Vagy*: főzd-meg a' fű - ürmet fejér borba kenyér héj alatt, azt igyad.

Mag, vagy ondó - folyásról.

Egy latnyi matska-tövisket *Eringium* főz-meg vízbe, és éhomra igyál abból minden nap. Ez a' fü, dagadás ellen-is hasznos, főképpen a' gyermekeknek, ha porrá törvén eledelbe azt ad-gyák enni. NB. Ez a' fü meg-száradván, a' szél-től hányattatik, és forog mint a' kerék.

Máj - dagadásról.

Néha oka a' vérnek meg-tolúlt, és fel-forrott bővsége, sűrűsége, és akkor nagy a' nyílallással - való fájdalom, és ne-héz, mint ha jobb felől valamelly kö fe-küdnek az oldal-tsontok között. Ebben mindenek felett hasznos az ér-vágás, és hívesítő italok. Míg e' nyavalya nem szű-nik, folia-fennét, mannát, szilva-lévet öfz-ve-egyelítvén, gyakran azzal élly.

Ha a' májnak dagadása, s' dugúlása tovább-is tart, más betegségeket hoz. Nem-is szokott e' nyavalya hirtelen meg-térni, lassan-lassan kell a' sűrű nedvessé-get áztatni, és a' bé-dugúltt ereket meg-nyitni.

E' végre igen dítseretes, főképpen Majus-ban két, vagy három hétig, és tovább-is a' savanyó vízzel. való élés: ezt pedig igya ebéd, és vatsora előtt két, két órával. Hogy pedig a' gyomor meg ne hüllyön, ezen ital után egy mogyorónyi terjéket, vagy eleven gyömbért, vagy gyömbéres pirított kenyeret egyek.

Hasznos a' bárány-ürommel, és földi-cpével-való élés is. Külsőképpen hasznos a' földi-tököt,

tököt, fejr-mályva gyökeret öszve-törni, főzzék meg tejbe, és mint a' pépet jó melegen ruhára kenven, kösék azzal májja' tájékát, kennyék pedig ugyan ott fejr-liliom olajjal.

Azomban arra szükség vigyázni, hogy a' máj néha fél-dagad, és meg-dugúl a' gyomor-nak hidegsége, és erőtlensége miatt is, melyben az eledel meg nem fő, azért vastag, és rosz vér megy a' májra. Néha pedig a' rekedt szétöl-is ez meg-történik.

Máj hévségéről.

Ennek jelei a' szomjúhozás, gyakor has rekedés, tenyérnek, s talpnek pe-s-gése, a' szájnak keserősége. Leg-hasznosabb ez ellen a' jobb-karon-való ér-vágás.

Mivel pedig ez ilyen nyavalyában bőv a bilis, vagy is epe-sár, végy egy löt folia-sennét, fél löt rhebarbaruarumot, kevés ánis, vagy kapor magot, szeretsen dió-virágot, ezek egy éjjel ázzanak vízben, reggel forrald-fel, levét jól fatsard-ki, olvaszd belé, vagy két löt man-nát, éhomra azt igyad. Italod légyen árpából fa héjjal főtt víz. Ha ebben módod vagyon, savanyítsd meg tzitrom lével.

A' szegény beteg ember igyék savót, ha kaphat, egyelítsen közzé tzitrom levét. Gyakorta fürödjön lágy meleg vízbe. Etzetet egyelíts-öszve rósa-vízzel abba ruhát mártván, tedd jobb-oldalára, a' hol a' máj fekszik.

Melancholiáról.

Ez a' szó nyelvünkön annyit téfzen: Kedvetlenséget okozó fekete-sár, és nedv-

ves-

vesség. Hypochondria pedig nem más, hanem az embernek két vékonya, illy nevezete-is vagyon e' nyavalyának; mert ebben a' fájdalom az embert, vagy - is két vékonyát által örvedzi. E' betegséget szerzi, és neveli leg-elsőben a' gyomor hidegsége, mellyben a' fok enyálas, enyves, fenyvedt nedvességek meg - gyűlvén és bélek között lévő fodor - hájra alászálván belső részekre el - oszlanak.

Ehez járúl az őszve-sült fekete-sárnak, és sárga epének bővsége. A' máj-is megdugúlván, meg-bevül: a' lép fel-fúvódik, mellő miatt a' fok gözölgések fel-felé menvén az agy-velőtt, el-hattyák, és megzavarják: háborgó félelmes képzéseket, és hiába-való szomorú gondolatokat hoznak az emberre.

E' féle betegek gyakran pöknek, de csak vékony nyálat. Többet ehetnek, mint-sem a' gyomor bírna. Gyanakodók-gondolkodók, félelmesek, álmok háborgó, néha szívek dobog, testek időnkint csak magokban - is el - szárad.

Ez a' nyavalya nem halálos ugyan, de terhes, és hosszas szokott lenni, mert a' meg-feneklett, és testben el - oszlott fekete-sár, és epe az orvosságnak hamar nem enged. A' beteg - is többnyire szófogatlan lévén, a' hosszas orvoslást nem szenved.

Ez

Ez ellen leg-hasznosabb a' lassan tisztító orvosság, fő-képpen ha folia-sennéből rhebarbarumból, és agaricumból készítetik: az el terjedt, senvedt nedvességei gyengén áztatni kell: mert itt hirtelen erővel semmit nem tehetünk.

Jó ez: egy kis marék folia-sennét, kevés kömény-magot, kevés tsinált bor-követ áztals tiszta folyó vízbe, ázzanak ezek egy éjjel, reggel forrald-fel egy kevéssé, ruhán által szűrven, kevés mannát, vagy mézet lévőhöz, igyad éhomra, ezt gyakorolván.

Mivel pedig leg-inkább a' lépnek bontakozásától ered e' nyavalya, a' gyenge tisztulás után vágjanak eret bal-karján.

Hogy pedig hasad meg-ne szorúlyon, fő-képpen leves legyen ételed, melybe tégy két, három kés-hegyén bor-követ, ez gyengén lágyít, és tisztít, a' fürdő-is dítsértetik: e' végre sós-kából, fejer mályvából, fűz fa-ágból leveleltől, és öszve-vagdalt dísznö tökből, tsinály meleg fürdőt, vetvén belé kevés árpát-is, naponként abba fürödj, ha hasznát érzed, ezt gyakorollyad.

A' sűrű vérnek ki-tisztulására a' lába-fején hüvelykénél lehet eret vágni. Nád mézesen a' falajjal való élés is jó. Igen hasznos a' tejnek tiszta savójával, név szerínt tavaszkor két, három hétig élni. Használ itt az ürmös-bor-is, de erős bort ne igyál, és az erős fű-szerszámos eledeleltől ójjad magad', hogy bélednek szorulása ne legyen.

Mely-fájásról

A' tsipkés káposztát meg-főzven egyed, és levét kanálonként igyad.

Mely-

Melyben - lévő söllyről nyál ellen.

A' zeller-fünek, vagy gyökerének vizét méz-
zel egyelítve igyad.

*Melyben - lévő akármelly nyavalyákról,
és fogyatkozásokról.*

A' száraz szarvas-nyelvű fünek, veroniká-
nak, betonikának, tüdő-fünek, zsályának, ör-
vény-gyökernek vegyed külön-külön három,
négy lót porát, ezeket öszve egyelítvén, tégy
hozzá két lót apró füget, egy lót terpentina al-
lyát, jól öszve-kevervén, tedd egy itze mézbe,
az első fel-forrása után főzd egy fertályig, meg-
hűlvén, és higgadván, reggel, és este, és más
üdöben-is egy kés-hegynyi végy-bé. Bizonyosan
tapasztalt hasznos orvosság,

Vagy: A' fejer-ürmöt meg-forrózván, me-
legen kösd melyedre. *Vagy:* Az Isten fát vízbe
meg-főzén, arról gyakorta igyál.

A' fájdalom ha száraz hurúttal vagyon a'
lúd-zsirt vares-hagymával öszve egyelítvén, me-
legen azzal kennyed. *Avagy:* Borba, vagy pa-
linkába fa-olajat igyál.

Vagy: A' földi bodzának gyökerét mint a'
termát rezzeld-meg, meleg bort, vagy tsak ví-
zet reá öntvén, midőn meg-higgad, add innya.

Ha pedig melved nyílamlik, este, reggel
kevés kámfort borba, vagy vízbe el-olvasztván,
azt igyad.

Mely - rekedésről, vagy fülladásról.

Midőn a' sűrű nyál szorongattya, a' mege-
lyet főzz-meg fél-lót Angyal fünek *Angolica* gyö-
kerét egy mészely árpa vízbe, keverj belé egy
ka-

kalán szín - mézet, azt kevesenként igyad. Ezen fűnek magvai szintén úgy használnak.

Méreg ellen.

Még a' gyomorba vagy a' méreg, könnyebb az orvoslás, ekkor nints jobb, mint kiokád azt, semmit nem késvén, e' végre vajas, lágy, meleg vizet végy-be. *Vagy:* Meg - reízelt fekete reteknek ki - fatsart levét igyad.

Próba a' méreg meg - esmérésére. Egy tyúktojásnak székét fejeérével együtt botsásd vízelletbe, ha a' tojás sárgán marad, abból értsed, hogy a' méreg még csak gyomrodban vagy, ha pedig meg büzhöd, jele, hogy a' bélekre a' méreg már el - terjedett.

Az ilyen állapotban leg jobban használhat az erős izzasztó orvosság. Egy fél diónyi terjéket meleg borba végy - bé, ezután jól bé - takarodván: *Vagy:* A' pápa - fűvet borba meg főzvé, ámbár nagyon keserű, azt igyad.

Név szerint semmi olly hathatósan a' mérget meg - nem öli, és ki nem űzi, mint ha erős etzetet iszol reá.

A' mérges gombának eledele fülladozást, és tsuklást okoz, a' vízelletet fel - akaszttya, és a' béleket keservelesen rágja: ez ellen hamarjában szülő venyéke hamujából, vagy ha ez nints, más fának hamujából, tsinálly párlúgot, és azt mérték nélkül igyad, még jobb, ha terjéket vetelbelé.

Mondolát, diót, mogyorót, és fűgét bőven egyed. Ennek felette az édes tejet kiméletlen igyad. Jó a' vajas, és a' fa olajas eledel, úgy a' fekete retek - is. Ha a' méreg miatt a' beteg dagad, a' jó féle terjéket ruhára kenvén, ragasd reá, vagy a' rétzének yedd vérét, azzal kenyed

nyed a' daganatot, vagy is inkább ugyan a' réztének vérét meleg bor közzé töltvén, igyad. Ezen állatt vérének nagy ereje vagyon.

A' mérges marás, hirtelen vagy dagadási, vagy igen kínos szomjúságot okoz.

A' kígyó marásba sietve meg-törvén a kígyó fejét, kösd a' sebre. *Vagy:* Ugyan a' kígyónak állzu tsontait porrá törvén, azzal hintsd bé a' sebet. *Vagy:* Az eleven tyúknak hasát meg-melyesztvén borítsd a' sebre.

A' varas-béka fűvásáról, vízelletétől meg-mérgecsített veteményt, vagy a' pókot meg találod enni, mindgyárt halálzás nélkül, a' mint fellyebb írák, az okádtató orvosságot szükség bé-venni, és ezután terjékkal bőven élni. Jó az hirtelen okádtató gálitz-kő. Hasznos azomba a' göz-fördő is, hogy méreg az izzadással ki-takarodgyon.

Ha a' méh, vagy darás meg-mar, fülánkját ki-véven, sós vízzel mossad helyét, vagy hirtelen tehén ganéjjal kend-bé: vagy tsak hideg nyers földet nyomj reá, ismét meg-újítván. *Vagy:* a' fodorméntát öszve zúzván, kösd reá.

A' dühös eb marása valamint közönségessebb, úgy ártalmasabb is; ennek mérge el-hatalmazván a' testben, rettenetes kínokat szerez. Ha ez, bizonyossan veszet eb, vagy más dühös állat marása, köpölözés által a' vérrel együtt a' mérget ki-kell szívatni a' sebből, vagy vékony heves vasatskával süttögesd a' marás helyét, és sült veres-hagymát, vagy tsak magát, vagy terjékkal együtt öszve törve köls reá; ezután pedig, ámbár a' beteg írtózik, erőszakkal-is tisztá viz fördőben kell ötet tenni, és vígyázni szükség, hogy mindenkor meleg helyen maradgyon.

Ismét ha továbbá kívántatik egyet-hány eleven rákot új fazékba süttö kementzébe égess-meg, és apró porrá törvén, egy arany nyomót meleg borba add bé-innya. *Vagy:* A' nyers rákot öszve-zúzván, és levét ki-fatsarván, erős etzetben add innya; még jobb, ha szent László-füve gyökerét porrá törvén, etzetbe egyelítvén, együtt bé-adod. Ez igen foganatos minden méreg ellen, úgy mint az indiai keserű babból varkarj annyit, a' mennyi egy kés-hegyre fér, és a' rozs virágot törd lágy porrá, erős etzetbe add innya, vagy ruhára kenvén, kösd a' febre.

Vagy: Angyal-fűnek *Angelica* gyökerét porrá törvén, harmintz dors, vagy árpa szem nehézségűt egy kalán borba vedd bé.

Mérges ételről, vagy italról, mely sokátig a' gyomorba hever, és férgeket nevel.

Ez ellen leg-jobb orvosság a' fellyül-való hányás: Azomban a' fekete tziprus fának külső fekete héjját le-vévén, vedd külön a' fejrét, mázos új tsuporban kenyér héj alatt meg-főzvé, lágy melegen add innya.

Ha pedig továbbá nyúghatatlan háborodást tapasztal gyomrában hasznos ez ellen a' fa-olajat-is gyakorta innya.

Mérges harapásról.

A' zsállyát öszve-törvén, mindenestől kösd a' febre: ez ilyen móddal a' sebből folyó vért-is meg-állítja. *Vagy:* A' fodor-méntát akár szárazon, akár nyersen sóval törd-öszve, kösd a' febre meg, újjítván.

N.

Nátháról.

Ez nem egyéb, hanem a' haszontalan nedvelségeknek a' főről az alsó részekre való alá-takarodása. Kiváltképpen három helyekre szokot a' nedvelség alá - szállani. Az ember' melyére, órára, és torkára; innen származik néha a' rekedés.

Ha a' tüdőre szivárog, sokkal ártalmasabb, mint ha csak az orron foly, azért inkább erre takarodjon - ki a' nedvelség.

Használ a' párolás, és füstölés. Gyántát, temjént, fejer-mákot ölzve - törvén, azzal füstöld fejedet, főképpen éjjelre. *Vagy*: Rózsa etzetet tsepeggtels hév téglára, fejed, orrod, és szádat azzal párollyad, magad bé-takarván.

Vagy így: Korpát, kölest, apró sőt pergellyenek ölzve vas serpenyőbe, jó melegen két ruha közzé rakván, fejét köls-bé vele, gyakran üjjíván, ha meg-hül, vagy reggel éhomra egy borsónyi temjént, vagy kámfort nyellenel: ez az agy-velőt, 's gyomrot erősíti, és a' nedvelséget kevesíti. *Vagy*: Ha egyebet nem találsz, a' dohány' levelét rágjad, és a' nedvelséget, mellyet szív, pökd - ki.

Pirüfzköltető port jó néha-néha szívni: e' végre a' tobákot, és nád-mézet egyeltesd-ölzve, azt szívjad. *Vagy*: Fatsard - ki a' tsalának levét, és liszt-langból tsinálly téstát vele, flafstrom formára, tétess két vak szemedre. Hideg szélén ne járj, ételed száraz inkább, mint sem leves, sült inkább, mint főtt legyen. Jobb itald lessz fa-héjjal, és árpával főtt víz.

Vagy: Két, három fő fok - hagymának gerzeit megtisztítván törd - öszve ó hájjal, talpaidat, és farkaidat azzal kennyed tűz előtt, hogy be-igya. *Vagy:* A' majoránnát porrá törvén, és meg-szítálván, por-tobák helyett azt szívjad.

Vagy: A' kömény-magot, és nád-mézet öszve-törvén, vesd eleven-szénre, egy serpenyőbe, fejedet, sőt két rétű háló-sövedet is fűföld vele.

Nyavalya - törésről.

Melly másképpen kórságnak, vagy nehéz betegségnek neveztetik. Ennek oka azon nedvelségek, és párák, mellyek vagy magában az agy-velőben vagynak, vagy a' gyomorból, bélekbe termett gelfztákból: az Állzonyokban a' nátháról fel-gőzölőgnék, és az agy-velőt feszítik.

A' kiket a' hőldnek változása szerént e' nyavalya háborgat, azon üdöhhöz igen szokott tartani. A' kívül ez születik, mivel szüléi-is olyanok voltak, azon hőltig el-tart: külömben is, ha hűszon-öt eszten-dős koráig ebből ki nem tisztúl, azután nem-is kell orvosolni.

Az hosszas negyed napi hideglelés e' betegséget gyógyítja, mivel az ártalmas, és rossz nedvelséget meg-emélzti.

A' kit e' nyavalya akar rontani, fa-kanál, vagy más fa, ruhával bé takartatva tételsék szájába, hogy nyelvét, és ajakát meg ne séríse. Kezeit, és lába-szárait öszve kell szorítani.

Kevés jó etzetet töltsenek szájába, orrát, és ujjait szorongassák: fűfölyllyék szent László fűvével: szóllítsak maga nevére nagy fel-szóval.

Egészenek tollat, és annak bűdös fűstét tartásák orrához.

Tapasztaltatott, a' gyermekeknek szájába dohány fűstöt fujtak, e' nyavalya hirtelen elállott.

A' ki illy nyavalyában szenved, vérrel bővelkedik, vágáson eret karján, és flegma-tisztító laxáló purgázióval éllén. *Vagy*: Leg-közelebb a' bodza-fának töveit meg-mosván, főz-meg tejben- éhomra egy, két kanálkával igyék abból, a' míg érzi, hogy jól meg-tisztult.

Ha az illyen betegnek hasa meg-szorúltt, meg-kell indítani, és azután orvosolni.

Továbbá a' ha'sa-ró'sa magot, és tölgy-fán termő gyöngynek leveleit meg aszaltván, törd apró porrá: ezek közül egyikét egy kés-hegynyít vízben egyelítvén, kivált hóld-fogytán minden nap éhomra igyad: ha gelesztától vagyon, név szerint inkább van e' nyavalya, ez eránt másutt fel-jegyzett orvosságokkal kell élni. Azomban a' nyúlnak óltóját, vagy is gyomrát szárazo-meg, és meg-törvén kés-hegyen egy-egy keveset ha'sa-ró'sa vízbe, napjába kétfzer, háromszor adgy-bé innya.

Mivel a' kis gyermekeknek gyomrában, még Annyok' méhében meg-gyúltt rútság hamar ki-ronttja őket e' nyavalya: születések után tehát így lehet rajtok segíteni.

Alkalmatlanok lévén ők az orvosság vételre, ezt tegyed: nád mézet mondola-olajjal öfzvegyelítvén, kend a' gyermek' szájába, hogy nyalogassa, annál inkább, ha már egyszer a' nyavalya ki-törte: hasa ne légyen meg szorúlva: ha gyomra rofszúl vagyon, meg-esmérheted abból, ha alutt tejet hány-ki, akkor melegítő kenéssel, és kötéssel gyámolítsad. A' szoptató Anyja, vagy
daj.

dajka magát kiváltképpen a' mértékletlen bor italtól ójja; mert teje meg melegedvén, árt a' gyermekeknek, a' ki úgy - is meleg természetű.

Vagy: A' pulzpang leveleit öszve törvén, és levét ki-fatsarván ad innya. *Vagy:* A' denevérnek torkát meg-metzwén, vedd vérét pohárba, abból tízen öt tseppet adgy bé a' betegnek. Ha másodszor, és harmadszor-is reá jön, ismét úgy tégy, többször elől nem kerül.

Nyavalya törés ellen.

A' gyermek fogainak jövésekor, vagy mikor a' geleszták benne meg-indúlnak, hogy a' nyavalya ne törje, törd-meg a' Basa-rózsának *Pæonia*-magvait, egyelítsd-öszve kásával, add néki enni.

Ha pedig már a' nyavalya töri, tölts kevés vizet azon rózsának magvaira, törd öszve-még a' víz feje nem lesz, meg-szűrven a' vizet, kalánkánként itasd avval. *Probatum.*

Vagy: Matska gyökerének *Valeriana* megtört porából fél latot minden nap vízben a' beteg igyék meg. *Vagy:* A' kerti ruta füvet áztasd vízbe, és azt az ilyen betegnek add innya. *Vagy:* A' kék viola virágját öntsd-meg forró vízzel, add innya.

Nyelvnek békájáról, vagy más dagadásáról.

Így hívatatik: mert ez a' dagadás két felé ki-ülled, mint a' béka utóllya. Nem veszedelmes nyavalya, tsak serényen lásának hozzá, fő-képpen a' gyermekben, hogy meg-ne fojtsa.

Ennek orvoslására izsópot, és sőt törj-ölvé, azzal dörgöld nyelve' allyát minden nap egynéhányszor. *Vagy: A' tim...* és gallest törd-meg borban, mofad avval szát. Ha meg-nem fakad, mind két felől, vagy magad, vagy a' Borbély vágja-ki, és a' rútságot belőle ki kell nyomni; ezután mosogas mézes etzettel. Ha pedig meg-tisztul, mofad timsós borral, és úgy a' lebe meg-gyógyul.

Egyéb dagadása-is esik a' nyelvnek a' fő nedvelségek el-áradása miatt, ekkor a' testet purgátióval kell tisztítani. Jó, nyakát, vállá közit köpölnözní, vagy a' füle' tövén hólyagot-is szívatni. Továbbá ezt tegyed: mézeld-meg az etzetet, vels belé törtt gyömbért, azzal mofad: ez meg-fakaszttya, meg is gyógyítja.

Nyelved ha ki-sebesedik, vagy főképpen a' forró-betegségben meg-dagad, és meg-feketedik.

Édes tejbe főzd-meg a' zsállyát, fejer mályvát, izsópot, avagy tsak egyikét-is, tévén köz-zé kevés nád, vagy közönséges szín-mézet, és sáfránt, szádba vévén, egynéhányszor napjában gyengén öblögesd vele, avagy gargarizáld, ezután mindenkor a' nyállal egygyüt ki-pökvén.

Nyelv-tsap' le-eséséről.

Erről inkább lehet mondani, hogy a' nyelv-tsap le-szívárgó nedvelségeket, mint a' spongia, a' fűből magához húzván, meg-nő, és le-tsügg. A' mi a' náthának, ennek-is az lehet orvossága: szárazítani szükség a' nedvelséget.

Izsópot, és zsályát főzz etzetes vízben, azzal öblítsd gyakran, vagy is gargarizáld torokodat. Ugyan akkor főzd meg keményen a' tyuktojást, két felé hasítván melegen, a' mint a' beteg el-álhatja, kösd feje-lágyára, tartsa jó ideig rajta: hasznos ez minden torok-fájásban, kivált a' gyermekeknek. *Vagy:* Tört borsót, és lágy sőt öszve-egyelítvén végy újjod' hegyére belőle, nyomd-fel. Ha timsót-is téfzel hozzá, jobban fog szárazítani, és szorítani.

Nyelv - tsap' le - eséséről, és meg - dagadásáról. Lásd a' fellyebb valót.

Nyílallás ellen.

A' rózmaringot főzd meg vízben, azt igyad.

Vagy: Bóldog Állzony töviseinek *Carduus Mariae* magvait törd meg, és meleg vízben egyelítvén, főzd meg azt gyakran igyad.

Nyílallásról.

A' tsukának áll - tsonttyait porrá törvén, magánosan kés hegyen, vagy vízben vedd-bé. Igen jó a' kámforos égett bor ital-is, vagy az említett hálnak tsonttyait, és két, három rák-szemet öszve-törvén, borba vedd-bé, feküdj a' nyílalló oldaladra.

Vagy: Kend meg mézzel ahol nyílallik, és a' dohány levelet kétszer, háromszor ragazd reá. *Vagy:* A' viafz-gyertyának hamvát, a' mennyi egy kis hamv-vevőben tér, apróra törvén, vedd fél-pohár borba, idd-meg, és meleg házban maradj.

Nyomásról, melly alvásban történik.

Egy bölts orvos jeles okokból azt írja, és némellyek tapasztalásból vallyák, hogy ez a' testnek meg-nehezedése, melyet az elme úgy képzeli, mintha valamelly állat a' testet meg-nyomá, annyira, hogy alig vehet lélekzetet: noha ez nem mástól, hanem a' meg-nem fűződött bőv nedvességtől vagyon: Azért ezt az ember leg-inkább szenved, mikor elő álomban főképpen hanyat-fekűvén mélyen alszik. Tudni-illik a' gyomrából felgőzölő párák az agy-velőt, a' mellyet, és abban lévő szívet, és tüdőt el-nyomják. Ennek oka a' mértékletlen étel, és ital.

Leg-jobb orvoslás a' nedvességek' keverítése, és a' vérnek frissítése, a' kinek ezéránt baja vagyon, purgáló zatskóról egy, vagy két hétig annak rende szerint igyék: vagy pápa-fűvet, ür-möt borba hánýván, azzal éllyen. Vagy: Ejt-lzakára végyen bé egy mogyoróyi terjéket, ez alá-nyomja a' háborító nyers párákat. Avagy: Rágyék gyömbért, vagy fa-héjját. A' ki vérrel bővelkedik, és e' nyavalyára hajlandó, hasznosan, eret vágathat. Ha az ilyen ember mélyen el-alszik, fel-kell költeni, és oldalára fektetni.

O

Okadásról mellyet okoz a' tsömör.

A' tsombor sünek *Fulegium* ki-fatsart, és borral egyelített levét igyad, Ezen ital a' melankoliá.

liából eredett félelmet el-űzi, és a' fekete - sárki-vízi. A' fodorméntát *Menta crispa* ha vízben áztatod, és ki nyomott levét ilszod, az okadást meg-állítja.

Óldal - fajásról.

A' fa - olajat, és bor etzetet öfzve-egyelítvén, és a' savanyó kovászt serpenyőbe meg-főzvép, mikor olyan leszsz mint a' pép, kend ruhára, és melegen tedd fájos oldaladra.

Ha pedig Pleuritis, avagy belső kelés hozza ezt a' fájdalmat, egy almának két végét vágd le, bélét-is ki-vévén, tégy abba három borsónyi fejer temjént, ismét tsináld-be a' két végét, azon le-vágott almának végével takard-bé mindenestől az almát vízes tsepűbe, és tedd parás hamuba, midőn már gondolod, hogy a' temjén benne el-olvadott, vedd-ki, és két felé vágván, melegen add ennyi a' betegnek. Próbáltatott.

Továbbá ha oldaladban, és együtt ágyékhodban két felől fájdalmat érzelz', a' fekete üröm' leveleit meg-főzvép, vagy ruhán által levét ki-nyomván, ételbe tévép egyed. Ez az arenáról, vagy is fővényről hasznos.

Óldal - fajásról, vagy oldal-sértésről.

A' földi-töknek *Bryonia* gyökerét, és levelet édes tejbe meg-főzvép, melegen kösd oldaladra.

Óldal - nyilallásról.

Ez a' nyavalya másképpen belső kelésnek, vagy - is kelevénynek hívattatik. Ebben száraz a' hurútt, és nehéz a' lélekzés, harmad nap alatt vagy tágít, vagy

meg-öl. Midőn a' kelés érni kezd, sebessebb a' fájdalom, jele, hogy meg-fakad, és következik a' rossz matériának ki-hányása.

A' mi az orvoslást illeti: mindjárt kezdetén akár öreg, akár ifjú, férfi, vagy Asszony, akármelly állapotban legyen, eret kell vágatni azon a' karján, melly felől vagyon a' fájdalom, és bővebben vért eresztetni, ámbár a' beteg el-ájúl. Az árpát főzd-meg vízbe, jobb lesz, ha egynékány szem asszú-szálva lész' benne, és ha vagyon egy marok salétromot tetszel belé, azon vizet igya a' beteg.

Külösképpen pedig a' fájós oldalt így kell melegíteni: édes tejjel tölts-meg egy marha hólyagot, jó melegen tedd oldálához, azután tyúkhájjal kend-meg oldalát, és jól takard-bé. Ha se' el-nem oshol a' kelevény, se meg-nem fakad, a' fejer-liliom tövét ó hájjal erősen törd-öszveruhára kenvén, kösd-bé oldalát.

Hafznál azonképpen, ha a' kenyeret, mikor a' kementzéből ki-veszik, két-felé szegvén, és meg-vajazván, melegen oldalához teszik.

Ha hévség miatt nem alhatik, ök, diunye, vagy mák, és ugorka-magot egygyütt öszve-törvén, árpából, főtt vízzel ereszd-fel meg-szűrven mézzel édesítsd-meg, azt igya.

Hogy a' hurútolás könnyebben legyen, és a' materia inkább ki-takarodjon, az édes almának húsát írós vajjal, és mézzel, jobb a' nád-méz, főzd-öszve, kés-hegyén a' beteg gyakorta abból vegyen-bé.

Vagy: A' kék-káposztának ki-fatsart levét nád-mézzel főzd-öszve, azt hörpögesse. Vagy: egy almának vágj-ki a' közepét, töltsd-meg törrött

rött temjénnyel, süsd-meg szépen, a' beteg azt egye-meg. Bort tellyességgel ne igyék: savanyó. vagy kövér, és zsíros eledel ne legyen. Arpakásnak, főtt-tyúknak, és asszú szilvának leve hasznos.

Ennek az Óldal-nyillálásnak más neve az orvosoknál Pleuritis. Igen nehéz, és nagyon veszedelmes nyavalya, akkor a' lélekzet kínos. Ez belső tüzes kezelés, vagy-is kelevény, a' fel-gyulladás vérből támad.

Mindgyárt leg-elsőben, akár férfi, akár Asszony, ámbár nekézkes legyen, eret kell vágatni azon karján, melly felől vagyon a' nyilallás, és bőven vért botsátani: Ha a' beteg ez alatt el-ájúl, nem árt: ha pedig természet szerint a' rossz matéria a' beteg' száján kezd kitakarodni, nagy szerentse, ekkor nem szükséges az ér vágás. Lásd 105.

Orbántzról, mellyet szent Antal tűzének-is hívnak.

Ez a' nyavalya néha igen tüzes, és veres, néha pedig csak verelessel sárgálk, nehezebb, ha kívül kezdődván, a' belső részekre bé-üt, és ártalmasabb, ha a' fejét, és ábrázatját el-fogja; mert torkában a' beteget füllaszttya: néha előre forró hidegleléssel jön.

Oka e' betegségnek az epe-sár, melly a' vérrel az ereken a' bőr alatt nagy fájdalommal fel-forr, és néha a' tüzeisége miatt a' bőr apró hólyagokkal fel-tsattan,

Ez

Ez a' természetnek munkája, midőn a' belső részekről a' hőséget ki-veri: azért a' természetet izzasztókkal méltó segíteni.

Ezen okból a' bodza-virágot, vagy pápafüvet főzd meg vízbe, tévén hozzá kevés tört krétát, add gyakran innya. Azon bodza-virág vízbe terjéket is lehet bé-adni. Külömben ha a' beteg vérrel bővelkedik, hasznos mindjárt jobb karján eret vágni. Ismét gyenge meleg bodza-virágot vízbe ruhát mártván, tedd a' fájós tagra.

Avagy: A' nyers, akár száraz bodza-virágot főzd-meg borba, ruhát belé mártván, és ki-fatsaryán, jó melegen borítsd reá. *Avagy:* A' temjént borba meg főzván, azonképpen tseledgy. Ezután igen apróra tört temjénnyel lehet bé-hínteni.

Avagy: A' dohány, vagy káposzta-levelet áztasd borba, rakd reá. Ha a' bőr hólyagokkal fel-tsattogoz, tyúk tójas fejeérének vízében kámfort, és apróra tört temjént egyelítvén azzal kennyed.

Fájdalom' enyhítésére édes fajtott vagy más túrót köfs reá. A' dagadás lohasztására pedig égesd-meg a' timsót, és porrá törvén, keverd savanyó tejben kevés kámmorral egygyütt mosogasd vele.

Az orbántz' tüzet óltya ez: az úti-füvet, főz-fa levelet, béka-lentsét öszve-törvén, és borba meg-főzván, terítsd ruhára, kösd-bé vele.

Avagy: Ezeknek levét ki-fatsaryán, és kevés bort közibe töltvén, lágy melegen ezzel kell mosni.

Vagy: A' földi bodzának külső zöld-haját le-vakarván, ragyasd vele. Illik tudni: Az orbántzos részeket semmivel, a' mi vízes, nem kell kötni, mert ki-sebesednek,

Orrbun - való süllyről.

Az ökör - fark' füvet főzd-meg vízbe , azzal jó melegen fő - képpen éjtzakára párollyad fejedet.

Orrnak vére folyásáról.

Az eger-fark füvet törd-meg mozsárba , és azon levesen köttesd két vak - szemedre. Láts többet vér folyásról.

Vagy: A' tűz helyben meg - égett agyagot bor etzettel öszve - gyúrván , ruha között kösd körül nyakadot vele. Próbáltatott.

Vagy: A' körös-fa' leveleit nyakadba kötve hordozzad , vagy talpad alatt tartsad , el - áll. *Vagy:* Azon fából való botot hordozz magaddal , sympatia által használ ; *Avagy:* Ugyan abból két darabkát vér - folyás idején szoríts , és tarts két kezeden.

Orr vér - folyás ellen.

A' közönséges nagy tsalánnak levét fatsardki , azzal kend - meg a' homlókát olly tágás helyen , mint egy Máriás. Próbáltatott.

Ortza - dagadásról.

Ez ha a' fog - fájástól vagyon , egynéhány tsöpp etzeket eresztess a' füledbe , a' melly felől a' fogad fáj , óldalt le - feküvén , leg - alább fél óráig tartsad azt füledbe.

Ortza - való verefségről , vagy fakadékról.

A' földi epének *Centaurea* levét ruhán által ki - nyomván , mossad , és kennyed vele.

P.

Pestisről.

E nyavalyát, mint valamelly forró hidegleléssel okozni szokta a' belső mérges rohadat nedvesség, melly származik, és nevededik az ártalmas eledelekből, és italokból; azért leg-inkább a' szegény rendbe kezdődik. A' közönséges dög-halál idején pedig e' nélkül-is, elébb-is, a' testben belé esik ez a' dögös nyavalya.

Mérges betegség ugyan a' himlő, hagymáz, pokol vár: még-is külömbség vagyon ezek között, és a' Pestis között; mert gyakorta ebben nem olly nagy a' hévség, még-is rettenetes a' szomjúság: ez jele, hogy nem a' hévség. hanem a' pestises mérgezés emészti a' belső részeket. Ellenben némelylek a' pestisben noha nagy hévségben vagynak, még-is nem óhajtyák az italt: mert a' méreg el-fogta az agy-velőt, háborodott elméjük miatt eszükbe nem veszik, hogy szomjúhoznak.

Továbbá némelylek mirígy álmatlanságot, némelylek pedig mély álmot hoz az ő külömbsege lizerint. Egy betegben jó jelek vagynak, még-is meg-hal, másban halálos jelek találatnak, még-is meg-gyógyul. Azért akármelly próbált okos orvos nem hozhat arról ítéletet, e' nyavalyában-lévőnek halál-é, vagy élet leszzen ki.

ki-menetele? Mindazáltal lehet mondanunk: ha a' beteg egy, két izzadás után jobban érzi magát, esze, érzékenysége meg-vagyon, jó jel. Azonképpen, ha a' mirigy hamar ki-üt, lágy, és tornyos, jele annak, hogy erejét ki-öntvén, belsőképpen nem emészti a' beteget.

Az Úr Isten ezzel, a' mint tudgyuk a' Szent Írásból, a' vétkekért bünteti az emberi nemzetet, és mint természetnek alkotója eszközök által botsáttya az emberekre, midőn a' régi dögös koporsókból, vagy más képpen a' föld' gyomrából, vagy a' föld színéről, kivált hartz idején a' holt testek, egyébkor pedig szemetek, és ganéj dombok bűzhődéséből eredett dögleletes bűdőség a' levegő-eget, melly nélkül nem élhetünk el-tölti, és meg-vesztegeti.

Meg-történik ez nagy drágaság idején-is, mikor a' szegény ember szükség miatt, a' mint fellyebb említém, mindent öszve-eszik: Holott a' nagy rendek gabonájával az egerek, és egyéb férgek felettébb-is bővelkednek.

Az ilyen időben szükség ugyan legfő-képpen az Isten' haragját bőjtöl, imádsággal, alamisnával, a' penitentia tartásnak fogatos erejével, egyéb ájtatóságoknak gyakorlásával engesztelni: De együtt a' jelen-való veszedelmet-is, a' mennyire lehet, kerülni. A' ki ezt mikor lehet nem tseleklzi, az Istent kísérti. A' fő-

fő-tisztek' köteles vigyázásában áll, hogy a' közönséges helyek, templomok, iskolák, házak, útszák, és név szerint a' kútak tisztán tartassanak. A' mérégyes házat, és abban lévőekkel-való mulatást, azok' látogatásait, ruhájokban-való öltözködést el-kell távoztatni. Sőt a' matskákat-is olly időben el-zárják, vagy megölik, hogy házról házra járván, a' dögleletetességet ne vigyék. Tapasztaltatott, hogy az el-küldött írott levél-is dögöt hoz az egész lakó helyre.

Az alatt a' Felebaráti szerszámot nem kell ki-rekeszteni: akkori időben jelesebben szükséges az éhségben lévőben adakozni. Itten-is vigyázók legyenek az elől járó tisztek. Egyéb iránt, a' kiknek módgyok vagyon, hasznos más tisztább, és bátrább helyre menni. Efztelenség ott nem futni, a' hol hasznos a' futás. Abraham-is előre el-méne az éhség előtt.

A' mi a' peftisnek orvoslását illeti, mivel ennek dőge a' levegő égben vagyon, a' dögös gőznek meg-emésztésére a' tűz: főképpen olly helyeken, a' hová több ember gyülekezik, és végre leg-dítséretesebb a' szaraz, és apróra vagdalt körös-fa, bik-fa, fenyő-fa, és fenyőtővis.

Ezenkívül jó állzú örömmel, zsállyával, rozmaringgal, angyelika-gyökérrel, vagy fenyő-maggal reggel, estve a' házat füstölni.

A' peftises tüdő, az ételben, és italban nagy mértékletességet kíván, mert a' testben a' bővelkedő nyers nedvesség a' dögnék taplót szolgáltat.

Jó az etzetes, és mézes éték. A' zsitrom mirigy ellen hasznos gyümölcs. Jó minden nap egyszer, kétszer az ürmös, örvény-gyökerez, és zsállyás ital.

A' ki e' nyavalyában esett, első nap tellyességgel aludni ötet ne engedjék. Illy mérges időben házon kívül olly terhes munkát ne tegyen, melly nagy izzadást okoz; mert így a' levegő-égnek mérget a' test könnyebben magához szívja.

A' haragoskodást, és szomorkodást távoztassa, mert ezek a' mérges nedvességet öregbítik. Az ablakok, éjjel; nyárban is nap-keletig bé-téve legyenek: azonban a' házat lehet fűstől-ni a' nevezet mód szerént.

Jó a' patika-béli terjék, vagy szent László fűve, és gyökere egygyúttá' fok-hagyma-is. Ha mirig, vagy-is pokol-var támad, a' veres-hagymát meg-zúzván, és ruhára kenvén, kösd-reá. Illyen formán az eger-fark' fűnek levele, és gyökere-is hasznos, mert ebben tükos erő vagyon a' mérge ellen. Ugyan ezen fűvet lágy sóval, és koválszával egyvelesd-ölzve, mint a' flastromot tedd reá, a' mérget ki-szíja.

Avagy: Az ilyen beteg egy öreg borsónyi kámfort estve, reggel nyeljen-el; ez a' belső dühösséget emészti, és a' rothadásnak ellen-áll. Izzadás által-is lehet a' nedvességet a' testből ki-takarítani. Egy marha hólyagot meleg vízzel meg-töltven, tedd oldala mellé.

Vagy: A' kementzéből ki-vévén a' kenyeret, vágd két felé, helyheztesd azon melegen két oldala mellé, a' beteget jól bé-takarván, az-

után az izzadási száraz ruhával töröld-le, hogy vízfőzsa ne üssön. A' kenyért pedig ásd-el, hogy valakinek ne ártson. Ha az izzasztót, mint méreg ellen-való italt be-vévén, és gyomra nem szenvedvén, ki-veti, a' pirított kenyeret öntözd-meg etzettel, jó melegen kösd gyomrára, ismét újabb italt adgy-bé.

Mivel a' beteg az izzadás után el-fizokott lankadni, jó készített étket ehett, és ihat egy pohár bort. Ismét azon időben a' fekete rethet két-felé vágván, kösd-bé talpait vele, hogy a' mérget szíve tájáról ala felé szíja.

A' támadt mérges kelést így-is lehet orvosolni: az angyelika gyökeret kovászfőzsal, mézzel, és tyúk-tojás' fejezével főzd-őszve, ruhára kenvén kösd reá, ha azt ki-vágod, hamar bé ne gyógyítsd, hogy továbbá inkább folyjon a' mérges nedvesség; A' rútságot pedig szükség minden nap jól ki-nyomni. Az alatt köthet sz reá sült veres. hagymát terjéssel együtt.

Ha a' dögös fekély térül, az eleven rákot őszve-törvén, és kevés mézet hozzá tévén, kend azzal körületit. *Vagy*: Ha lehetne találni, az aszott varas-békát áztasd kevés borba, kösed a' mirégyre. Hasznos más időben-is ez akármedly dühös sebre, mert a' mérget annyira ki-szíja, hogy a' béka ugyan puffad.

A' betegre, még lábra nem áll, továbbá-is gondott kell viselni.

Vagy: A' száraz pápa-fűvet törd porrá, és abból egy ezüst pénz nyomót tojásban reggel, és este add ennyi. Hasznos ez-is: a' nyakra-való kendőknek végére egynéhány tsöpp fenyő-mag-olajat öntvén, gyakorta azt szagollyad.

Pestis ellen.

A' Pestisnek kezdete, (mellytől Isten őrízen) meg-esmérretik fő-fájásból, és a' testnek bádgyadtságából. Az Angyal-fünek *Angelica* gyökerét áztasd egy éjjel etzetbe, és azt reggel, és este igyad. *Vagy*: Szent László-füvet *Gentiana* főzd meg etzetben, vagy borban, gyakran igyad,

Pokol-varról.

Ez a' nyalya nagyon hasonlít a' mérges keléshez: nem tsak ki-üt a' testen, hanem azt rész szerínt rothasztja is. Olyan elsőben, mint valamelly hamu-színű pattanás, és hamar fel-kerekedik. Szerzi a' gyomor imelgést, és ájúlást: néha az agy-velőt, és elmét meg-háboríttja. Annál inkább veszedelmesebb, ha közelebb vagyon a' szívhez, és fül-tövihez.

Az ilyen beteget mindgyárt izzasztóval kell segíteni. Egy mogyorónyi terjéket bodzavirág vízbe adgy-bé néki, jól bé-takarván. Ha azonban az illy dögös kelésnek ellenében a' beteg karján eret vágatni, avagy inkább a' lábán, és azzal a' mérget alá felé szívatni. Az alatt, törd-meg a' lentsét, keverd-öszve a' rozs-lisztel, és főzd meg mézes-vízbe, kösd-bé vele. Továbbá egynéhány eleven rákot törj öszve, levét ki-fatsarván, és meg-sáfrányozván, kend-meg körülületét,

Vagy: Ha fakasztani akrod, a' ruta-füvet, vagy tsak lavanyó kovászt, és füget erősen törd-öszve, ez az ép húst a' rothadt hústól

el-választja. *Vagy:* A' dió-belet, sültt veres-hagymát, tyúk-tojás székével, és kevés ó háj-jál törd, és keverd-öszve, evvel kössed. *Vagy:* A' tál-mosó füvet nyersen fekete-nadály' gyökerével törd-öszve, kössed vele.

A' mi inkább hívesít, étele, és itala tiztromos, és egyéb savanyó, vagy etzetes legyen, hasa meg - ne szorúlyon.

Pokol varról, vagy pokol jzökésről.

A' tsuda fát leveleltől együtt főzd-meg bor-ba, írós-vajat, és kevés timsót benne el-olvasztván, kösd reá. *Vagy:* A' tyúk-tojás' székét habard-öszve timsóval, ruhára kenven, ragazd reá.

Vagy: A' tyúk-ganéjt tojás fejeérével öszve-egyelítvén, kend ruhára kösd-bé vele, vagy a' díszno-ganajt melegen kösd reá, kivált ha meg-újítod, használ, vagy a' sótalán főtt kását melegen kösd reá.

Petrüszentésről

Ez ha rend kívül készitet, a' veres-hagymát hasítsd kétfelé, és azt szagollyad.

Purgátzióról, melly alól tisztít.

A' bozda-fának bőven alá felé (mert ha fel felé yakarod, fellyül fogsz hánni) yakard-le zöldét, és mozsárba jól öszve-törvén, ruha által fatsard - ki levét, abból fél pohárnyit borba egyelítvén, igyál-meg, magadat jól melegen tartván: ha tetszik harmad nap múlva, meg-újíthadd.

Vagy: Két arany nyomó rhebarbarumot, találod a' patikában törj-öszve, kevés fa - héjat is adván hozzá, kösd ruhába, és egy itzés mázos tsuporba bort töltvén, lágy melegen főzd öszve, és két három kalánnal reggel végy - bé belőle.

Vagy; A' folia senét némelly Urak kertibe találtatik, kösd ruhába, aszszú szilvával együtt jól főzd-meg, arról igyál. A' zöld, és sárga sárt nagyon alá hajttya.

Vagy; A' sár fünek *Lathyris major*, ha erősebb természetű vagy, tízen öt magvait, ha bé-velzed, fellyül, alól tisztít. Vagy: Az eb tej-fünek *esula* gyökerét ki-ásván, meg-száraztván vedsetezben, húszon négy óráig álljon benne, ki-vévén, ismét meg-száraztván, és porrá törvén szitáld-meg, abból egy ezüst poltura nyomót végy bé, erősebb természetű egy garas nyomót, ha pedig igen erős természetű vagy, két garas nyomót végy-bé, tisztít, és a' bélekre ragadt nyves vért le-vonván, ki-vízi.

A' vízi betegségben lévőknek inkább lehet ezzel élni. Mivel pedig a' két említett fű, úgy a' kapotnyak-fű *asarum* nagy erejű paraszt orvosság, és a' fellyül hányással kárt tehet, vigyázva kell ezeket bé-venni. Talán jobb ez: a' fejér ürömöt, rúta-füvet. sőt, és borsot törd.öszve még hasznosabb, ha kevés folia senét, vagy mannát tefzel közzé, áztasd borba arról kevesenként igyál.

Vagy: Egy pohár savanyó káposzta levét, és meg-annyi len-mag-olajat öszve-egyeltvén, melegen idd-meg, egy óra múlva igál reá hideg vizet. Itten tanúld-meg azt: más purgáló orvosságra sótalan meleg levelet kell ennyi, vagy innya.

R.

Rágásról.

A' fejer - ürmöt borba, vagy etzetbe kevelsé meg - főzvé, ruha között jó melegen küsd gyomrodra. Lás többet gyomor - fájásról.

Rekedésről.

Ha az hurút együtt vagyon **a'** rekedéssel, szedd meg **a'** nyakas - töknek virágját, meg - szárazítván főzd meg, borba, azt igyad. *Vagy:* **A'** fenyő-magot főzd-meg ugyan borba, kakuk-füvet téven hozzá, melegen azt igyad. Távoztasd **a'** savanyó eledelt, és déli - álmot, mert ezek **a'** nedveséget bővítik, és rész szerint rekedést okoznak.

Vagy: **A'** veres nád - mézet, törtt sáfránt, tyúk-tojás' székét meleg édes tejben keverd - öszve, azt igyad. *Vagy:* **A'** tyúk - tojás' sárgáját, nád - mézet; tzitromnak ki - nyomott levét, ludzsírt öszve - habarván, és egy tsélze forró vizet reá töltvén, melegen azt igyad.

Repedéséről a' kezeknek, vagy lábaknak:

Kinek tenyéren, vagy lábán **a'** bőr meg-repedez, paptán - fünek *Polipodium* porát kösse reá.

Repedéséről szájnak, és tsets - bimbójának.

Szelíd Basalyikomnak *Basalieum* magvait meg - főzvé, mikor meg - higgad, mint **a'** kotsonya; azzal kenegesd.

Reszketésről, kéz, láb, vagy egyéb tag el-esésről.

Ez **a'** nyavalya néha egy tagban, néha többekben vagyon: oka ennek, hogy
az

az erőt adó spiritusok, vagy-is a' vérnek lelkei meg-kevesednek, vagy meg-rekednek, és így a' tagokra nem oszolhatnak. Ezt pedig okozza a' fok roszsz, hideg, és nyálas vér: flegmás nedvességek, sár' és bilis.

Ha valamelly tag' refzkedése öreg korban esik, többnyire holtig úgy marad.

A' melly el-esett tag pedig száradni kezd, nints reménység annak gyógyulásához.

Ebben a' betegségben az ember, ha vérrel bővelkedik, és valamelly pözgéft az el-esett részben érez, mindgyárt eret vágasson: de kevés vért botsáttasson; mert az ér-vágás hívesít, az ilyen tag pedig meleget kíván. A' beteg egy, két hétig meleg házba maradgyon. Eledele a' mennyire lehet, könnyű emészttő legyen. Zsáallyás, vagy ürmös borral éllyen, nappal ne aludgyon. Ha járhat, járjon, a' mint járhat botonis, vagy tettét ingassa, és keményen dörgöltesse leg-alább meleg ruhával-is.

Jó az izzadás; mert a' bőv nedvességet kevesíti. Ezek között törd-meg a' mustár-magot, a' borsót, tégy hozzá lágy sőt, és vialskot, tedd fa-olajba, melegítsd-meg mind öszve, azzal kenegesd, és jó erőssen dörgöltesd tagodat. Azon képpen jó, rókának, vad matskának, borznak, vagy medvének hájával dörgöl-ni a' tagot, mert ezek melegítő kövérségek. Ezek közül egyike-is hasznos. Hasznos zsírja a' házi réztének-is, ezt azért meg-melyesztvén, vesd-ki bélét, és öszve vagdald zsáallyával, majoránnával, és ha kaphatsz szurok-füvel töltsd-

meg, vard-be, hogy a' füvek ki-ne húllyanak, lassan sülsed, és a' le-tsepegő zsírt egy edény-be szedvén, a'hoz annyi jó erős etzetet tölts, együtt forrald-fel, és azzal minden nap ké-^{tszer} háromszor jó tűz mellett kenegesd azon tagot.

Jó a' meleg fürdő-bánya, mint a' Budai, Váradi, Gyógyi. Ha tsak nyelvbe esik a' fogatkozás, rágj mustár-magot, és forgasd szád-ba. Vagy: Házi tárkony-tövet, zsáallyát, izsopot főzd-meg borba, azzal gyakran öblítsd, és molsad,

Rokkanásról. Lásd esésről,

Rothadásról.

A' pápa-füvet, zsáallyát, izsopot, rutát, narants héját, timsót, temjént, kevés alóet egy tsuporban öfzve-főzvén borban, lágy fa-mohát, avagy tsak tiszta ruhát abba mártván, tedd a' rothadt részre.

Rothadt inyről. Lásd inyről.

Rothadásáról a' testnek, és abban lévő rák ellen.

A' pápa-fünek *Carduus benedictus* levét nyomd-ki, azzal molsad lebet.

Rühről.

E' ragadó rút nyavalyának oka a' nyálas, és rozslz nedveségnek a' testben, és bőr alatt lévő bővsége.

Az ilyen beteg azért leg-elsőbben ilyen egyszer, vagy kétszer valami tisztító orvossággal. Ezután kevés napok múlva, mezei sóskából

ből gyökeréből, vagy ha ez nincs, J6 séskábból főzz fürdőt, még jobb leszsz, ha fél font apróra tört büdös követ vetel belé, és úgy abban a' beteg minden nap kétszer fürödgyen.

J6 a' tzekla-levelekből, mályvából, dinnye szalmából, földi bodzából, sőt, és korpát tévéen belé, főzött fürdő - is. Ismét az apróra tört büdös követ egyelítsd öszve ó hájjal, meleg helyen azzal kennyed testedet. *Avagy*: Kevés terpentina olajat, új vaját, ó háját gyengén olvaszsz - öszve, lágy sőt - is vetvéen belé, ezek közé tyúk - tojás fejerét kevervén, le - feketkor azzal kennyed. Vagyon más rüh - is, melly a' bőrön szárazon vilzketéssel terjed: ez ellen hasznos tilzta vízben fürödni, a' fürdés után pedig a' petreselyem - levét ki - fatsarván, és közzé kevés etzettel töltvén, azzal moslad.

Ha nagy a' vilzketés, és ürmöt, vagy földi - epét főzd - meg vízben, íros - vaját abban tévéen, meleg helyen azzal kennyed. Még jobb ez, égett borban a' mustár magot áztatván a' száraz rühös tagokat azzal kennyed. Némelly parafzt disztelen orvolságok fel - jegyzésit, szánt - szándékkal el - hagyom.

Rüh ellen.

Törd porrá a' bába - kaláts - fünek *Carlina* gyökerét, keverd - öszve ó hájjal, és azzal kennd tagjaidat. *Vagy*: A' zöld vad - kendernek ki - nyomott levét keverd - öszve etzettel, és sóval, kennd avval tagjaidat.

Vagy: Az örvény gyökérnek főtt vízével mosogasd a' rühös tagokat, meg tilztulnak. *Vagy*: Varádits - fünek *Tanacetum* nyers, vagy főtt levével kennd magadot, vagy e' fűből tsinálly fürdőt, abban fürödgy.

Rühös Testről.

Elsőbe káposzta lével jól meg-dörgöld a rühös tagokat, hogy a' rozs nedvesség ki-ad-gya magát, azután az apróra tört salétromot ó hájjal keverd-öszve, még jobb, ha öszve-törtt büdös-követ egyeltesz közibe, és tűz mellett egyetemben azzal kened.

Vagy: Disztelen ugyan, de hasznos ez is, vízelletteddel mosogasd-meg egész testedet: Ha pedig a' rüh magát ki-nem ad-gya, káposzta-lével meleg helyen mosogasd-meg tagjaidat, és ezután vízelletteddel kétszer, vagy háromszor, el-veasz, Próbált.

S.

Sárgaságról.

Ezt okozza a' májnak meg-dagadása, és a' májon fekvő epe hólyagnak meg-rekedése. Az epe, mellynek alá felé kellene a' bélekre folydogálni, a' májra fel-felé megyen, onnét rend kívül az egész testre el-terjed: leg-elsőben ki-tetszik a' szemen, és ott a' gyenge hárttyákon lévő eretskén hamarabb az epe el-öszolván, magát ki-mutattya: Néha pedig a' testben igen el-bővült epétől-is meg-esik ez a' betegség.

Az epe hólyag meg-rekedt dugulásának jelei ezek: a' béleknek emésztési férérek, szorúlva a' has, a' vízellet veres, sárga mint a' sáfrán, és a' testben semmi forróság nem tapasztaltatik.

Ha

Ha pedig az epének, vagy-is sárga, és fekete lárnak bővségétől vagyon, akkor a' vízellet sárga, és forró a' test. Külső képpen nem csak sárga, hanem fekete, és zöld szín-is el-fogja a' testet.

E' nyavalyát okozza leg-inkább a' gyomor meg-romlása, kivált az hófázás hideglelés után.

Melly orvofságok a' májnak hévségáról, és dagadásáról fel-jegyeztettek, azok itt mind használhatnak: Mert többnyire ez a' nyavalya onét vélszi eredetét.

Jó a' lálsü purgátzió, fő-képpen a' rebarbarum. Hathatós kivált képpen tavaszkor a' lúd fiak szedett ganéja: Szárazd-meg, és öszvetörvén tölts bort reá, egynéhány óráig álljon rajta, a' higgattyát apródonként le-szűrván, minden nap igyék abból a' beteg. *Vagy:* Tsak porban egy garas nyomot fehér borban éhomra egynéhány nap vegyen-bé belőle: hogy pedig ize légyen, kevés mézet lehet belé tenni.

Vagy így: Törd-meg a' tsalán gyökeret, főzd-meg erősen fehér borba, levét ki-fatsarván, vels sáfránt belé, minden reggel igyék belőle egy jó italt.

Használ ez-is: A' tsengő-füvet sarudba rakván, járj rajta; annál jobb, ha kebeledben, és süvegedben-is hordozod.

Máj hévségéről, és dagadásáról láls többet.

Vagy: Az árva tsalánt gyökereitől megtörvén, és borba fedél alatt meg-főzván, ezután ki-fatsarván, tégy belé jó féle sáfránt, egynéhány nap reggel, estve azt igyad. *Vagy:* Aranyfál fonalat hordozz nyakadban, és egy vastag sárga répát ki-vájván, abból igyál.

Avagy: Tiszta viaszból tsináltt pohárból.

Vagy: Meg-pirítván a' kenyeret, gyömbérről, szerezsen-dióval, és nád - mézzel meg - hintvén, öntsd - meg égett borral, vagy pálinkával, reggel, és este azt egyed.

Jó ez is: Nyárban minden nap tégy földi epe-füvet *Centauria* tsizmadban, azon járd.

Vagy: A' veréb - gapéjt porrá törvén, és tiszta ruhába kötven áztasd vízbe, naponként egynéhányszor arról igyál.

Vagy: Béka - lentsét *lens palustris*. Öntsd - meg forró vízzel, azt gyakran igyad. Egy bölts orvos ezt tsalhatatlan orvolságnak lenni írja; vagy katang - kóró *Cichorium sylvestre* nyers gyökerének nyomd - ki a' levét, azt gyakran igyad.

Sciatikáról.

Ez far, és forgó tsont fájás. Mivel azon okból ered, mellyből a' kölszvény, orvoslása - is többnyire ugyan az. *Lásd kölszvényről.*

Tapasztaltatott, hogy a' forgó tsontba lévő fájdalom, és nyílallás tsak egy hirtelen fordulásból, és emelésből - is meg történik: Néha ötöd, hatod napig - is, és tovább - is el-tart.

E' nyavalyában lévő tsinállyon tsak tiszta vízből-is fördöt. és a' mint el-álhattya, nyakig állyon abba egy óráig, vagy tovább, kezeit, és lábait azon fördöbe tartván, izzadás által a' felső részeken nagyon ki-takarodik a' rágó nedveség.

Probálhatod, ha tetszik, vagy korpát, sót, zabot, kölest melegítsenek serpenyöbe, és zatskó.

kóba rvkván, jó melegen azzal dörgöllyék a' fájós részeket.

Sebről.

A' len-magot meg-törvén, morzsolly közté, kenyér belet, szék-füvel, és fejer-mályvával együtt édes tejbe meg-főzván, melegen kösd reá, ha izükség, meg-újítván. Ez a' daganatot, és gyenyetséget is ki-izíjja.

Avagy: A' nyers szalonnát vékonyra metelvén, tedd a' sebre: ez a' vad-húst-is ki-tisztítja. A' veres-hagyma-is hasznos, ha meg-zútván, naponként kétszer, háromszor reá kötöd. Lásd flaström, és írr.

Sebből folyó vérnek meg-állításáról.

Az egér-fark füvet *millefolium* 6 hájjal törd-öszve, kösd a' sebre.

Sebnek gyógyításáról.

A' veres-hagymát meg-sütvén, és egyelisd-öszve disznó áll-tsonyának avas-zsírjával, és kösd-bé vele. *Vagy:* A' farkas-alma-fünek leveleit vízbe meg-főzván, azzal egynéhány nap mosogasd, és leveleivel melegen kölled.

Ha azon füvet meg-aszalván, porrá töröd, és vele hinted, a' vad-hús-is ki-vesz, ha pedig féreg vagyon benne, a' tengeri baratzk-fának leveleit öszve-zútván, és levét ki-fatsarván erezd belé.

Sebről, mellyben lyukak vannak.

Egynéhány tsöpp fejer terpentina-olajat, tyúk-tojás sárgájával öszve-kevervén, tsöppenként botsáid a' seback lyukaiba.

Sebekről, mellyek belsők.

A' Veronika-füvet öntsd-meg forró vízzel azt igyad. Száraz betegségben-is használ.

Vagy: A' régi folyó sebeket, ha a' széles, vagy keskeny úti-fűnek levelével kötözöd, megtisztulnak. Használ, ha a' meg-zúzott vereshagymát lebre kötöd.

Sebekről, mellyek fekélyesek.

Szent László-füvének *Gentiana* gyökerét főzd-meg vízbe, rakd a' lebre.

Sebekről, mellyek fő-képpen ájjak.

Momortika Deákúl-is így neveztetik, más képpen *Balsamina*-olajat készíts: meg-érett piros gyümölsét-fa, vagy len-mag olajba öszve-zúzva hánnyad, ázzon úgy egynéhány nap: azután meg-főzván, nyomd-ki az olaját, mellyet ismét új gyümölsőkkel forrald-meg, és nyomd ki, azal kend a' sebeket Próbáltatott. Ez a' készített olaj jó helyen, hosszas ideig el-áll.

Sérvésről.

A' zabot erőssen meg-főzván, és ó hájjal öszve-törvén, melegen kösd a' sérvésre. Vagy: A' fekete nadály-fűnek *lymphitum majus* gyökerét édes tejbe meg-főzván, és ruhára rakván, jól melegen, a' mint el-lehet állani, kösd reá.

Vagy: A' len olaj' pogátsát apróra törvén, ó hájjal gyúrd-öszve, és serpenyőbe meg-melegítván, mindgyárt két ruha között kösd reá.

Vagy: Tsak magánosan a' földi tököt jó melegen kösd a' sérvésre, jó féle safránt, és égett bort-is tévén közibe: Még hasznosabb, ha előre valamelly zsírral a' sérvést dörgölvén meg-kened.

Vagy:

Vagy: A' veres-hagymát len-mag-olajba, és mézbe főzd-öszve, és mint a' pépet melegen ruhára kervén, kösd reá, ha meg-hült, újítsd-meg. *Vagy:* A' farkas-alma' gyümölcset borbába főzd-meg, minden reggel azt igyad, alól ki-víszí a' rosziz nedvességet.

Vagy: A' fűz-fa leveleit vízbe meg-főz-vén, éjtizakára melegen azzal kösd be. *Vagy:* Az ökör-fark' körö virágjait törd-öszve, levét ki-fatsarván, fél pohárral reggel, és este abból igyál, a' törkölyét a' sérvésre kötven.

Sömörögről.

Ez nem tsak rútíttya a' testet, hanem vízfeketésével alkalmatlan-is az embernek.

Leg-hasznosb ez íránt a' bőv nedvességet tisztító orvossággal fogyalztani. Midőn kezdődik, az éh nyálával hasznosan kenheted; vagy törd-meg erőssen mozsárba a' fejer lilium gyökeret mint a' pépet, tyúk-tojás, fejerét, és kevés kámfort a'hoz egyelítvén, ismét keverd mind öszve, és kennyed vele.

Sömörögnek nevezetik az ember ortzáján, vagy orrán támadt vereszes bibortsos fakadék. Ez tavaszkor fő-képpen kezd újulni. Oka a' sós vérrel öszve-egyeledett a' bőr alatt ki ütő rosz nedvesség. Ez íránt is jó a' testet valamelly purgátióval tisztítani, és azután eret lehet vágatni.

Továbbá a' katang-kórót főzd-meg vízbe, arról igyál. *Vagy:* Annak gyökerét saláta gyanánt tsináld-meg fa-olajjal, és etzettel, és gyakran élly vele.

Ha ezután ortzád, vagy orrod vereszen marad, főzd-öszve hasonló mértékben a' bűdös kö.

követ, gyömbért, ezekre jó bort töltvén, tégy dísznó-hajat-is a' hoz, főzd-meg erőlsen, még a' bora el-apad, ruhán által meg-szürvén, éjjelre kösd-bé vele, reggel pedig mosd lágy meleg korpa tziiberével.

Sugorodásról.

Ez akármelly okból, és ugyan akár mint történnyen, még-is hasznos mindenkor ellőben tiltató orvolsággal élni: azután külső képpen kell a' gyógyításhoz fogni. Jó e' végre gyenge tűz mellett meleg ruhával a' sugorodott inakot dörgölni, és azután tejbe, vagy borba a' zsályát, és majoránnát meg-főzvé, annak levét hév téglára öntvén, a' sugorodott tagot bé-fedvén, azzal párolni.

Avagy; A' meg-zúzott nyers, vagy megtörtt száraz zsályát hájjal öszve-egyelítvén, és ruhán által ki-fatsarván, jó meleggel azzal kennyed. Ismét egy mázos fazéknak lukazd-ki fenekét, hány belé egynéhány zölt békát, tűz mellett abban süllyenek-meg, tégy alá más edényt, a' le-tsepegett zsírral melegen erőlsen kennyed a' sugorodott részeket. Jó ez íránt a' borz hāj, és a' marha száraz tsontjának vele-je-is.

Ez még jobb lehet. A' kövér ludat, vagy rétzét meg-ölvén, és melyesztvén, és bélit kivetvén, töltsd-meg öszve vagdalt zsályával, majoránnával, rozmaringgal, és két, vagy három fele törtt fenyő-meggal, bé-varván, nyárson süttessed; a' le-tsepegett zsírhoz még annyi bort etzettel öszve-egyelítvén, jó melegen kend vele. A' kenés után borba főzd-meg a' len-magot, e' hez kevés szappant vakarván, ismét főzd öszve, hogy olyan légyen, mint a' pép, azt jó

melegen ruhára kenvén, borítsd bé vele a' fugorodott inakot. Végezetre az ilyen beteg keresen módot, hogy meleg banya fürdőben egynéhányszor fürödhessen: mert ennek vize igen melegűti, és erősíti a' természetnek melegét.

Vagy: Az árva tsalánt meg-törvén, ó hájjal, vagy szalonnával gyúrd öszve, és azzal háromszor; négyszer napjába tűz mellett kennyed fugorodott tagodnak inait:

Vagy; Leg-inkább ha kézen, vagy lábon történik, egynéhány nap földi bodzából készített meleg fürdőbe fürödj: a' fürdés után pedig ó hájat, len, vagy tsak kender-magot, vaskartt szappant, és jó féle sáfránt öszve-föszvéu azon zsírral tűz előtt, vagy más meleg helyen egynéhányszor kenegesd.

Vagy: Bolha-fünek *Fulicaria* magvait megtörvén, tölts reá rózsá, vagy más tiszta vizet, álljon egy éjjel, olyan léfzen, mint a' kotsonya, kend avval fugorodott tagjaidat. Ez az égett tagokat-is gyógyítja.

Süketségről, és nehéz hallásról

Ez a' nyavalya néha az emberrel születik, néha pedig meg-rögzik, kivált az öregekben. Ez ilyen süketség természet szerint gyógyíthatlan: egyéb süketség pedig, és nehéz hallás a' lok nedveltségnek el-áradásából (mint az hagymázban, és náthában) szokot következni, gyógyítható, erre pedig jól kell vigyázni tudniillik; ha a' test, vagy a' vérnek buzgó forrásával, vagy a' sűrű nyálas nedvelséggel bővelkedik, akkor az egész testet
I azok-

azoktól meg - kell előre tisztítani, és ki-
üresíteni, úgy a' nehezen halló fülhez
nyúlni.

Jó ez íránt a' fűstölés, és parolás. E' vég-
re a' fű - szerizám szeg - füvet meg - törvén, vedd
eleven szénre, fejed jól be - fődözvén, azzal fű-
stöld füledet. *Vagy:* A' fenyő - magot föld - meg
borba, és annak meleg párájával töltésén által
párolylad, vagy ha módod vagy, végy a' pa-
tikába terpentina ípiritult, tollún keveset ereszt
a' fülbe. Alig lehet ennél jobb. Lásd a' mi fel-
lyebb a' körös fa levéről meg íratott. Dítsérte-
tik ez - is: A' hangya tojást törd - meg veres - hagy-
ma ki fatsart levével egyelítsd ölzve, szürd ál-
tal tiszta ruhán, azt erezd füledbe. Hasznos a'
láb - víz, fő - képpen ha abba egy marok sót, két,
vagy három marok hamut vetel. *Avagy:* Fűz-
fa leveléből, vagy ágaiból készíted.

Súlyról, melly a' vég - hurkában vagy.

A' vérnek ezen az úton - való ki - taka-
rodása sokszor hasznos, mert több nya-
valyát el - űz, de ha mértékletlen, ártal-
mas; mert a' testét belső részeivel együtt
erőtleníti. Oka ennek, vagy a' vérnek
bővsége, vagy annak meg - romlása, fe-
kete sűrűsége, melly seprejére, és rágó
erejére nézve kínozza a' beteget. Némelly
súly a' vég - hurkában vagy, és látható-
képpen ki - dülled; némelly belső, midőn
a' vér a' bélekben meg - reked, és azok
meg - dagadnak: Mind a' kettő, még a'
vér ki - nem takarodik fájdalmas. Vagy
fo-

folyó súly - is, midőn semmi kín, és dagadás nélkül a' vér folyik, és könnyebb-
séget szerez a' testnek: bizonyos időben
nagy haszonnal elő-kerül mint az Afzfo-
nyok természetének szokása.

Ezt a' Férfiakban okozza az ember
különös természetének tulajdonsága. E'hez
járól a' mértékletlen étel, s ital, bujál-
kodás, harag, és egyebek, mellyek a'
vért sűrítik,

A' dagadással-való súlyt, mivel heves, és
kínos, mindgyárt előre kell enyhítőkkel orvos-
lani. Azért, a' fejer mályának leveleit, és vi-
rágit, len, és kapor-magot, ha vagyon szék-fü-
virágot, sáfrant-is vetvén belé, édes tejbe erős-
sen főzd-meg, párával lyukas széken párol-
lyad. *Vagy:* Abba ruhát, vagy spondiát márt-
ván tedd al-felére; vagy ülljön reá.

Vagy: Bodza-fának afzfü leveleit törd
apró porrá, hintsd-bé vele; vagy puszpang olaj-
jal kend-meg: mind a' kettő nagyon enyhíti a'
fájdalmat. *Vagy:* Tyúk háját sült almával törd-
őszve, jól meg-sáfrányozván, és tyúk tojás szé-
két ezekkel együvé kevervén, azzal kennyed.

Hogy a' fájdalmat enyhítsd, és a' dagana-
tot lohaszszad, süsd-meg zsarátnak alatt a' ve-
res-hagymát, meg-tisztítván, és friss vajjal őszve
törvén, azzal kennyed. Jó e' szerint a' keserű
mondola-olaj-is: avagy tsak a' zöld bodza fa le-
veleit főzd-meg jól, erősen vízbe, ezt kend
mint a' pépet ruhára, hasmánt fekvén a' beteg,
tedd a' súlyre.

Vagy: Főzzenek fördőt fejer mályvából,
ökör-fark kóróból, bodza-fa leveleiből, és virá-
gi-

giből, kaporból, és ha vagyon, szék-füből, abba gyakran ülljön, Jó a' meleg fürdő-bánya víz-is, vagy csak árva tsalánból tsinálly fürdőt, az-is hasznos.

Étel, ital helyett jó ez; az egér-fark füvet főzd-meg vízbe, azt igyad. Az ökör-fark füvet pedig édes tejjel meg-főzvé, árva tsalant-is lehet közzé egyelíteni, azt egyed. Ha ki sebese-dik a' súly, temjént, mirhát, és sáfránt apróra ölvé-törvé, azzal hintsed.

A' dagadó fajda mas súlyben, hasznos a' beteg karján több ízben-való ér vágás; mert ez alá-felé siető vért viszta-vonnya, és hívesít. *Avagy*: Szerezz egynéhány nadályt, három napig tartsad tiszta vízben meg-újítván gyakran a' vizet, abból egy, vagy két ruhás kézzel meg-fogván, tedd a' száját a' ki düllett súlyhez, ha belé nem akar ragadni, kend meg tyúk-vérrel így szívasd ki a' seprős vért; ha le kívánod, venni, hintsd-meg sóval, vagy hamuval a' fejét, le esik.

Ha pedig a' külső súly folyik, szerezz nyirfa gombát, azt meg-száraztván, és apróra törvé, hintad a' ki fakadott súlyre meg-állíttya. *Vagy*: Törj-öszve egynéhány tölgy fa-makkot, ugyan tölgy fa-leveleivel, két zatskóba rakván főzd-meg erőssen, és azon zatskókat egy más után, mihelyt meg-hül, a' másikat tedd reá.

Vagy: A' rozsot meg-pergelvé, törd-öszve, meg-szítálván, azzal hintsed, meg-állíttya. Az ilyen betegnek a' sós, és fű-szerízámos étel, 's bor ital ártalmas. Vigyázzon, hogy hasa szorúlva ne legyen; mert a' fájdalom hamarább meg-újúl. Ezt a' nyavalyát a' Magyarok más néven arany-érnek, szokták nevezni.

Súlyról.

E' nyavalya ha orrodban vagyon, és orrod sebes, ezt gyógyítani akarván, kevés kék-követ, vagy krispánt meg-törvén, három, vagy négy tsepp fa olajat egyeltis-öszve tej fellel, ke-negead vele. Ezután az árva-tsalánt árnyékba meg-szárazítván, kevés ökör-fark virággal öszve-törvén, meg-szítálván, és harmad réiznyi por-tobákat közzé tévén azt szívjad,

Ha fejedet, fogaidat, és ortzád tsontjait járja a' súly, az árva-tsalánt, ökör-fark kórót, és farkas-alma levelét borba meg-főzván, feje-det bé-takarván, jó melegen párold vele, szádat-is moshatod avval. *Vagy:* A' farkas nyila fű-nek *Herba bidens* gyökerét borba fődő alatt meg-főzván azzal gyakorta öblögesd szádat.

Ha melyedben vagyon, és e' miatt nehéz a' lélekzet, a' fekete-tsalán, gyökerét nyersen rágjad, vagy szárazon meg-törvén, és kenyérre hintván, úgy egyed. Italba-is lehet bé-venni. Ha pedig a' vég-hurkában vagyon, akár daga-dással meg-rekedt légyen, akár folyó, láls erről oda fellyebb hasznos orvosságokat.

Továbbá: hogy ha karjaidat, és lábaid^o szárait, vagy egyéb tagodat a' súly ki-hánnya, egy kádba, vagy hordóba felő ruháidat le-té-vén úgy széketskére, fellyül mindenütt jól bé-ta-karván, egyszer-egeter annyi tzinóbert, találod a' patikába, mint egy árpa-fzem, tiszta tserépbe ved eleven szénre, mindennap leg fellyebb két hétig reggel, estve azzal párold magadat, a-zon üdő alatt pedig mindennémű sós eledelt tá-voztas: kenyered lehet a' molnár pogása.

Súlynek gyógyításáról.

A' kerti lő-herét *Trifolium odoratum* főzd-meg borba, keverj mézet közzé, poharanként azt igyad.

Szájnak bűdösségéről.

Ez másnak nehezebb, mint annak, a' kiben nagyon. Okozza ezt néha a' fogak között maradott eledel' meg - vészése, néha a' gyomorból fel - ható doh, néha a' belső résznek meg - romlása. Okát azért elsőben ki kell tanulni, azután orvosolni.

Az ilyen ember tartsa tisztán száját, és fogait; sós, vagy etzetes vízzel mosogatván, ha roz' a' fog, és ürege nagyon, mivel semmit nem használhat, ki kell vonatni. Ha gyomra romlott alóéből készített pilulákkal éllyen: vagy fejer ürömmel tsinált vizet gyakorta 'igyék, ez a' szájnak dohát el űzi. Jó ez eránt tsitrom hajat, vagy viola, vagy örvény gyökereit gyakran rágni.

Szaj fájásról.

A' mennyi etzetet, annyi vizet öszve-töltvén, zsallyával, és bozda - virággal egygyütt főzd-meg, kevés égetett timsót tévén közzé, lágy melegen azon lévvél gyakorta mosogasd, és öblögesd szádat.

Vagy: A' tárkony-füvet vízbe áztatván, vele mosogasd. Vagy: Az izsópot, zsallyát, narants hajat, ha kaphatsz, és kevés timsót, főzd-meg borba, azzal öblögesd gyakran szádat, és molsad. Vagy: A' kék-liliomnak, és farkas-alma fünek gyökereit főzd-meg etzetbe, mosogasd vele. Vagy: A' kakuk füvet hasonlóképpen

bor-

borba kenyér héj alatt főzd-meg, melegen vedd szádba, tartván egy ideig benne azután pökd ki három, négy reggel, és eszve ezt tselekedvén.

Száj' rothadásról.

Főzd-meg az aranyos iftáp *virga aurea* fűvet vízbe, azzal belől gyakran mofogasd szádat.

Szakadásról.

Ha belső részed, név szerént ered meg-szakad, a' tetem-töldő fűvet *Chamaecistus* édes tejbe kenyér haj alatt főzd-meg, azt igyad. Ez a' tsontot is, mint a' fekete-nadály öfzve-forrasztja.

Száradásról.

Pénnz-levelű fűvet *Numularia* áztasd vízbe, és a' gyermeket, a' ki száradni kezd, azzal itasd.

Száradt testről, vágy tagokról. Lásd testnek, és tagok' száradásáról.

Száraz betegségről, vagy Pthysiről.

Mivel fogyaszttya, és forró sok izzadáással szárazítotttya az ember' testét, száraz betegségnék neveztetik. Külömben, midőn a' tüdőnek rothat matériája kezd folyni, rút, nyálas, genyetséges köpés miatt bűdös, és ragadozó nyavalya ez: lélekzete másnak tüdejébe bé-hatván, megvesztegeti.

E' betegséget okozza egyetemben, valami a' tüdőt akármiképpen meg-sérti, és febesíti. Ennek gyógyításával sietni kell, és jól vigyázni: mert noha a' tüdőnek sebe gyógyulni kezd, a' hurút azt hamar el-ronttya.

A' ki mértékletesen él, egynéhány esztendeig ebben el-veszödik, fenn-jár, de erőtlens. A' mit pök, ha igen bűdös, ha-
la igen nagyon meg-indúl, színe változik,
akkor közelit a' halál, mindenek-felett ez
a' beteg életére vigyázzon.

Dítséretes a' ketske tej, és más tej-is lágy
melegen főképpen, mikor reggel, és este ki-fejik.
Hogy pedig a' gyomorba meg ne keferedjen,
nád-mézet kell belé vetni, vagy szedd-meg a'
tsengő-fűnek virágát, főzd-meg tiszta mézben,
azt mint lictariomot egyed. *Vagy:* A' nadály-
fűnek száraz gyökerét meg-törvén, szítáld-meg,
és nád-mézbe meg-főzvé, azzal élly-gyakorta.
A' tök, dinnye magvából ki-fatsart tejjel-is hasz-
nosan lehet élned. Étele nem savanyó, nem sós,
hanem édes, és tejes legyen. Gyenge állatok
húsai, lágyan főtt tyúk-tojás, főképpen a' ma-
latzból, vagy halból készített alutt hideg étkek
hasznosok.

Hasonló képpen az apró halak, és rákok,
ris-kása, árpa-kása levek, ételéberjő a' mondola-
mag, malosa-szőlő, és füge. Tsengő fűből,
és fejer mályvából lágy melegen tsinált főrdő
hasznos.

Száraz betegségről.

Egynéhány tsigát meg-mosván, rakd má-
zos új fazékba, és midőn a' kenyeret a' kemen-
téből ki-szeded, tedd-bé; azután ki-vévén a'
száradt tsigákat, törd apró porrá, egynéhány
napok alatt minden nap reggel, este három kés
hegynit azon porból akár vízbe, akár porúl
végy-be. Az alatt a' dísznő-hús, etzetes, és
egyéb

egyéb ártalmas eledelektől, úgy a' bortól, pálinkától, és más sértő italoktól magadot ójjad. A' tekenyös békát, ha azon móddal meg-szárazítván, meg-töröd, és vele élsz, hasonló képpen használ.

Vagy: A' Izarvas-nyelvű fűvet tsak magánossan is vízbe meg-főzöd, és egynéhány nap arról iszol, használ. *Vagy:* Terpentina olajat sóttalan irós-vajjal öszve-egyeztvén, reggel, este egy jó kés hegyinit végy-be.

Javasoltatik tavolzkor a' ketske-tejjel, zsenditzével, vagy savóval-velő élés. *Avagy:* főzd meg vízbe az örvény gyökeret, meg-higgadván, egynéhány nap azon vizet igyad. Lásd melyben lévő akármelly nyavalyákról.

Száraz - tsont' törésről.

Elsőbe a' tsontot helyre nyomván, és deszkátskák közzé foglalván, a' fekete nadály fűvet gyökereitől tejbe főzd-meg, ruhára rakván kösd-bé vele. Jó ezen fű gyökerének tsak porával is hinteni a' törtsnek helyét. Hasznos azon képpen a' tetem - toldó fű - is.

Szédülésről.

Rozmarin leveleire tölts forró vizet, és azt igyad melegen.

Szél - ütésről.

Majoránna fűből készített fürdőbe a' beteg fürödjön. *Vagy:* Tzitrom, vagy is méh-fűvet borba meg-kell főzni, és avval kötözni a' tagokat, fő-fájósek kölsék e' fűvet fejekre.

Szem - fájásról.

Ezt néha a' vérnek, rossz flegmának, és bilisnek bővsége, vagy olykor az időnek mivólta okozza. A' szem-fájás, ha a' főnek belső részeiből ered, akkor a' szem gyökerén kezdődik, és együtt fő-fájással jár. Ha pedig a' külső kaponyát bé-takaró hártyáról száll-le, akkor a' két vak szem erek meg-dagadnak. Az első veszedelmesebb, fő-képpen ha rágással, és szurdalással vagyon; mert abból hamar hályog következik.

Ha az hafa az ilyen betegnek meg-indúl, szeme könnyebbítését várhattya, azért arra szükség vigyázni, hogy lágy széke legyen; mert ha hafa meg-szorul, a' gőzölő párák szemeit hevítik, és felzítik. Ha a' vér bőv, az ér-vágás szükséges, azután pedig lehet válla közét köpölnözi.

Hogy a' vértől a' szem-tisztúlyon, főzd-meg a' tyúk-tojást keményen, a' székét ki-vetvén, fejét hűtsd-meg, meg-égetett, és jól megtört gálitz-kövel, egy két óra múlva tiszta ruha által levét fatsard-ki, és egy két tseppet belőle csefztes szemedbe.

Igen Használ, és tisztította a' szemet a' galamb meleg vére, ha tseppenként belé botaátod. *Avagy:* Hirtelen, ha egyebet nem találsz, főzd-meg keményen a' tyúk-tojást, haját le-vetvén, hasítsd ketté, melegen, a' mint el-álhadd, kösd szemeidre.

A' tiszta fejer bor-is kevés nád-mézzel egyelítve szépen tisztította a' szemet. *Ez is jó: A' birs-*

birs-almának gyenge leveleit meg - szedvén, tarsd jó tiszta helyen, és midőn szükség főzd - meg tiszta forrás, vagy folyó vízbe, annak levével mosogasd szemeidet.

Vagy: Akár öregnek, akár gyermeknek szemei tsipáznak, tépj tiszta gyenge gyapottot, a' mennyi a' szemet bé - lepje, kösd éjjelre szemedre, a' rútságot fel - szíja, tsak gyakran így éllly vele.

Vagy: Fél árkus tiszta papirost négy rét öfzve hajtván, és azt tiszta vízbe mártván, kösd gyenge ruhával szemedre. *Vagy:* A' meay - halnak májját egy üvegbe erőssen be - zarván, tedd a' nap fényre, és a' melly levet ereszt, azzal kenegesd szemeidet. Ez hályog ellen - is hasznos, Bóldog - Áffzony méntájával - is kötheted.

Ha ezek nem használnak; a' timsót meg - égetvén, tyúk - tojás fejeérével, és meg - zúzott zöld petreselyem leveleivel öfzve kevervén, tiszta ruhára - kenvén, kösd szemedre egynéhány - szor meg - újtván.

Még jó ez: A' rózsa virágon lévő harmatot tollúval üvegbe le - szedvén, tsöppönként gyakran hotsáttasd szemedbe. *Vagy:* Egy kis szelet fehér kenyeret vízbe áztatván, kösd szemedre. *Vagy:* Vékony szelet - szalonnát tégy res. Használnak ezek a' szemnek verefségéről - is.

Vagy: Az egér - fark füvet *millefolium* öfzve - zúzván, ki - fatsart levéből egy, két tsöppet eresztels szemedbe, azon leveleivel pedig éjjelre kösd - be,

Vagy: A' rontó füvet; *Senecio*, vízbe meg - főzván, levét ki - fatsarván, éjjelre ruha között kösd szemedre.

Szem-fogyatkozásról.

Ha talám betegséged után szemedet fel nem nyíthatod, jele, hogy az inak meg-gyengültek, tehát a' kaprot, *Anethum*, és matska gyökér fűvet *Valeriana* meg-száraztván, és ölzve-törvén keverd tyúk-tojás' fejérébe, ruha között kösd reá.

Vagy: Angyal-fűnek *angelica* levét nyomd ki, és midőn meg-tisztul, azzal mosd a' szemet. Tobákban-is hasznos ennek porát egyelíteni.

Szem-könyvezésről.

Az úti fűre tölts vizet; tégy belé égetett timsót, vagy égetett gálitz-követ, nád-mézet-is adván hozzá, mind ölzve-forrald-meg, ha meg-hűll, azzal mosogasd szemeidet.

Mivel a' szem nagyon gyenge tag, valamely eszméletlen orvolságot erről írni nem mérészek, a' kinek tetszik, és más bizonyosabb, hathatóflabb orvoslást kíván, járúllyon a' bölts orvosokhoz.

Szemnek hőségéről.

A' nyári baratzk-magnak bélit ölzve-törvén, tölts reá folyó vizet, levét ki-fatsarván, és abba gyenge ruhát mártván, tedd szemedre. Ez fránt az aludt tej is jó, ha tiszta ruha között szemedre kötöd.

Szemedbe ha por, vagy más gaz esik.

Rák-szemet tedd szemed' bőre közzé, kis újaddal forgasd körül, a' mi vagon benne, kivonnyá.

Szemeid ha könnyeznek.

A' vér-füvet *Tormentilla* vízbe meg-főz-
vén, vagy a' rózsá bimbóit vízbe áztatván, an-
nak levelébe tiszta ruhát mártván, avval néha
néha törölgesd.

Vagy: Ugyan a' rózsának bimbóit meg-
szedvén, mázos új tsuporba tévén, és szép fo-
lyó vizet reá töltvén, fődő alatt még leve meg-
sűrűdik főzzed, meg-higgadván, minden nap há-
romszor erefztesd szemedbe.

Szemen - való árpáról.

A' pipats virágot kevés vízbe áztatván, és
abba tiszta kis ruhát mártván, ezt kösd reá,
meg - újítván.

*Szemen - való termésről, fő - képpen - való
humlózás idején.*

Egy fris tyúk-tojást zsarátnakba keményen
meg-sütvén, két felé vágván, és székét ki vetvén,
apróra törtt timsóval hintsd - meg, tedd egy kis
tálba, a' melly levet erefzt, tsöppönként botsásd
a' szembe.

Szemen - való vérről, és verefségről.

A' tyúk-tojás fejerét apróra törtt égetett
timsóval keverd - öfzve, ruha között kösd sze-
medre. *Avagy:* A' tyúk - tojást keményen meg-
sütvén, hofzfára hasítsd kétfelé, székét ki - vet-
vén, és a' fejerét timsóval meg - hintvén, kösd
szemedre

Vagy: A' nád - mézet meg - törvén, szitáld-
meg, keveseként napjába háromszor hintsd sze-
medbe, igen hasznos *Vagy:* Egy gerezd fok-
hagymát törj-öfzve, annak levét kis újjodra vé-
vén,

vén, fymednek bőrét, kívül alól, 's fellyül dűre göld vele.

Szemnek verefségéről.

Aludt tejet ruha között köfs reá. *Vagy:* Ha szemed gyakran tsipáz, főzd-meg vízbe a' rózsat, mosogasd vele tiszta ruhával.

Vagy: Portz-fűnek leveleit kösd szemeidre.

Szem - tisztulásról.

Azon port, mellynek *Tucia* neve a' patikába, apróra törtt nád-mézzel egyelítsd-öfzve, és abból keveset tollúra vévén, fűjd szemébe.

Szemnek ütés által lett dagadásáról.

A' seb-füvet, *betonica*, vízes horba megfözvéen tiszta ruhát belé mártván, melegen kösd reá. *Vagy:* Tsak nyersen azon füvet öfzvezúzván, kösd szemedre.

Szeplőről.

Meg-törvén a' veres-hagymát, tyúk-tójas fejeérével, és etzettel öfzve kevervén, ortzádöt kennyed vele. *Vagy:* A' tövifés bogáts kőrő *dipsacus* levelének üregében, a' melly vizet találíz, azzal mosogasd.

Szeplő, vagy-is ortzán-lévő fótokról.

A' bába ire-fűnek *Pimpinella alba*, ki-fatsart levével mosogasd ortzádat, meg-tisztúl.

Szív bádgyadásáról.

Bárány nyelvű fűnek *Borrago* virágját megfözedvén, akár ételben, akár italban azzal ély.

Szív.

Szív - dobogásról.

Ez a' szívnek természet ellen-való fel-verése néha nem a' szívben, hanem a' mi a' szívet érdekli, az ennek oka, néha a' szív hallatos kopogással is fel-verődik, és a' rajta lévő öl-özetet láttatik mozgatni, Resz szerint ide járul az, a' mi az el-ájulásról fel-jegyeztetett.

Hafznál ez íránt a' szarvasnak meg-ráspolyozott szarvából főtt víznek itala, vagy a' pápa-füvet, és ha kaphatsz ökör nyelvű-füvet éztals vízbe, abból gyakran igyék a' beteg. Használó képpen jó a' *melissa*, az-az: méh-fű víz-is, fő-képpen ha kevés alkermet tészels hozzá.

Avagy: Mint máskor, úgy a' szívnek ezen nyavalyájában hafznál, ha a' szarvasnak szívé-be termett tsontott meg-törvén, borba innya adod. *Vagy*: A' száraz méh-füvet főzd-meg jó borba, kösd a' szívére. Ha pedig hévsége van, sóska vizet igyon.

Szív - fájáról.

A' pipats-virágot vízbe aztatván, arról igyál. *Vagy*: A' zsáallyát borba meg-főzvé, annak levét igyad: a' zsáallyával pedig melegen kösd-be szíved' táját.

Vagy: A' méh-füvet *melissa* fehér borba meg-főzvé, gyakorta arról igyál. Ez az ital az embernek melyét tisztítja, az Affzonyok' belső fájdalmat enyhíti, méreg ellen-is hatnos.

Szív - nyíllalásról. Lásd oldal nyíllalásról.

Szom-

Szomjúságról. Lásd hévségről.

Szömoltsról.

Ez a' vérnek sepraitól, és nyálas, enyves nedvességtől ered. A' bőr alatt valamelly helyen meg-akadván, mint a' fából a' gomba leg-inkább az ortzán, kézen, és lábon ki-nő. Ha a' lábon vagyon, noha ki-nem áll; még-is fájdalmas, és nehéz miatta a' járás: kemény mint az öfzve-tsomozott bőr. Ez a' tyúk szemnek-is hívattatik. Néha magától ki-száradván el-vesz.

Ha jó ki-áll, ló-szörrel, selyem, vagy más vékony tzérnával meg-kell kötni a' tövén, és minden nap szorongatni, még el-esik, azután a' gyökerét timsóval bé-kell hinteni.

Vagy így: A' nyirfa veszt meg-gyújtván, égő végével sütögesd. Jó ez-is: A' fűz-fa héjjának hamuját erős etzettel öfzve egyelítván, kennyed vele. Vagy: A' juh ganáját öfzve-törvén, és etzetbe kevervén, azzal kennyed. Vagy: Midőn a' nyers-fa a' tűzön ég, a' melly víze ki-szívarog, azzal gyakorta kennyed.

Vagy: Az öfztövért tehén-húrt tedd erős etzetbe, húlzon-négy óráig maradgyon abba, ezután ki-vévén, kösd reá, hadd rajta egy nap, egy éjjel. Vagy: Timsóval főzd öfzve vízbe a' dió-fa leveleit, azzal molsad, és raggazd. Avagy a' vakondak vérével kend-meg. Próbált.

Ször-féregről.

Ez eb agjának-is hívattatik. Lásd a' mi a' gyermekek' nyavalyáiról meg-íratott.

Sz2-

*Szülésnek környül-álló dolgairól, és ezután
következendőknek tanáts-adásról.*

Mind szülés előtt, mind szülés idején, és ezután - is sokféle bajai az Alsószonyoknak lenni szoktak: Ugymint az ájulás, sárgulás imelgés, nehéz lélekzés, főfájás, 's a' t.

Az ilyen változások idején zsállyát vízbe áztatván, és meg-mézelve add innya *Vagy*: A' rozmaringot, és örvény gyökeret áztass borba, minden nap, a' beteg ebből igyék.

Ha a' kebele, vagy is emlői kezdenek megkelni, és fájni, a' fejer mályva gyökeret fa-olajba főzd-meg, és azzal kölsed: Ha pedig kiakarnak fakadni, a' bodza-virágot azonképpen fa-olajba meg-főzven, kösd-bé véle.

Ha emlőid' bimbói megkelnek, fejer-viaszat olvaszsz-öszve fa-olajjal, azzal kennyed. Jó a' potyka hálnak kövérevel-is kenni, és lágy-viaszzal fellyül bé-kötni. Sebes emlőidet ha félted a' fenétől, borsos vízbe főzd-meg az ebnyelvű fünek levelit (*Cynoglossum*) találod a' patikában, azzal kölsed. Nádra fájdalomiban, kivált midőn helyéből ki-mozdúl, és hidegnek tapasztaltatik, hasznos ez: borba egészen főz-meg serpenyőbe egy tyúk-tojást, haját le-téven vágd két-felé; és aprón törtt szeretseny dióval felét bőven hintsd be, éjjelre jó melegen kösd köldökére.

Kólika járván vékonyát, meleg ruhával gyengén dörgöllyék kasát, szék-fű virágot, kapor, és kömény-magot, vagy csak egyikét-is apróra-törjék-meg, és meg-szítálván, a' tüzzele cresszék-fel új vajba, és abba lágy tűzre len-tsöp-

pöt mártván, jó melegen tegyék köldökére, egy óraig hanyatva úgy feküdjön.

Méhe miatt ha fulladoz, keserű lapuval kölsék-be talpait; ha pedig mintegy el-hal, fogoly madár-tolla füstivel, vagy kingyertyával gyengén orra allyát füstöllyék. Viselés lévén, hogy nádrája, vagy méhe erősödjön, és terhe le-ne szakadjon, hideg vízzel ágyékát néha hivesíttse, és este le-feketkor egy ital vizet igyék reggel pedig éhomra egynéhány keserű-mondola, vagy baratzk-magot egyék. Az éretlen gyümölcs, és igen fű-szerszámos ételt távoztassa: étele mindenben mértékletes legyen.

Szülésnek ideje közelítvén, gyakorollya a' járást. Aprón törtt fa héjjal higan sült tyúk-tojást minden nap éhomra egyék, vagy ha módgya vagyon, fa-héj vizet igyék. Ruháival magát ne szorítsa. Vigyázon, hogy hasa szorúlva ne legyen; mert kettős léfzen kénya. Fejér mályvából főtt fürdőben lágy melegen fürödhet. Szülés idején tyúk-epével kennyék köldökét. Sz. János gyökerét (*Polipodium*) kölsék talpaira. Adgynak enni sáfránnal, fa-héjjal, és szeretseny-dióval tsináltt-bor levest.

Ha igen fogja a' szülésnek fájdalma, fejér liliom, vagy gyöngy-virág, vagy fa héj vizet igyék. *Avagy*: Föld-meg a' fekete-ürmöt, jó melegen kösd gyomrára; azomban szíjon orrába valami ptrüszköltetöt.

Mind ezek hasznosak akkor-is midőn a' mássa lassan indul, vagy benn akad. Ha azon gyermek mássa tsak kevés napok alatt benn marad, halál következik. Ezt okozza a' szülésben való erőtlenség, vagy a' romlott vérnek bővsége, és egyéb akadály. Jó ez iránt az orvos Fi-

ziku-

zikusoknál, és tanított Bábáknál segítséget keresni.

Ha az Indiai keserű babból, Szent Ignátz babjának - is neveztetik (találsz a' patikában) valamit reszelsz, vagy vakarsz, és azt vízben meg - ízod, mind a' szülés, mind a' mást a' hamarabb meg - indul.

Szülés után, ha nagy a' fájdalom, főzd - meg vajas borba a' rozsmaringot, majoránát, vagy csak egyikét - is, kösd - be vele.

Hogy a' szülés után ereje nagyobb legyen, kevés safrányos boros levet, kálikonként egyék.

Jól vigyázva arra gondot szűkség viselni, hogy az ilyen beteg bé - takarva melegen tartassék, különben más nyavalya hamar ötét követheti. Erős italt kivált éjelre neki innya ne adgyanak mert a' mint tapasztaltatott, a' mély álomból halál következik. Ha gyomra fáj nem ehetik - mit tégy? Lásd *Gyomor erőtlenségéről*. E' mellett gyengén kennyék gyomrát, 's hasát lud, vagy rétze hájjal. *Vagy*: A' szék - fü virágot meg - főzván édes tejbe, azzal kösd - bé

Ha az has - ragas nagyon érdekli, egynéhány veres - hagymát főzz - meg, árpa lisztet vagy törtt len - magot tévén közibe flastrom módra kösd - be köldöke táját.

Ha pedig köldöke ki - dagad, a' bodza - fának belső zöld héjját le - vakarván, és egy zatskóba töltvén, édes tejbe főzd - meg, kösd reá. *Vagy*: Azon zatskot főzd - meg veres borba.

A' matériának, vagy - is vérnek folyása által, ha erőtlenedik a' beteg, két két kezén gyűrűs újjait selyem tzerával kölsék - meg erőlsen. Ha a' vízellet szüntelen erőlteti, főzd meg vízbe a' fejtér - ürmöt, azzal kösd - bé ágyékát. Szülés után három heteket nagy változás nélkül, ha el-

tölthet, azután fürödhet. Leg-jobb majorannából, méh-füből, és veres rózsából készített fürdő. Ha már nints, zabból főtt fürdő-is hasznos.

Ha teje nints, a' petreselyem levelet főz-meg borba, abból igyék, külső képpen pedig azzal kötheti emlőt.

Ha teje meg-aluszik, vagy meg-reked, a' fodor-mentát törd-meg, azzal köffed.

A' tejnek bövsége miatt ha fájdalom következik, kappan, vagy tsak tyúk-hájjal rörd-öszve az örvény gyöker leveleit, ruhára kenvén kösd-bé véle.

Ha a' dagadás tüzesedik, vagy-is kebeled meg-kenényedik, fa olajjal keverd-öszve a' tyúktojás fejrét, tévén hozzá aprón morfoltt kenyérbelet, ruhára kenvén, kösd reá. *Vagy:* A' káposzta levelet, és fodorméntát, jobb, ha fejr-mályva gyökeret tészel hozzá, főz-meg vízbe, azon képpen ruhára kenvén, melegen kösd-bé véle, gyakorta újjítván.

Szülésnek segítségéről.

Az Indiai keserű babból, a' mint fellyebb mondám, annyit vakarván, vagy reszelvén, a' mennyi egy kés hegyre fér, ha ideje vagyon a' szülésnek, add-bé innya vízbe a' szülő-aszfzonymak. *Avagy:* Egy garas nyomó rózs virágot, akár tsak meg-rágván, a' szülő-aszfzonym egyemeg, akár porrá törvén, vízbe vegye-be, indítja a' szülést.

Szülés után, ha a' gyermek' mássa, secundina, ki-nem tisztul.

A' fekete báránynak, vagy fekete ketskének szörét le-metélvén, főz-meg édes tejbe, kösd ha-

hasára. *Vagy:* Serpenyőbe tüzet tévén, vesse arra azon izürből, izagóllya a' beteg annak fűtét.

Ha pedig a' méh-anyja meg-indúl az Afz-szonyba, a' diótkét felé hasítván, vesse ki bélét, és sótalan írós-vajjal, melly vízbe nem yólt, meg-töltvén, kösd köldökére. Ha bé-lzíja, ismét töltö meg. Midőn a' méh-anyja helyre áll a' vaj meg-marad a' dióbá.

T.

Tagoknak erősítéséről.

Kakuk-füvből *Serpillum* készűs fürdőt, abban fürödvén, el-esett tagjaid erősödnek. A' gyomrot hasznos e' füvel kötözni.

Talpnak fel-töréséről, és fájásáról.

A' dohány leveleit timsóval egygyütt borba főzd-meg, és éjjelre kösd-bé vele. *Vagy:* Egy fazék vizet fel-forralván, és azt dézsába töltven, vesse belé egy marok söt, és két jó marok hamut, melegen egynékányszor abba áztasd lábadat.

*Tályogról. Lásd dagadásról.**Tályogról.*

Az ökör-fark' füvet meg-száraztván *Alabastrum*-kövel mozsárba törd-ölvé, és együtt mézbe meg-főzvén, kösd reá. *Vagy:* A' lenolaj pogátsát, fehér-mályva gyökeret, vereshagymát együtt főzd-meg édes tejben, szappant vakarván közébe, kösd vele, meg-fakad.

Vagy: A' napra forgó virágnak magvait
őszve-törvén, édes tejbe fűzd-meg, melegen ruha
között tedd reá.

Tejnek neveléséről, hogy bővebben legyen.

Rapontz - fünek *rapunculus* gyökerét főtt
eledel közzé egyelítvén, azzal élly. Šaláta he-
lyet-is azon gyökeret eheted.

Termésről. Lásd szemen - való ter-
mésről.

*Tenyérnek, vagy talpnak hideg miatt lett
hasadozásáról.*

Égess meg egynéhány rákot, vagy tsigát,
és annak hamuját egyelítsd - őszve ó hájjal, vagy
zsírral, gyakorta kenegesd vele. *Ez is jó:* Egy
nagy répának vágd ki belső részét, fa-olaj-
jat bele töltvén, és mázos edénybe tévén, süsd-
meg a' sütő kementzébe: Ezután erős ruha ál-
tal fatsard-ki mindenestől olajas levét, azzal ke-
negesd.

Testnek, vagy különös tagok' száradásáról.

Ennek leg-inkább oka az, hogy a'
táplálás természet szerint illendő erek ál-
tal a' testben el - nem terjed, vagy - is az
erek meg - dugulván, az éltető vért vala-
melly tagra nem botsáttják: Szükség te-
hát ezeket fel-ébredszteni, vagy is mint
egy meg-eleveníteni, hogy a' tápláló vér-
nek szabad járása legyen.

E' végre a' meg-apadt, és száradt részt
meleg ruhákkal keményen dörgöllyed annyira,

hogy

hogy meg-veresedgyen; ezután pedig égett borral az ó hájat öfzve-egyelítvén, vagy a' borsót, és mustar-magot igen apróra törvén, keverd falajba, és melegen azzal kennyed. A' borz, és vad-matska háj-is hasznos, ha vele azon képen kened.

Testnek, vagy valamelly tagnak el-crötlenedéséről.

A' ló-lába szárában lévő velőt ki-vévén, ó hájjal, és kígyó-hagymával főzd-öfzve, azon zsírraltűz előtt dörgöld, és kennyed el-esett tagodat.

Torok-dagadásról.

A' fetske fészket, és len-magot öfzve-törvén, édes tejbe főzd-meg, tégy sáfránt-is hozzá, melegen kösd reá.

Torok-fájásról.

Ez a' navalya leg-inkább hévséggel szokott járni a' vérnek forrósága, és nedvességeknek meg-szaporodása miatt.

Azért jó ez ellen belső tisztító orvoslással élni. Ha nagy a' fájdalom, főzd-meg sáfrányos tejbe a' fejer-mályva gyökerét ruhára kenvén, kösd-bé vele jó melegen, ha meg-hűll, meg-újítván. *Vagy:* Faragj-meg egy darab szappant egy öfzve-marok len-maggal hányd sáfrányos édes tejbe, főzd-öfzve, mint a' pép olyan lézen, ezzel-is úgy tselekedgy.

Midőn kezdődik torkod fájása, a' lábad-béli kaptzát melegen kösd reá. *Avagy:* Ha súlyosabb a' fájás, mézet, tojás' fejerét keverd-

öfzve böven pókhállóval, ruhára kenven kösd reá. Ezt a' torok-gyékről-is használ.

Belső képpen pedig így orvosollyad: Egy jó marok korpát, egy kalán mézet, bodza-virágot fel-forralván, midőn meg-híggad, lágy melegen azzal gyargarizáld. *Vagy:* pedig a' timsótt tiszta vízbe el-olvasztván, szadot azzal gargarizáld, a' nyálát mindenkor ki-pökvén. *Vagy:* A' veres széklát meg-refszelyén, vagy öfzve-törvén, levét fatsard-ki, azzal egynéhányszor gargarizáld torkodat, azon levét a' nyállal együtt ki-pökvén. Probetám.

Ha a' torok-fájás dagadással vagyon, akár kívül, akár belől: A' matska tövisnek, vagy is ördög szeker-fünek *aringium* gyökerét ki-ásván, vagdald-öfzve, és vízbe meg-főzvé, melegen kösd a' dagnatra.

Holzfaz dagadásban sínlődő gyermekeket hasznos, ha ezen fűvet vízben meg-főzvé, egynéhányszor abban fürösztik.

Vagy: Egy mészely-bor etzetet, és annyi vizet öfzve-egyelítvé, és kevés keményítőt meg-törvén, vedd abba: fűgét-is, ha kaphatsz, tévén hozzá, forrald-fel, melegen azzal gargarizáld, vagy öblögesd torkodat.

Torok-fájásról, vagy dagadásról.

A' bába ire-fünek *Pimpinella alba* gyökerét főzd-meg vízbe, azzal fetskengyed, és mosogasd szádat, és torkodat, a' daganás-is el-öfzlik.

Torok - Gyékről.

E' mérges nyavalya nem egyéb, hanem a' nyeldeklő körül lévő apró húskoknak tüzeffen-való fel-dagadása, velzedel-

delmes; mert a' testi életnek úttját elfogja. Ebből a' beteg vagy ki-gyógyúl, vagy pedig hamar meg-hal.

Forró betegséggel szokot járni. Leg első gond legyen, az ér-vágás: mivel semmi nints hasznosabb a' forró vérnek meg-tsendesítésére: Ha egy ér-vágás nem tágit, másodszor-is kell próbálni. Jó a' nyaka alatt-való köpölyözés. Ha egyebet nem találsz, aszszú kökényt, vagy barkóztát, vagy tengeri szőlőt, vagy sóskát főzd-meg vízbe, annak levével gargarizáld torkodat, avagy csak rotyogtasd abban ezen levet: *Avagy:* A' még lehet, azt tartsd szádba, azután pökd-ki, kívül-is mindgyárt kell a' torkot kötni ilyen formán:

Fetske félsket, fejer lilium gyökeret, fejer-mályva tövét, és ha kaphatsz egynéhány fügét, főzd-meg erőssen új vajjal, vagy tyúk-hájjal, és sáfránnyal egyelítve, jó melegen ruhára kenvén, kösd-bé torkát. Az-is hasznos, a' mi a' torok fájásról fellyebb meg-íratott.

Avagy: Az ebnek száraz ganéját törd-meg fetskének meg-égetett hamvával mézbe, és ó hájba egyelítve melegen kend ruhára, kösd-bé vele.

Ha szünik a' fájdalom, és a' beteg könnyebben lehel, és nyel, főzd-öszve az izsopot, úti-füvet, árpa-kását, tiszta ruhán által fatesart-ki leyét, mézet-is téven belé, azzal mossa torkát.

Ha pedig meg-fakad, főzd-meg jól az árpa-kását, annak sűrű levébe mézet-is egyelítvén, azzal gyakran öblítsd, és mosogasd szádat, és torkodat.

Ha a' nagy hévségben nyelve meg-szárad, és el-feketedik, laposan, és vékonnyan szelly kö-

vér szalonnát, azt tartsa rajta: *Vagy*: A' kövér portsin fű-levelit tedd reá. Az ilyen beteg vigyázon arra, hogy szélen ne járjon, hafa meg ne szorúljon, korpa tizibérét hörpögessen, borkövel meg-savanyított árpából főtt vizet igyék: Leves étele is így meg-savanyított lehet.

Vagy: Az árva tsalánt forró vízzel megöntvén, jó melegen ruha között kösd reá. *Vagy*: A' len magot meg-törvén, és írós-vajba meg-rántván, kösd-bé vele.

Toroknak, szájnak, orrnak belől-léve ki-sebedéséről. Lásd szájnak fájásáról.

Tsontnak töréséről.

A' kutya tsontot öszve-törvén mozsárba. és meg-szítálván, azon porral jól hintsd be, és fellyül viafzkos vászonnyal kösd-bé, két, három nap, vagy tovább-is maradgyon rajta.

Tsont törésének öszve-forrasztásáról.

Két levelű-fűvel *bifolium* kötözzed törött tsontaidat. *Vagy*: Fekete nadály, más névvel forrasztó-fűnek gyökereit pép formán főzd-meg és kösd a' törésre.

Tsömörről.

Ezen nyavallya ellen használnak azok, melyek a' gyomor' erőttségéről fel jegyeztettek, mindazáltal az itt alább meg-írt orvosság bizonyos tapasztalás szerint nagyon javasoltatik.

Re-

R e c e p e.

Radix

Angelicae	- - - - -	1 $\frac{1}{2}$	Quintl.
Agarici	- - - - -	1	Quintl.
Rhebarbara	- - - - -	2	Quintl.
Aloes	- - - - -	2	Lót.
Mirha	- - - - -	2	Quintl.
Crocus orientalis	- - - - -	1	Quintl.
Gentiana	- - - - -	1	Quintl.
Theriaca Andromachia	- - - - -	1	Quintl.

Ezen speciéseket öszve-törvén alkalmas üvegbe tegyék, három mészely jó éget bort (a' mint a' patikába nevezik *spiritus vini adusti*) töltsenek reá, üveg száját jó bé. kell dugni, nyárba a' nap fényen, télben pedig lágy meleg helyen tartsák mind addig, még piros vér-szín nem vészén magának. Ez pedig, ha jó species, húszon-négy óráig meg-készül, azután ötven, hatvan, vagy száz tseppet, sőt egy kalánnal is, ha szükség vehet belőle az ember, fő-képpen ha erős természetű, vagy a' gyomor nyavalyája igen el-hatalmazott, húszon-négy óráig meg-tartóztattya az embert minden pestíles, és más ragadozó betegségtől, forró, és hidegleléstől, igen emészti a' gyomorban lévő, jó emlékezetet okoz.

Az ijedésben fő-képpen a' gyermeknek ha el-áll száva, és szíve el-nyomódván el-ájul, fel-ébreszti, és vídámíttya. De ezzel Hecticus száraz betegségben lévő ne élyen.

Tsömör ellen.

A' fejr-üröm ki-nyomott sűrű levét igyad. Hideglelés ellen pedig e' fűvet borba meg-főzni, 's inni hasznos.

Tsuk-

Tsuklásról.

Ennek meg szüntetésére rágj kömény - magot. *Vagy:* tartóztasd - meg a' lélekzetet egy ideig, azután azt, mint meg - melegült párát nyeld - el. Tégy úgy egynéhányszor, meg - szűnik.

Vagy: Tarts hideg vizet szádba, ez - is használ néha, kezeit egy ideig hideg vízbe tartsa a' beteg, nyakára pedig tegyenek hideg víz - ruhát. *Vagy:* A' tüzes zsárátnakot borral meg - öntvén, és melegen ruhára rakván, kösd gyomrára.

Jó orvosság a' terjék - is, vagy a' pápa fű magot, kömény - magot, fa - héjjat főzd - meg borba, kalánnal azt igyad. Használ néha, ha hideg vízzel véletlen meg - öntöd, úgy, hogy meg - ijedgyen.

A' birs - almát erőssen főzd - meg vízbe, kalánkával azt egyed. *Vagy:* Mikor észre nem veszi, rángasd - meg a' haját, hogy ijedgyen - meg.

Vagy: El - készített bor - köből a' mennyit három - szor kés hegyen fel - vehetsz, vedd egy pohár vízbe, azt midőn meg - iszod, igyál reá két, vagy három kanál etzelet

Vagy: Tarts egy fő - veres - hagymát a' markodba.

Tsuklás ellen.

Kakuk - füvet *Serpilium* kösd gyomrodra, vagy arról igyál.

Túrról

Igy neveztetik, mert a' sós nedves - ség ki - rágván a' húst, a' fekély ki - túr, annyira, hogy térdednél kezdődvén, és lábad ikráin le - szálván, bokádnál fúrja -

ki -

ki magát. Némelly kissebb, és tsak vizket, némelly nagy, és fájdalmas, néha egy ütéstől meg-eaik, a' nedvelség megmérgezedvén, és gyengébb részre szívárogván, ottan meg-feneklik. Néha el-ragad mérge másra-is, név szerint az egy ágyban-való fekvés, és izzadás által. Mennél mélyebb a' fekély, annál nehezebb gyógyulása. Ha pedig meg-gyógyulván ismét ki-újúl, jele, hogy az alatta-való tsont, mint a' fa a' szútúl meg-veszett. Ha a' ki-szívárgó genyetség igen hig, mint a' sár-víz, szederjes, és bűdös, akkor veszedelmes a' fekélyes seb.

Ha bőv a' roszfz nedvelség a' testben, elsőben purgázióval, és ér vágással kell segíteni, hogy inkább használlyon a' külső képpen alkalmaztatott orvolság. Az alatt a' beted az ételben, és italban mértékletes legyen.

Ezen nyavalya iránt lehet a' patikát megtisztelni, mellyben szokott készíteni olly orvolság: melly izzadás, és vízellet által is a' roszfz nedvelséget, melly a' túios részre az egész testből alá szívárog, igen fagyasztya.

Jó a' genyetség tisztítására a' terpentina-olaj: ezt vagy tsöppönként botsásd a' sebbe, vagy tépet ruhát azon olajba mártván, tedd a' sebre. *Vagy*: Az eger fark' füvet, a' tsengő-fü levelet, farkas alma gyökeret, vagy tsak egyikét főzd-meg borba, tyúk-tojás székével kevés terpentina-olajat öszve-kevervén, és azon bor közze egyelítvén, azzal mossad.

Az ilyen fekélyes sebeknek gyógyítására készítettet őrket, és flastromokat, nem különben ollyakot, mellyek a' túrban termett férget, és vad-húst ki-veleztik, és különösen, mellyek a' húst nevelik, találsz a' patikában,

Azomkan igen jó néha-néha a' sebet aprón törtt nád mézzel bé-hínteni: mert az szárazít, és tisztít. Továbbá pedig ha a' vad húst ki-akard étetni, égesd-meg a' timsót, és apróra törtt temjént, ezzel ölzve egyelítvén, azzal híntsd: csak magányosan a' timsó-is hasznos.

Vagy: Öt, vagy hat tsigát tiszta tserépben, vagy serpenyőben égess-meg, és apróra törvén, híntsd-bé vele a' sebet.

Tüdő-rothadásról.

A' tormát meg-reszelvén, és tiszta szín-mézzel ölzve-egyelítvén, éhomra annyit, mintegy kisdéd dió, abból végy-bé. Lásd száraz betegs.

Vagy: Medve-fül fünek *auricula ursi* porát mézzel ölzve-keverve, gyakran igyad.

Tüdőnek sebeiről.

Végy-fél moroknyi betonika-fünek, Deákul-is ez a' neve, leveleit főzd-meg egy itze vízbe sebed alatt, azután szürd-meg, és két kalán szín-mézet ereszfz-belé, gyakran egy fél üveg pohárral igyál abból. Ezzel-való élés a' fő-fájást enyhíti, és a' veséknek ki-sebesülését gyógyítja.

V.

Vad-húsról.

Az eger-fark füvet, *mille folium* meg-zútván, tedd reá: vagy meg-szárazítvén, és porrá törvén azzal híntsd-bé.

Vágásról.

A' fejer liliumnak leveleit hányd egy bőv szájú üvegbe, és arra fa-olajat töltvén, tedd a' nap fényre hadd ázzon: olajjával kenegesd a' sebet, és leveleivel kössed. A' friss vágásra, és sebre még hasznosabb a' momordika, *Calsamina*, készített olaj.

Varról, melly az ortzán, vagy más részen vagyon.

A' szurkot, bárány fagyút és vialzat etzetbe tűznél olvalzd-öszve, kenegesd vele.

Vér-folyásról.

Az Afzszonyokban valamint a' hószám rekedés, úgy ellenben a' vér folyás, ha rendít, és ideit meg-nem tartya, ártalmas. A' fölöttébb-való vér-folyásnak oka gyakrabban a' vér' bővsége: meg-esik az erőltetésből, név szerínt az idétlen, és nehéz szülésből, vagy verésből, és esésből: több nyavalyát-is szokott hozni. A' beteg e' miatt néha forró hideglelést szenved, néha fel-puffad, és megerőtlenedvén, gyakorta el-ájúl, nyavalya ki-rontya, és halál-is következik. A' mint más nyavalyákban, úgy ebben vígyázni szükség arra, mi oka a' vér folyásnak.

Ka a' vérnek bővségétől vagyon, karján eret kell vágni, hogy az alá felé rohanó vér azzal vízfíza vonódgyon, és a' kár tévő útról elfogódgyon. Az ér vágás után két karjait kendővel erősen kölsék-meg. meleg ruhákkal tagajait

jait dörgöllyék, hogy a' vér folyás rendetlen útyában meg-gátoltassék. Láts többet orrnak vér-folyásáról, és a' vér-pökésről.

Igen hasznos és szorító, és forrasztó orvosságokkai belső, és külső-képpen élnei. Az aszfaltser-fa leveleit vedd eleven szénre, ágyéka tájját azzal füstöld. Jó tsak különösen-is a' vad-mák virág, vagy kövér portsin-fű vizet gyakran innya.

Aragy: Föld meg, vagy süsd meg a' birsalmát; azt egyed: vagy savanyó veres borba öltés egynéhányszor tüzes atzél, tégy belé aprón törtt gumi arabicumot (találsd a' patkában) mindenestől egy tsélszével jó reggel igyál belőle.

Külső képpen így segéllyed magadot. Tserfa, és a' tsalán leveiből, úti fűből tsinálly meleg földöt, abban üllý egy ideig. *Vagy:* Pergelly-meg egy szeretseny-diót kis vas serpenyőbe, úgy, hogy meg ne égjen, föld-öszve mind veres borba, vagy savanyó fejer-borba, éhomra idd-meg, A' juh ganéjt ízárazd meg, és porrá törvén, vedd eleven szénre, ágyékát azzal füstöld, A' ló-körömmel-való füstölés-is használ,

Vagy: A' kömény-magot, szeretseny-dióvirágot, temjént, és gyántát egy mértékbe törtt porrá, a' betegnek egész háta gerintzit mézzel kend meg, azután.e' porral híntsd-bé, le-fektetkor egynéhány estve jól takard-bé.

Hasznos az úti fűnek, eger-fark fűnek, és tsalánnak ki-fatsart leve, akár mellyiket meg-mézelve, egy pohárral igyál belőle.

Vagy: A' tüzes atzél egynéhányszor süsd édes tejbe, azt igyad, vagy a' tsalán leveleit erőssen föld-meg veres borba, kösd-bé jó melegen azzal két ágyékát. Lábaik is gyakran mosogasd tsalánból fött vízzel.

Vagy:

Vagy: Bársony - virágnak, *Amaranthus purpureus* akár levelét, akár virágját, akár pedig magvait főzd - meg, azt a' vizet igyad.

Vér hásról.

Ez a' nyavalya szokott lenni has - tekeréssel, kinos fájdalommal, és a' beleknek ki - sebesítésével. Oka ennek a' gyomorban el - senyvedt, és poshadt étel, ital, mellyből támad a' taknyos nyál, vagy fekete, és sárga epés sár, melly a' belekben el - terjedvén, hamar fenét okoz. Ha a' beteg nem ehetik, nem alhatik, és bőv vér megyen tőle, tsuklik, okádozik, szomjúhozik, ez többnyire halálos.

Itten arra kell vigyazni, hogy az orvolság olyan légyen, melly a' rossz nedvességet tisztítja, és alá - hajtya; de egygyütt szorítson - is, ilyen erejű a' rhebarbarum. Ezt pergeld - meg tűzön, vagdald apróra, egy éjjel veres borba áztasd, ki - fatsarván levét, igyad.

Vagy: Etzetes - vízbe süfs egynéhányszor tűzes vasat, nospolyát, vagy birs - almát abban főzd - meg, tégy hozzá egy marok tölgy makkot - is, ki - fatsarván levét, kösd jó melegen gyomrára, ha meg - hül, újítsad.

A' gyomor - rágás' idején, mondolából, vagy ugorka, vagy dinnye, és tök - magból útifű - vízzel készített tejet igyál. Vagy: Főzels tsengő - füvel, mezei méntával meleg fürdőt, ülj belé, úgy, hogy csak gyomrodát érje - fel.

Mivel pedig ez a' betegség nem a' rossz matériának benn szorításával, hanem annak kiűzésével, és kevesítésével gyógyúl, azért hasznos a' gyenge tisztító orvolság. A' ragó nedvességet bé - szorítani a' belekben annyit téfzen, mint a' farkast a' juhok közé rekesztteni az akolba. De az

alatt mindgyárt, a' mint mondtam, a' gyomrot-is melegítő eszközökkel szükséges erősíteni.

Há a' beteg vérrel bővelkedik, és bővségben vagyon, jó eret vágatni, hogy alhasson, mert ez segíti a' beteget, és álvás közben szokott az has szorúlni.

Itala legyen szomjúság ellen ez: tüzes vasat egynéhányszor süts favóba, vagy korpa tálberébe, azt igya.

Dítsértetik itt a' kistél, de ez a' tanúlt orvosok mestersége: az-is, miből kelletik készíteni, és bé-adni. A' borjú, vagy tyúk húst főzd-meg ris-kásával, tévén szerecseny-diót belé, azt egyed. *Vagy:* A' ris, vagy árpa-kását főzd-meg édes tejbe, tévén hozzája öszve-keverve két tyúk-tojás' székét, azt egyed,

Az árpa-kásának sűrű levét jó gyakran hörpölni: a' sebet tisztítva, és egygyütt hívesít; a' gazdagok szerezhetnek magoknak kaláris szirupot; igen hasznos azt, vagy úgy magában, vagy rózsá vízben bé-venni.

A' gyermekeknek főzd-meg tejben a' gumi-arabikumot, vagy a' keményítőt, meg-sáfrányozván add enni: üdösb betegnek-is használ. *Vagy:* Tiszta vízbe süts kétszer, háromszor tüzes vasat, ezután a' tűz helyben jól meg-égett, és meg-veresedett agyagot meg-törvén, szítáld-meg, azt azon vízbe vetvén, add innya.

Leg jobb ez, vévén két, vagy három öszve marok-liszt lángot, négy, vagy öt aprón tört szerecseny-diót, és annyi tyúk-tojás székét, a' mennyi elég ezeknek meg-gyúrására, tsinálly pogatsákat, süsd-meg a' kementzébe, minden nap reggel, elve, akár tsak úgy magában, akár édes tejbe morsolván, azt igya a' beteg. *Vagy:* A' rák haját, szerecseny-diót borba főzd-meg erősen, meg-sáfrányozván, aprón törd-meg, abból egy kés hegynyit, vagy pápa, vagy úti-fű

vízbe, minden nap kétszer igyál. *Vagy:* Serpenyőbe tyúk - tojás székét rántsd-meg fa - olajba, azt egyed éhomra. Többször - is úgy tselekedgy, hasznát tapasztalván, vagy főzd-meg a' lentsét, annak levét igyad.

Hogy a' beleknek sebe gyógyúllyon, egy lőt terpentina - olajat egy tyúk-tojás székével egyelís öfzve, árpából főtt vízzel ereszd fel, megmélzván, minden reggel, és estve egy pohárnyi tsélzével azt igyad.

Hasonló képpen ez jó orvosság lehet: Egy farka pókhállót tyúk - tojás fejérével rántsd-meg fa-olajban egy serpenyőbe, és jó melegen a' köldöke táját kösd - bé vele.

Ha a' vér - has járvány, a' terjéket ha tsak magát-is ruhára kenvén, hasára kötöd, használ. *Vagy:* Gyenge ruhából varj zsatskót, töltsd-meg korpával, és főzd-meg etzetben, ki-fatsarván, tedd hasára, többször - is meg - újítván.

Vagy: Vér fűnek *Tormentilla* gyökerét nyersen jó rágni, és el-nyelni. De hasznosabb, ha azon gyökeret meg-szárazstván porrá töröd, és egy kés hegynit kalánba tévén, égett borral, vagy pálinkával öfzve-kevervén, egynéhányszor azt iszod.

Vagy: A' fekete retket meg reszelvén gyúrd-öfzve szappannyál, és mézzel, kösd köldökére, hordozza harmad napig. *Vagy:* Szárazd-meg a' portz - fűvet, és égesd-meg az alabastrum követ, e' kettőt apróra törvén, etzetbe add innya.

Vagy: Ugyan azon portz fűvet mézbe, és kevés vajba meg-rántván, ruha között melegen kösd köldökére. *Vagy:* A' dió belet mézbe meg-főzvén, fő-képpen éhomra add enni. *Vagy:* Sz. László - fűvének, *Gertiana* gyökerét, noha keserű, gyakorta rágjád. Az úti-fűvet pedig, kevés árpával vízbe meg-főzvén, szomjúságról azt igyad. *Vagy:* A' mákot mézbe meg - pergelvén,

egyed. Ezen móddal hasznos a' lentse-is. *Vagy:* A' fejer-mályvának *Althea* őt, hat leveleit őszve-törvén, borba azt igyad. Ugyan ez a' fájdalmas vízellésről-is hasznos.

Vagy: A' megy-fa gombát meg-száraztván törd porrá, reggel, délbe, estve pálinkába egy kés hegynyit végy-be abból.

Ha pedig gyomrod nagyon meg-romlott, előre végy-be gyenge orvosságot, melly hányást okoz. Lásd *hanyásról*. Ezután pedig gyomrod, erősítésére: reggel, és estve egy Poltura árú terjékét végy-bé.

Vagy: A' pápa-füvet *Carduus benedictus* főzd-meg jól vízbe kenyér-haj alatt, arról igyál: Gyomrodát, és hasadat mindenkor melegen tartsd. Hasznos ital az árpából főtt víz-is.

Vagy: Szent Jakab füvet jól meg-főzvé, annak levét igyad. *Vagy:* A' száraz berkenyét, nospolyát, somot, vagy tsak egyikét fejer ó borba meg-főzvé, azt egyed, és levét igyad.

Jó ez iránt a' közönséges⁸ bürök, *Cicuta vulgaris*, ha ennek magvait meg-töröd, és porából egy kés hegynit egy pohár borba, vagy pálinkába akár tsak vízbe reggel, és estve bé-vezzel.

Vagy: Egy szeretseny-diót gyengén égels-meg, és porrá törvén, fa-olajba felét vedd-bé: mászszor pedig a' málik felét bé-véheted. Használ a' száraz, vagy pirított kenyeret, túrót, vagy parás lentset enni.

Vagy: Törj porrá annyit a' veres spanyól viszából, mennvit egy latnak harmad, vagy negyed része téfzen, égett borba, vagy pálinkába add innya, ha szükség meg-újítván. Lásd többet hányásról.

Vagy: Baratzk-levelű-fünek *Perficaria* leveleit főzd-meg ris-kásával, azt a' leveit gyakran hörpögesd.

Vér-

Vér - hányásról , vagy vér - pökésről.

Ez természet ellen - való dolog ; mert a' vérnek nem rende , hogy a' szájon folyon. Meg - esik a' nagy hévségtől : a' vér fel - forván , és meg - ritkúlván , ér szakadással is ki - üti magát. Meg - történik a' Férjfiakon az alsó részen - való súlynek , az alszszonyokon pedig a' hófzámnak meg szorulásában : néha pedig az ember' innyéből , vagy is a' fogak' húsából szívárogo. Ha a' vér - pökés genyetséges , roszsz jel : és ha a' vér - folyás harmad napig szünetlen tart , kevés reménység vagyon a' gyógyúláshoz ; így az ember lassan - lassan el - szárad.

Orvoslása ez lehet : Ha a' beteg ereje enged , ér - vágással a' vér - folyást más - felé kell el - fogni. Hasznos a' válla között - való köpölyözés - is. Igen jó szorító , és sűrítő ereje vagyon a' közönséges tsalán - levélnek , ezt főzd - meg úti - füvel egygyütt , mézrel ereztvén annak levébe , minden reggel éhomra igyál abból.

Vagy : Főzd - meg az úti - füvet , tévén kevés etzetet hozzája , márts ruhát belé , lágy melegen tedd vékonyára , melly felől a' máj fekszik. Ez a' beteg árpából főtt vízzel éllyen ; hogy pedig szorítóbb légyen , kétszer , háromszor tüzes atzélt ólts belé.

Vagy : A' törtt gyömbért , és kevés mézet etzetbe kevervén , mennyi egy dió - hajba fér , add innya. *Vagy* : A' földi epe - füvet *Centauria* , vízbe meg - főzvé , arról igyál.

Vér - kelésről. Lásd emlőnek dagadásáról.

Vérnek meg - állításáról , melly a' vágás után a' sebből folyik.

Tiszta ruhát meleg borba mártván , kösd rá , ha szükség meg - újítván. *Vagy* : Az eger-

fark füvet 6 hájjal törd-öszve, kösd vele: ez a sebet - is gyógyítja.

Vér - pökésről.

A' kakuk-füvet *Serpillum* mézbe, és etzet-be főzd-meg, kevesenként vedd-bé. Ugyan ezen fűnek borban jött itala az Alszyonyok nyavalyáit orvosollya.

Vizketésről.

Káposzta lévben főzd-meg a' tyúk ganéjt, és veres-hagymát, vizkető tagjaidat mosogasd vele.

Vízellet' bontakozásáról.

E' miatt sok baja vagyon gyakorta az embernek, néha vért vízellik, néha akarattya ellen a' vízellet el-mégyen, néha pedig fel-akad. A' vér-vízellet vagy a' vesékben, vagy a' hólyagban lévő eretskének meg-szakadásából történik: néha pedig esésből, vagy ütésből, vagy az oldalnak romlásából meg-esik. De ennek itt nints helye: Azért a' mi név szerint az apró erek' szakadását illeti; arról beszélünk. A' vérnek bőv vízellete más nyavalyákat - is szerez.

Előre tehát vágjának eret bokáján, vagy lába fején; karjait kötsék-meg; hogy a' vér másfelé el-fogódgyon, vagy két oldalára vessenek köpölt, így a' vér fel-felé fog szívódni.

Dítséretes ez: a' rhebarbarumot pirítsd-meg tüznél, törd apró porrá, egy, két garas nyomót abból vels veres borba, idd meg. *Vagy:* Törd apróra a' gyántát, a' mennyi egy kés hegyre fér, egy jó kalán veres borba minden nap-éhomra igyál belőle.

Ha talám a' vér a' hólyagba meg-alufzik törd meg a' fejer-mályva gyökeret, használhat

levele, és virágja-is, főzd-meg vízbe, tévén kevés etzetet, és mézet hozzá - melegen azt igyad.

Ha pedig genyetséges a' vízellet, fog használni, ha eledeledben egy mogyorónyi - terpentinát gyakorta tészel. Jól tisztít a' juh, vagy ketske, tej, vagy annak savó itala, árpával, főtt víz ismét a' savanyó, vagy fürdő bánya víz ital. *Vagy*: Törd - meg a' temjént, egyelíts tejbe, gyakorta azt igyad.

A' vízelletnek akarat ellen való el-menése meg-esik az erőtlenségtől vagy természetnek hidegségétől: mint az öreg embereknek, vagy a' nedvességek' bővségéből, mint a' gyermekekben lehet tapasztalni. Az öregekben ez gyógyúlhatatlan, a' gyermekekben pedig idővel meg - szokott szünni.

Ha a' bővelkedő, éles, és evő nedvességtől vagy on ez az alkalmatlan baj; szükség azt purgátióval ki - tisztítani, és azután szorító elzökökkal élni. Igen jó a' gyánta, vagy temjény olly móddal, a' mint fellyebb íram.

Dítsértetik ez - is: a' tsigát hajával együtt valamelly edénybe meg-égetvén, törd porrá, abból veres borba, vagy atzélós vízbe gyakran igyál. Azon képpen dítsértetik, ha mindenestől a' tövifés dífznót meg-égeted, és porát most nevezett móddal innya adod.

Vagy: Igen hévesítsd - meg az új téglát, óltsd tiszta vízbe, meg - szűrven, szomjúságról azt igyad. *Vagy*: Közöséges tök, görög, vagy sárga dinnye, és úgorka magokat törd meg erősen, petreselyem vízzel ereszd-fel, mint a' tejet, és meg - szűrven igyad. Ha e' nyavalya történik a' gyermekekben, szoktassák, és kényszerítsék őket le - fektekor, és éjjélkor, és hajnalkor vízzel leni.

Ha éltés emberben a' vízellet fel-akad, annak okaira kell vigyázni. Néha ezt szégyentelibe olly helyen az ember meg - fogja, néha kolkával a' teli bél, vagy enyves bőv nedvesség,

és gyenetség a' hólyag' száját el - nyomja, és bé - szorítja.

A' vízellet' meg - fogása nagyon veszedelmes: Mert ha egy hétig tart, az embert megöli: mivel ennyi idő alatt a' vízellet az erekre vízfa - szálván, dagadást, az agy - velőben bódulást, hoszas álmod, és végre halált hoz. Annál inkább, ha a' beteg a' vízellet, és ganaj szagát az orrán érzi, és e' mellett gyakorta tsuklik, igen kevés a' reménység.

Ezen nyavalyában mind hasznosok azok az orvosságok, kenések, és kötések, mellyek a' vesék fájásáról, és arenáról elé számláltatnak, kivált - képpen a' jó féle terpentínával ételben, és italban - való élés: avagy egy, két hétig purgáló zatskóról - való ital.

Vízelledd ha akaratod ellen - is folyik.

A' fekete retket meg - törvén, ruhán által ki - fatsart levét igyad. *Vagy:* A' közönséges tök - magból sutúltt olajnak itala hasznos. A' rozs virág - is használhat, hat búza - szem nyomót egy - néhány nap bé - vévén. Lásd erről többet a' *víz - ellet bontakozásáról.*

Vizellésnek fájdalmáról, és nehéz vóltáról.

Az apró mályva fünek meg - zúzott, vagy főtt leveleivel, akár köttelsék, akár pedig italok által élly. Így szorulásban, és vízi betegségben e' fű használ, noha lábainkkal tapodtatik, ez nagyon hasznos fű.

Vízellet meg - indításáról.

Lásd vízellet fel - akadásáról, *vagy* a' babér - fának leveleit öfzve - törvén, és borba áztatván, arról igyál.

Vagy: Kakuk - füre *Serpillum* tölts bort, és azt igyad. Ez a' fű a' régi köhögést meg - szünteti, ha mézzel egyelited vizét, és róla iszol.

Vízelletről, melly vérrrel folyik.

Az úti füvet főzd-meg vízben, gyakorta azt igyad, ez az el-száradt embereknek is hasznos.

Vízelletnék szorulásáról.

A' földi bodzának virágját borba meg-főz-vén, ölfzör, hatszor arról igyál. Ez a' főve-nyet is ki-hajtya.

Vízi - betegségéről.

Szedd-meg az aranyos istáp-fűnek *Virga aurea* virágait, főzd-meg fehér borba, gyakran azt igyad. *Vagy:* A' kék-liliom' nyers gyöke-rének levét egy kalánra valót, minden harmad nap igyál: Nagyon alá-indította, és hajtya a' meg-rekedett vizeket. *Vagy:* Főzd-meg borba a' bűdös szék-füvet *Chamomilla foetida*, és azt igyad.

Vízi - betegségben - való szomjúságról.

Az ánis-magot vízbe meg-főz-vén, arról igyál. Ezen ital belső-képpen is melegít, és a' dajkának bővebb tejet szerez. Ugyan szomjúságról akármelley hőségben a' fekete retket sze-letenként metélvén, és sóval meg-híntvén, kösd talpad alá. Ilyen képpen a' Pafis-béli gugának mérgit is ez ki-szíjja ragasztván, és meg-újít-ván gyakorta.

Víz - korságról.

Ez más néven vízi - betegségnek mon-datik, noha mindenkor nem a' vízes ned-veltség ennek az oka, hanem a' meg-szorult szél, vagy pedig mind a' szél, mind a' víz. Három részre osztanunk kell a' nya-valyát: Első az, mellyben a' dagadás a' bőr alatt az egész testen minden felől ki-hat: ha nyomod újoddal, ott marad helye. Második, midőn az embernek hafa, és lábai meg-dagadnak, felső részei pedig száradnak: ebben kevés a' szél, több a'

víz. Harmadik, melyben sok a' szél, kevés a' víz, a' has úgy fel-fúvódik, hogy ugyan fénylik, és ha ütik, kong, mint a' dob. Többnyire az ilyen betegségnek oka a' nedvességnek nagy bővsége. Néha a' gyomornak, májnak, és lépnek nagy hidegsége, vagy a' folyó-súlynek meg-állása. Az aszfizonokban pedig a' hó-számnak meg-szorulása, néha a' melynek üregében-is meg-gyűl ez ilyen fenyvedt nedvesség. Akármely helyen légyen, fülladást, vagy-is nehéz lélekzetest szerez. Ebben könnyebben gyógyulnak, kik a' szomjúságot tűrhetik, és gyakrabban vízelhetnek.

Jó orvosság ez íránt ez egynéhány nap gyakorlott gyenge tisztító, vagy-is lálsú purgátió. Csak az egy rhebarbarummal-való élés-is sokszor gyógyította e' nyavalyát. Ebből tehát harmadik, vagy negyedik nap két garas nyomót meg-törvén, fejer-üröm vízben éhomra végy-bé. Az erős purgációnak itt nints helye, sem pedig az ér vágásnak, vagy köpölyözésnek; mert a' sebből hamar az ilyen testbe fene esik.

Jók az izzasztó orvosságok. Törd-meg darabosan a' fenyő-magot, és meg-főzvéen erős borba, annak levéből egy tsészével, vagy-is pohárral egynéhány nap egymás után jó melegen igyál: le-feküvéen, magadat jól takard-be, hogy izzadgy.

Vagy: Főzd-meg erőssen vízbe a' köleskását, vizét le-szűrvéen, tölts annyi bort hozzá, ismét fel-forralván, abból melegen öt, hat káállal egyél; le-feküvéen, takard-bé magad'.

Ezek felett dítséretelesebb az az orvosság, mely a' vízellet által tisztította a' rozsfz, bőv

nedvességet. Ilyen a' kik-liliom gyökerének leve: egy gyökeret meg-rezelvén, vagy más-képpen öszve-törvén, és levét kifatsarván, azután annyi fejr bort hozzá töltvén, tégy belé kevés nád, vagy más szín-mézet, minden reggel egy tsélfzével igyál belőle.

A' viznek a' testből-való ki-hajtása jobban fog használni, ha egygyütt a' gyenge gyomrot erősíted: e' végre jó erős borban fél-font malosa-izölött főzd-meg mint a' pépet, törd által szítán, egy apróra törtt száraz tzitromat, vagy fa-héjat, és safrányt egyelítvén közibe, abból annyit, mint egy gesztenye, gyakorta végy-be. Jó a' terjék-is.

E' betegségnek főbb orvoslása a' szomjúság szenvedése; Tsak magányosan-is ez használhat; mivel pedig igen kínos ez a' türés, és ritka főképpen az Alföny, a' ki ezt el-türje; azért örvény gyökérrel, közönséges, vagy dárány ürömmel tsinált bort igyék, vagy tsupán tsak ürmos vizet.

Vagy: A' szőlő venyégét hamuvá égetvén, meg-szítálván ted atzélós vízbe, azon lúgot egynéhányszor szürd által tiszta sűrű ruhán, vagy szürke papiroson, minden reggel melegen abból igyál, nagy hasznát fogod érezni, körös-fának hamva azon képpen használhat.

Vagy: A' földi-bodzának gyökerét főzd-meg tiszta vízbe, azt igyad, nagyon ki-takarítja a' senyvedt nedvességet. Egygyütt ez-is: a' ketske száraz ganéjnak, kömény-magnak, földi-bodza aszú gyökerének apróra tört porrából, és rozs lisztből éztetel főzz flastromot, jó melegen ruhára rakván, borítsd-be hasát vele, lehet azt ismét meg-újítani.

Ha szélűl vagyon a' dagadás, készíts ilyen flastromot, aszú tehén ganéjt, bűdös-követ öszve-törvén, borba jól főzd-meg, hogy sűrű légyen, melegen ruhára kenvén, borítsd-be

hasát vele: *Avagy*: Három, négy ló galamb kapor-magot, ganéjt, büdös-követ, salétromot, szék-fű virágot meg-törvén, erőssen főzd-meg borba, tégy hozzá kék liliomnak, és földi bodza' tövének ki-fatsárt levét, kevés mézet-is, és újonnan meg-főzven, még sűrű léfzen mint a' pép, jó melegen ruhára kenven, akármelly dagadt tagodat köttesd-bé vele.

Víz-korságról, mell vízi-betegségnek-is neveztetik.

A' fenyő-magot, zsályát, és isópot öszve-törvén, és a' fekete reteknek ki-fatsárt levét főzd-öszve vízbe, midőn meg-higgad, azt igyad.

Vagy: A' folyó-víz szélén meg-gyült habos tajtékot szítával meg-szedvén, a' dagadást kend vele, ha el-szárad meg-újítvan. *Vagy*: A' bárány-örmöt hetske-tejbe főzd-meg, egynéhány-lzor napjába azt igyad.

Vagy: A' bőrvény-füvet. *Vinca pervinca*, melly folyó-fünek-is neveztetik, télben, nyárban zöld, főzd-meg vízbe, és egynéhány-lzor abba fürödj.

Vagy: A' földi bodza gyökerét borba meg-főzven, reggel, estve egy pohárkával abból igyál. Illyen formán halznos a' borba meg-főzött majoránának itala.

Avagy: Más fél-itzés új mázos-fazékba egy itze jó féle bort töltvén, ánis magból, fejtér-ürömből, fenyő-magból különöffen mind egygyikből tégy hozzá annyit, a' mennyit öt újaid között fel-tsiphepsz, ezek meleg helyen fedő alatt forrás nélkül húszon négy óráig ázzanak egygyütt, meg-higgadván; reggel, és estve egynéhány nap egy-egy pohárkával abból végy-bé.

NÉ-

NÉMELLY KÜLÖNÖS KÖZ JÓKNAK FEL-JEGYZÉSI.

A' hová a' levendula fű tétetik, oda a' moly nem közelít.

A' száraz vad-kendernek fűste minden férget el-üz a' házból.

A barmok sebeiében lévő-férgeket a' büdös laboda-fű meg-öli, ha meg-zúzva azokra kötetik.

Szelíd zöld-kendernek leveleivel törölgesd meg a' lovakat, a' férgek reájok nem szállanak.

Maszlag fű, más névvel tsuda-fa, tsuda-fű, mérges lévén, magvai meg-ölik az embert, ha meg-eszi. Házi apró marhák, fő képpen a' polyka-fiak e' fűnek magvait meg-evén, hamar el-vesznek, tehát méltó volna mindenütt ki-gyomlálni e' fűvet.

A' méhek-tzitrom, vagy méh fűvet *melissa* annyira szeretik, hogy, ha köpüjök, vagy kasok e' fűvel meg-kenetik, azokból soha ki-nem szöknek.

A' melly ló belső romlása miatt magát földhöz vágja, tedd nyelve alá az ördög-borda fűnek *Filix mas* gyökerét, emésztete meg indulván, fel-kél.

Difznók-döge ellen. A' paprágy-fűnek *Polypodium* gyökerét őrve-vagdalva keverd a' difznók eledele közzé. Vagy: A' hegyi-petreselyem fűnek *apium montanum* gyökerét hányák a' difznók eledele közzé. Vagy: Szent László gyökerét *Gentiana* meg-főzván, eledelekbe add ennik. Beteg, és bádgyadt marháknak-is ezen fűnek gyökerét meg-főzván, hasznos szájokba tölteni. Próbáltatott.

Juhok-döge ellen, most fellyebb nevezett paprágy-fünek *Polypodium* gyökerét maga porával, és sóval meg-híntvén, tegyék a' juhok eleibe, hadd nyalogassák.

A' skárlát-fü *Scalaria* ha mustba vettetik, a' bőrnek muskatal íze lesz.

Kehe szarvas marháknak a' közönséges tüdő-füvet, vagy a' fán termő tüdő-füvet *Pulmonaria arborea* sóval meg-híntvén, add enniek, meg-épülnek. Vagy: A' fekete-ürő füvet porrá törvén, sóval egyelítve, vagy zöld füvet sóval meg-híntve, add a' kehes marháknak, kehek elmúlik.

Ha dühös állattól ember, vagy más állat meg-marattatik, tyúk-szem, vagy -is tyúk-begy fünek *Anagallis* ki-nyomott levével a' sebet mosogasd, porát pedig eleideibe add enni. A' bõlts orvosoktól nagyon javasoltatik.

Midõn a' kisdéd gyermek hat, hét, vagy nyolcz hetes, a' fürdõbõl ötet ki-vévén, ha kezeit, és lábait ölzve-zúzott nyers ürõmbõl kifatsart lével meg-kenegeted, és azzal jól dörögöld, életében azon tagjait a' hideg nem fogja fanyargatni. Sõt, ha azon idõnek alatt egész testét úgy kenegeted, jövendõben lok fekélytõl meg-szabadúl, és teste tisztán marad.

A' fetske-félszket, ha az embernek, a' ki nem alhatik, szívére teszed, úgy el-aluszik, hogy fel-nem ébred, még róla el-nem veszed.

A' szõmölsõ el-vesz, ha a' kék küköritsnek ki-nyomott levével kenetik. Azonképpen az eb-tej fünek *esula* teje használ, ha a' szõmölsõre tsöpögeted.

Tõzök, az az különös munkával tûznek készített marha-ganáj hamujával dörögöld-meg erőssen tetves, avagy fekélyes marhának bõrét egyszer, vagy kétszer: még jobb, ha előre dohány vízzel meg-mosogatód. Ha pedig a' mar-

hán seb vagyon, és féreg, vagy-is nyü efik belé, a' nevezett hamut bőven hintsd reá, erős-sen avval verd-be, a' nyü el-vesz, és a' seb meg-gyógyúl. Még jobb, ha előre a' férget fátiskával ki-hányod.

Ha a' tetük, és serkék kivált a' gyermek-fejét meg szállyák, lúgban forrald fel a' bárány, vagy feje ür-möt, kétszer, háromszor mosd vele fejét. *Vagy:* Kevés vaját, és kényesőt öfzve kevervén, azzal kennyed. *Vagy még jobb az:* A' kotsord fünek tövéből, a' melly kása ki-forr, bőven találhadd a' mezőben, főzd-meg vajban, azzal kennyed. Próbáltatott.

A' kék kükörits-füvet *Colchycum* virágjával egygyütt meg-zútván, ha vak körmöd vagyon, kösd reá, egy éjjel maradgion rajta; más nap pedig viafzat boríts, és köfs reá. Ez a' fű öfzi-kükörits; minden része mérges. Ennek bé-vétele halált okozhat. *Vagy:* Egy eleven tsigát hajával egygyütt öfzve-törvén, kösd reá.

A' ki az orbántz betegségtől akarja magát óltalmazni, egy darab fekete szappant hordozzon zsebébe.

A' ki görtsben szenved, karmafin színű selyem zsinórt lába bokájára kötve viseljen.

Marha-dög idején a' farkas-alma-füvet *Aristolochia longa* gyökerivel egygyütt vízben meg-főzvén, levét add innya a' marháknak. *Vagy:* A' dió-fán termő - tapló gombából egy ke-myerben minden marhának adgy-bé.

Ha etzetet akaríz hamar tsinálni, törd meg a' tzékla gyökerét, vesd a' bor edénybe, kevés idő alatt, etzetté válik.

A' borban meg-főzött sókának itala a' sárgaságot tilztítja.

A' veres-hagymának ki-fatsart levét akár-melly febre hafznosan lehet tsepegtetni.

Tör-

Történetből a' kigyót valaki ha - el - nyeli, téntát igyék, ez meg - öli benne. *Vagy*: Lábán fogva köttelsék - fel az olyan ember, szája legyen nyitva, és feje alá tételsék meleg tej, ennek szagát meg - érezvén, ki - jön.

A' sárga - gyapár - füvet *Stoechas citrina* kösd a' lónak, marhának nyakába, hordozza azt, a' pondró ki - húl sebéből.

A' vad - gesztenyét nyakadban, vagy zsebedben hordozván, a' guta - ütés, és fő - szédülés ellen hasznát ved: ilyen móddal a' görts ellen - is hasznos ez.

Fában oltást akarván tenni, vágj - hőld töltén jó fele termő - fának tetejéről, vagy közepéről napkelet részről olly ágakat, mellyek egy elztendő béli jövések, a' bimbót mutatnak, egy - néhány nap nedves, és hideg helyen földdel bekötve tartsad: az óltás legyen jó reggel hőld újság első fertályának táján. Az óltó ágokat ha meszebb akarod vinni, sárban takarván zárd be valamelly edénybe.

A' fáknak ültetése leg - hasznosabb Sz. András, vagy böjt más havában: arra kell vigyázni, hogy tövének ágai le - felé igazgatva legyenek, és semmi üres alatta ne maradjon, gyengén úgy kell a' földbe be - tapodni.

A' levendula - vizet, vagy tisztán meg - szűrt kevés lúgot tölts a' téstába, midőn kovázt té - szel a' kenyér meg - nem fog penészedni: vagy a' kömény - magot meg - törvén egyelíts a' kováizba.

A' juhok döge ellen hasznos ez: a' fetske, vagy - is tzinádónia - füvet *Chelidonium* meg - szá - raztván, törd porrá, és sóval egyelítve add a' juhoknak.

Dísznóknak orvoslása, ha nem chetik, ez: a' dohányt, fejer ürmöt, fok - hagymát, ruta - fű - vet, ölzve - törvén, és vízbe meg - főzvé, lágy melegen főtt vizet töltsd a' szájába.

A' tojást meg-sütvén, melegen tedd, forítsd az ebnek szájába, azután a' tojást meg nem eszi.

Ludat hóld-újság' kezdetén zab-lisztből tsinált eledellel leg-jobb hizlalni, néha fővenyet egyelíteni az eledelhez hasznos, mert a' gyomrát tisztítja.

A' tsirkéknek ki-kelése hóld újsága kezdetén leg-hasznosabb

A' tyúkotat ha kender, vagy tsalán magokkal tápláld, télbe-is meleg helyen bőven tojnak.

Egy kalán búza-lisztet, ugyan egy kalán óltatlan mézet, és fél annyi nád-mézet egyelítségve egy kis tálba vizet töltvén, tedd azon helyre, a' hol az egerek alkalmatlankodnak, ezen eledeltől el-vesznek.

A' vetemény-plántát a' bolhák nem emésztik, ha hamuval bé-hinted.

A' veres-hagymát tedd a' vakondak lyukába, onnét el-fog távozni.

Kis ujdora vévén az éh nyálat, szemeidet, minden reggel azzal kenvén, igen hasznos.

A' lentsébe, és borsóba muska nem esik, ha közibe tészel egy eleven rákot, és azután midőn meg-döglik, egynéhány napok múlva kivesszed. Próbáltatod.

A' melly vízzel az írós-vajat ki-mosod, azzal hintsd-meg a' káposztát, a' hernyó el-vesz.

Ha borod zavaros, és nem tisztulhat, más hordóba le-vonván. a' bőrvén fünek *Vinca per-vinca* leveleit botsásd belé, aknáját, vagy-is száját bé-vervén, nem sokára meg-tisztul. Próbált dolog.

A' rozs - virágjának hasznairól, és erejéről.

*A' rozs-virág' szedésének módját ha
tudni kívánod; ez:*

Hogy midőn a' rozs virágjában vagyon, mennyen - ki a' szedő, és maga eleibe kötendő tiszta fehér furtza lévén, aztat helyben fel-köt-vén, és egyik kezével tartván a' furtzot, mássikkal egybe fogván a' rozsnak fejét hajtsd a' furts felibe, és szép gyengén meg-rázzván, a' ki magától belé hull, az sem a' szedőnek, sem a' rozs' gazdájának ártalmára, vagy kárára éppen nem léfzen, még-is a' szedő eleget szedhet kívánsága szerint, ha továbbra is úgy mégyen

Mint-hogy pedig ezen virágot a' kövér nedvesség miatt (mellyet magában foglal) Porrá nem lehet tenni, elsőbben meg-kell aztat szárasztani; de arra kell vigyázni, hogy nem a' nap fényen, vagy melegen, melly az erejét ki-vonná, hanem légyen az ő szárasztása gyengén meleg házba. Meg törése végbe mehet valamelly kis mazsárotskában, a' mint hogy meg-is kell töretetni, a' mint meg-szokták a' Spanyol-tobákok törni, és szítálni.

Elsőben. Ezen rozs-virágból készítettett egy *Dofis* por, melly hat, vagy leg-alább öt *Gránból*: az az: annyi búza-szem nyomó terhből álló port téfzen, ez mondám az ártalmas, és kínos kolikát igen rövid idő alatt, és tsak nem tíz minútak alatt egéfszen el-óltya.

Másodszor. Minden féle hidegleléseket, és fő-képpen a' tavasziakat három, négy, öt, vagy hat, az ösziket pndig, ámbár negyed napi légyen.

gyen-is . tízen-kétszeri bé-vételével egészen előltya, meg gyógyította, és a' mi leg ditséretesebb benne az, hogy a' *Hektikával*, vagy-is száraz betegséggel együtt járó hidegleléseket ki hajtja az emberből. Az hideglelésben ezt a' port kétszer kell bé-venni napjában, a' forró hidegben pediglen háromszor, és azt minden nap, mind addig: míglen izzadást okoz a' betegnek: az izzadás után remélhetni a' jó egészséget. Jól lehet pedig ebből a' porból egy *Dosis* rövid idő alatt gyakorta ki irtotta; mindazáltal, vannak új példák, mellyek egyebet adnak előnkbe, hogy tudni-illik némelylek fő-képpen az Asztonyi rendek közül más fél-óra alatt, három *Dosis* bé-vetnek (azért nem kell kétségben esni, ha találom az első bé vétel meg-nem mozdíthatná;) mert mindenik léssen valami munkálkodással, a' mint másokban is vólt, és az első hányásra, a' második tisztulásra, az harmadig pedig nagy forróságra, azután izzadást indították a' beteget.

Harmadszor. A' benn-való rosztz, és ártalmas nedvelségektől meg-romlott gyomrot, újjonában, vagy ha régi vólna is a' romlás, úgy hogy az enni-valót nem fogadná is, de ha kétszer, vagy háromszor bé-vészen ezen hasznos Porból, nem tsak gyomrát előbbeni egészségére visszfa hozza, hanem éhségét farkashoz hasonló éhezésé változtattya, a' mint ennek Próbáló *Doktor*a állította, bizonyította. A' vér-has' nyavalyájában kivált eredetén mindenkor két óra alatt egy *Dosis* kell bé venni, hogy így a' gyomor valamit erősödjék, ez meg-erősödvén elég léssen napjában két *Dosis*.

Negyedszer. A' fő-szédülést, melly némelyleket fok esztendők alatt-is kínozni szokott, ebből négy *Dosis*, egészen meg-gyógyította. A' meg-romlott gyomrot mind eddig, egy, vagy

két *Dosis* porral helybe hozhatodt, de ha a' mellett a' beteg egyéb nyavalyát is szenved, a' *Dosisokat* továbbra is gyakorolni kell.

Ötödizor. Az arénát, és abból következő akár mi féle nyavalyákat, mellyek a' *Veséjét* szorongatni szoktak az embernek, tsudálatosan ez a' por meg-indította. Es annak köveit rövid idő alatt el-özlattya, és el-űzi, és a' kik abban a' nyavalyában finlődnék, naponként két *Dosis* elég ha bé vesznek, ha pediglen a' kettős *Dosis* felettébb a' természetet terhelné, a' mint már történt, és tapasztalva próbáltatott, egy *Dosis* vételével meg kell elégedni.

Hatodizor. Az embernek vízeletét akadályozó veszedelmes szorongatást, és meg-rekedést, ha színtén ágyba fekvő vólna-is miatta, két, három órák alatt meg-szabadította, fájdalmát el-ölte. A' fő szédülésben, nehéz lélekzésben, Náthában, Has-szorulásban, kétszer napjában élyenek ezen porral.

Hetedizor. A' fulladást, melly a' melyében az emberi meg-szorította, és nehezen-való lélekzetet okoz, egészen ki-írta, meg-gyógyította.

Nyóltzadzor. Igen sokak, fő-képpen az Afzszonyi rendek közül, ezen por áttal, hogy a' hagymáztól meg-szabadultak, tudva nagyon sokak előtt.

Kilentzszedizor. Az-is tapasztaltt dolog, hogy ágyba fekvő, álom nélkül lévő betegeket nagyon segített ez a' por, és leg-ottan hogy bevették álmot hozott, és alunni eresztette őket.

Tizedizor. A' vízeletet ez a' por ki-mondhatatlanul hajtya, és ha az első *Dosis* meg-nem indítaná csak kevés idő alatt; tehát a' *Dosisok* minden két órára újjíttassanak-meg, mind addig a' míg meg-indította; azután pedig napjában elég lészén egy *Dosis*.

Tizen-egyszer. Az hagymázban lévőknél ez a' por mindgyárt munkálkodik ugyan, de mivel ezen nyavalya, már meg-erelíti, már is meg-nehezíti, és sokszor a' beteget, és sok képpen ostromollya: azért a' kik ebben sínlődnének, ezen porral egynéhány napokik szükség, hogy éljenek.

Tizen-kettőszer. A' vízkorságban lévőkről, tudnunk kell: hogy a' korosoknak két *Dofis* por ebből napjába nem elégséges, a' kisedeknek pedig, kik a' 20-dik elztendőt fellyül nem haladták bőven elég; azért is a' koros rendbéliek 3. *Dofist* vegyenek napjában. Ha pedig valaki víz korságban lévén, minekelőtte ezzel a' porral élne, hívesítő orvosságokat vett volna-bé, a' mellyek talám mind eddig a' gyomorban haszontalan hervén, már meg-nedvesedtek, és enyvesedtek, és így nedveségekkal, és enyvességekkel minden útát el-zártak, mellyeket ugyan ki mozdítani, és el-rekesztteni az én porom igyekezik.

Az Afzszony emberekben az hólnapi folyást a' Férjfiakban pedig az arany-eret meg-indítja, ha bé-vélzi arra a' végre, ha pedig úgy kívánja, hogy meg-állítassék, vegyen ugyan ezen porból, és meg-állítja azokat.

Azt is tudni-illik: hogy a' rozsnak-virágja, ha porrá nem törik-is hasonlő haszonnal lehet bé-venni; ha pedig mindazonáltal valaki porrá akarja tenni, egynéhány árkos papiros között kell meg-száraztani, nem nap melegen, hanem meleg házban, ne hogy a' tűz melege erejét ki-vegye.

Végtére: nyilván-való Próbák vannak, hogy ezen pornak ereje által a' *Hektikából*, az-az száraz betegségből tekéletesen ki-gyógyúlnak.

NB. Vedd észre, hogy a' midőn a' rozsvirággal magadat orvoslod egyéb orvosságokkal ne élj.

HATALMAS RECIPE.

Melly az Emberi életnek tovább-való megtartására egybe-szerkeztetett.

Ezen specificált Recipe találatott egy *Suédus* híres Doktornak el-maradott papirosai között, a' ki-is 104 Esztendőig élt. Ezen tőle fel-talált Tincturának titkos tsinálnánya egynéhány Seculumig el-rejtve vala, mellyel ez említett Doktor az ő nagy Attyát 136. esztendőig tartogatta vala: édes Attyát 113-dik: édes Annyát 107 dig: mindennap hét, vagy nyóltz tseppet, avagy kilentzet-is bé-adván, reggel, és estve, egy-egy kanál fejer borban; herbathében: a-vagy hús lében.

Ezekből tsináld.

Elsőben végy a' Patikában: *Aloés succotrínát* két Lótót 12. krajtzáron. *Sáfránt Orientálist* egy quintlit 15. krajtzáron. *Rhabarumat* fél quintlit 2. krajtzáron. *Agaricumat* egy quintlit 1. krajtzáron. *Mirhát*, egy quintlit. 3. krajtzáron. *Zedoáriát* két quintlit. 3 krajtzáron. *Angyelikát* egy quintlit 2. krajtzáron. *Gentziánát* egy quintlit- 1. krajtzáron. *Camphorát* egy quintlit 3. krajtzáron. *Theriác venetia:* fél Lótót. 5. krajtzáron. *Carlinát* egy quintlit, 3. krajtzáron *Folia Saene* egy quintlit. 1. krajtzáron. Midőn ezeket megvetted, így tselekedgy:

Végy erős butéliát, és ezen meg-szerzett specieket, jól öszve törvén, tedd beléje: tölts reája egy itze jó égett bort boríts-bé a' butéliának a' füzáját, egy darabka vízben mártott hólyaggal, avagy par-

pargamenttal: és, a' mikor ez meg szárad rajta, döföld-meg egy gombos tövel, hogy a' Tincturának a' fermentátziója a' butáliát el-ne pattantsa: tedd-el jól, valami különös helyre 20. vagy 24. napig; de mindennap fel-rázd: Azután szűrő-áttal egy tötsér formán tsinált bíbula, az-az: itató papiroson, midőn szép tiszta fog lenni, dugd-bé jól a' butéliát, hogy az ereje ki ne menjen, és így kész lévén orvosságod, azonnal élhetfz vele.

A' ki ezzel a' Tincturával él minden nap; nem fog lenni szüksége az érvágásra, vagy más orvosságokra, mert ez a' bád-jadt testet meg-erősíti, a' vért meg-frisíti, az inak reszketését el-vészí, a' száraz köszvénynek, úgy valamint a' podagrának fájdalmat tsillapítja: a' meg-zabált gyomrot ki-tisztítván helyére hozza: mellyre-való nézve a' tsömör ellen felettéb hasznos ez a' Tinctura. Tovább commendáltatik azért mert kitsinyben, és nagyban a' férgeket és gilisztákat meg-ölvén ki-kergeti: így a' gyomor rozsfzaságától származandó fő-fájást el-űzi. Segít a' Kolikán kevés idő alatt; Meg-állítja a' szív dobogást. Így, ha valamelly kevés pamut ebben beleje mártatván a' fülben; vagy fájó fogra tétetik, szünteti annak fájdalmat. Pestisben nyilvánóságos praeservativum a' mirigy ellen. Az fejér népnek nem tsak halvány színét meg-hozza; hanem ha valamelly hólnapában hátra maradott-is, fájdalom nélkül purgálja. Mindennémű hideglelést meg-állít: leg-fellyebb midőn az alább specificált mód-szerént harmadszor bé-vétetik. A' száznak meg-vesztegetett ízét helyre hoz-

za. Midőn a' himlő jól ki nem ütődik; ki-hajja. Egy szóval a' bűn által meg-reveledett emberi természetnek hatalmas orvossága ez a' Tinctura. A' mi pedig kivált bátorságossá téfzi, az: hogy mind nagy, mind pedig kicsiny, szabadon élhet véle, bizonyos mértékben azomban a' kicsiny: de az nagy akar mennyi iszik belőle, nem árthat néki. Ha másként egészséges az ember, nincs szüksége a' diétára, ehet együvé mindent: ellenben, ha beteg az ember, hogy ezzel a' Tincturával annál hamarab egészségét meg-nyerje, tartóztassa magát a' sós hústól; disznó hústól, gyümöltstől, és más illy nyers eledelektől.

Mivel pedig külömb-félék a' betegségek az élés-is ezzel a' Tincturával külömböző.

Mert a' szív dobogásban, vagy annak fájdalmában; végy reggel, és estve, tisztán, egy tizin-kanállal.

A' tsömörben, négy kanálni herbathéban, avagy hús-lében adgy-bé lassanként néki egy közönséges kanállal belőle tisztán kétszer. Így midőn valaki a' kolika fájdalmat szenved; adgy néki egymásután csak hamar egy-egy kanállal háromszor tisztán. A' giliszta, és férgek ellen, a' kinek szüksége lészén; nyóltz napig minden reggel, estve tisztán egy-egy közönséges kis kanállal adgy bátran. A' vízi betegségben finlödőnek hat hétig adhat sz egy kanállal egy kis pohárka fejér borban éh gyomorra. Az Alsószonyok szorulásiban, három kanálnijó veres borban három nap éhomra egy kanálnyit; fél-óráig való járkálása után fölöstökölhet akármit, csak téj ne légyen.

Az hideglelésben ; mihelyest érzi a beteg a' kezdetét, adgy néki egy jó kanállal tisztán: ha az nem használ, adgy néki ismét ennyit, mikor másodszor reá fog jönni: ha pedig tsak ugyan harmadszor is reá jön, adj néki egy kisseb rendű kanállal kétszer egy más után. Ha pedig valaki nem jól érezvén magát, purgáltatni kíván, estvére ne egyen egyebet egy kevés meleg levesnél, és mikor alunni akar menni, végyen bé három kávé kanálnyit: ha pedig Aszfonyi Nem, tsak két kanálnyit tisztán: jól is fog alunni, reggelre kelvén pedig minden erő nélkül purgáltatni fog.

Rendes pedig ebben a' Tincturában kivált az; hogy még a' részeg embert is eszé-
re hozhatod vele, ha tisztán 2. kanálnyit beadsz néki. A' ki pedig egészséges korában Férfiú ezzel akar élni; kilentz tseppet végyen bé reggel, és estve, egy fél kanálnyi fejér vagy veres borbán. Az Aszfonyi Nem pedig veres borbán tsak hét kiolvasott tseppeket.

Vajha minden háznál tartatnék ez az emberi életnek meg-hosszszabítására talált hatalmas Recipe ; annyi fok kölszvényesek, fő-fájosok, sáppattak, hideglelésők, kólikások, gyomor fájosok, vízi betegségben sínlődők; Szerentsétlen szülések nem uralkodhának.

MUTATÓ - T A B L A.

Levél.	Levél
<i>Agyék fájásról</i> - - -	3 <i>Békóról vagy más mér-</i>
<i>Ajúlásról, vagy elha-</i>	<i>gzs féregről, ha az</i>
<i>lásról</i> - - -	3 <i>emberben vagy</i> 12
<i>Almatlanságról</i> - -	4 <i>Béled, ha le-jár</i> 12
<i>Arany erről</i>	4 <i>Belső részek romlásá-</i>
<i>Arenáról</i>	5 <i>ról, és sebeiről</i> 12
<i>Aszszonyok bővebb te-</i>	<i>Bibortsos fakadékos</i>
<i>jéről</i>	9 <i>artzárol</i> 13
<i>Aszszonyok' fejer fo-</i>	<i>Bilisról, Lásd Purga-</i>
<i>lyásáról</i>	9 <i>tzió</i> 116
<i>Aszszonyok' hó-szám'</i>	<i>Bor-italnak meg-útálá-</i>
<i>felakadásról</i>	9 <i>sáról</i> 13
<i>Aszszonyok' hó-szám'</i>	<i>Bőfögösről</i> 13
<i>rendetlen járásról</i>	9 <i>Bübajos vesztésről</i> 13
<i>Aszszonyok' külömb fé-</i>	<i>Dagadásról</i> 13
<i>le bajairól</i>	10 <i>Dagadásról, melly tü-</i>
<i>Aszszonyok' nehéz szü-</i>	<i>zes szokott lenni, tá-</i>
<i>lése idején, ha nagy</i>	<i>lyognak is lehet ne-</i>
<i>hévsége vagy</i>	10 <i>vezni</i> 14
<i>Aszszonyok' fok féle</i>	<i>Dühödésről</i> 16
<i>változásokról</i>	11 <i>Dühös eb marásról</i> 16
<i>Aszszonyok' szülése u-</i>	<i>Égésről</i> 16
<i>tán hasznos ital</i>	11 <i>Égésről valamelly tag-</i>
<i>Aszszonyok' szülése u-</i>	<i>nak</i> 17
<i>tán való tisztulások-</i>	<i>El-esett tagokról</i> 17
<i>ról</i>	11 <i>Emlőnek dagadásáról</i> 17
<i>Aszszonyok' tisztulá-</i>	<i>Epéről, vagy Bilisról.</i>
<i>sáról szüles után</i>	11 <i>Lásd Purgátzió.</i> 116
<i>Aszszonyok' vér folyá-</i>	<i>Esésről</i> 18
<i>sáról</i>	11 <i>Étel ki hányásról, vagy-</i>
<i>Békája kelvén valaki-</i>	<i>is nem emésztésről</i> 19
<i>nek nyelve alatt</i>	12 <i>Étel kívánsárol</i> 19
<i>Békáról, mellyet vala-</i>	<i>Fagyott tagokról</i> 20
<i>ki meg-íszik, és ben-</i>	<i>Farzsábanak gyógyí-</i>
<i>ne vagy</i>	12 <i>tásáról</i> 20

MUTATÓ - T Á B L A.

Levél.	Levél.
Feje a' kinek serkés, 20	inkább szakának ne- 36
vagy tetves 20	veztetik 36
Fejed ha varas 20	Gelyváról, vagy-is to- 37
Fekélyről, vagy thürről, 37	rok-dagadásról 37
melly a' láb-száran 37	Görtsről 37
his pattanásból lejj 20 38	Gugáról 38
Fenéről 21	Guta-ütésről 38
Flastrom, melly minden 39	Gyermeknek külső, bel- 39
sebre hasznos 21	ső nyavalyáikról. 39
Fitzámodásról, melly 48	Gyermekeknek nyüg- 48
a' kezén, vagy lá- 48	hatatlan álmatlan- 48
bon történik 22	ságáról, melly a' mint 48
Fog-fájásról 22	mondgyák ígézetből 48
Fogak' innyének meg- 48	származik 48
erősítéséről 25	Gyermek' száradásá- 48
Folyósóról 25	ról 48
Forró betegségről 25	Gyermek' vesztésről. 52
Forró betegség ellen 25	Lásd idétién szülés 52
Fő - fájásról 26	ról. 73
Fő kopaszásgról 28	Gyomor erősítő bor vi 48
Fő fül' töve dagadás 28	num medicatum or- 48
Fő szédeltésről 29	vos bor 48
Főnek ütésből vagy e- 49	Gyomor' erőtlenségé- 49
sésből, lett sebeiről 29	ról 49
Fővényről. Lásd aré- 50	Gyomor' fájásról 50
náról. 5	Gyomor' fájásról, vagy 52
Fülldásról 30	hányásról. 52
Fülben való féregről. 31	Gyomor' gyengesége- 52
Fül-fájásról 31	ról 52
Fülnek nehéz hallásá- 32	Hagymáz betegségről. 53
ról 32	Haj-hüllásról, Lásd 54
Fül-zugásról 32	kopaszásgról. 81
Fül zugásról, és nehéz 33	Haj-nevelésről 54
hallásról 33	Hályogas szemről 54
Gelesztákról 34	Hányásról 55
Gelyváról: melly tso- 34	Hányás ellen 55
mózásnak, vagy-is 55	Hes-mendéről 55

MUTATÓ-TÁBLA.

	Levél.		Levél.
Has-rágásról	56	Irr minden-féle febre.	77
Has szorulásról	56	Kelésről	77
Hévségről. vagy is		Kelésről, melyet rész	
szomjúságról	57	szerint pokol-várnak-	
Hideglelésről	57	is lehet nevezni	78
Hideglelés ellen	59	Kelevényről	78
Hideg lelésről, melyet		Kéz' rekefztésről, vagy	
a' Magyarok hagy-		erejének el-eséséről.	
máznak neveznek	59	Lásd a' refaketés,	118
Hideglelésről, mely		Kéznek sugorodásáról.	
minden napi	60	Lásd sugorodás.	128
Hideg-lelésről, mely		Kéz - tsont törésről.	
harmad napi	61	Lásd szár - tsont tö-	
Hideg-lelésről, mely		résről	137
negyed napi	63	Kígyó kiben vagyon.	78
Hideg-vett egész test-		Kígyó marásról	79
ről, vagy különös		Kólika ellen	79
meg-fagyott tagról	66	Kopasz-ságról	81
Himlőről	67	Koszról	81
Himlőről, mely nem		Köhögésről	82
akar ki ütni	69	Köldök - fájásról, vagy	
Holt - tetemről	69	tsömörrel	83
Hószámnak fel-akadá-		Köröm méregről	83
sáról	69	Köszvényről	83
Hószám-rekedésről	70	Lábnak ki-sebesedésé-	
Hügyozásról. Lásd ví-		ről. Lásd irr, és fla-	
zellet fel-akadás.	166	strom minden-féle	
Hurútról	71	febre.	77
Idétlen szülésről	73	Láb, vagy más' tag' el-	
Idétlen született gyer-		eséséről. Lásd, rész-	
mekről	75	ketésről.	118
Ingó fogról	76	Lábról, mely tűros és	
Iny-fájásról	76	fakadékos. Lásd tűr	
Inynok, mely fog-hús-		ról.	156
nak-is nevezetik,		Lábnak sugorodásáról.	
nyavalydiról	76	Lásd sugorodás.	128
		Láb,	

MUTATÓ-TÁBLA.

Levél.	Levél.
Láb, vagy kéz fujorodásról 87	Nyelvnek békájáról, és egyéb dagadásáról 101
Láb száron való dagadásról, melly ütésben esik, és ki-sebefedik. 87	Nyelved ha ki-sebefedik, vagy főképpen a' forró-betegségben meg-dagad, és meg-feketedik 102
Lélekzetet ha nehezen veszel 87	Nyelv-tsap' le-eséséről 102
Láb-dagadásról 88	Nyelv-tsap' le-eséséről, és meg dagadásáról. 102
Lepnek, és májnak nyavalyáiról. Lásd Máj dagadásról. 90	Lásd a' fellyebb valót. 103
Magról, melly a' férfi testben meg-szorúl, és mint a' fővény kinokat szerez 89	Nyílallás ellen 103
Mag, vagy ondo-folyásról. 90	Nyílallásról 103
Máj-dagadásról. 90	Nyomásról, melly általában történik 104
Máj' hévségről. 91	Okadásról, mellyet okoz a' tsömör 104
Melancholiáról 91	Oldal-fájásról 105
Mely-fájásról 93	Oldal-fájásról, vagy oldal-sértésről 105
Melyben-lévő súlyról nyál ellen. 94	Oldal nyílallásról 105
Melyben-lévő akár-melly nyavalyákról, és fogvatkozásokról 94	Orbántzról, mellyet sz. Antal tüze-nek-is hívnak 107
Mely-rekedésről, vagy fulladásról. 94	Orrban-való súlyról 109
Méreg ellen. 95	Orrnak vére fojyásáról 109
Mérges ételről, vagy italról, melly sokáig a' gyomorba hever, és férgeket nevel 97	Orr vér-folyás ellen. 109
Mérges harapásról 97	Ortza-dagadásról. 109
Nátháról 98	Ortzn-való voretség-ről, vagy fakadék-ról 109
Nyavalya törésről 99	Pestisről 110
Nyavalya-törés ellen 101	Pestis ellen 115
	Pokol varról 115
	Po.

MUTATÓ-TÁBLA.

	Levél.		Levél.
Pokol-varról, vagy po-		Sébekről, melyek fő-	
kol szokásról	116	képpen újjak.	126
Püszentéről	116	Sérvéről	126
Purgázióról, melly		Sömörögről	127
alól tisztít	116	Sugorodásról	128
Rágásról.	118	Süketségről, és nehéz	
Rekedésről	118	hallásról	129
Repedéséről a' kezek-		Súlyról, melly a' vég-	
nek, vagy lábaknak	118	hurkában vagy	130
Repedéséről szájnak, és		Súlyról	133
tsets-bimbónak	118	Súlynek gyógyításá-	
Reszketésről, kéz, láb,		ról	134
vagy egyéb tag el-		Szájnak büdösségéről	134
eséséről	118	Száj fájásról	134
Rokkanásról. Lásd e-		Száj rothadásról	135
séről.	18	Szakadásról	135
Rothadásról	120	Száradásról	135
Rothadt inyről. Lásd.		Száradt testről, vagy	
inyről.	76	tagokról. Lásd test-	
Rothadásról a' testnek		nek, és tagok' szára-	
és abban lévő rák		dásáról.	150
ellen	120	Száraz betegségről,	
Rühről	120	vagy Pthyfistről	135
Rüh ellen	121	Száraz betegségről.	136
Rühös testről	122	Szár- tsont' törés-	
Sárgaságról	122	ról	137
Sciaticáról	124	Szédülésről	137
Sebről	125	Szél ütésről	137
Sebből folyó vérnek		Szem-fájásról	138
meg-állításáról	125	Szem-fogyatkozásról.	140
Sebnek gyógyításáról	125	Szem könnyvezésről.	140
Sebről, mellyben lyu-		Szemnek hőségéről.	140
kak vannak	125	Szemedbe ha por, vagy	
Sébkéről, melyek bel-		más gaz esik	140
sők	126	Szemeid ha könnyez-	
Sébkéről, mellyek feké-		nek	141
lyesek	126	Sze-	

MUTATÓ-TÁBLA.

Levél.	Levél.
Szemen-való árpáról. 141	Tejnek azeveléséről, hogy
Szemen-való termés- ről, fő-képpen-való	bővebben legyen 150
himlőzés idején. 141	Termésről. Lásd. sze-
Szemen-való vérről, és	men való term. 141
verfségről 141	Tenyérnek, vagy talp-
Szemnek verefségéről 142	nak hideg miatt lett
Szem-tisztulásáról. 142	hasadozásáról 150
Szemnek ütés által lett	Testnek, vagy különös
dagadásáról 142	tagok' száradásáról 150
Szeplőről 142	Testnek, vagy valamelly
Szeplő, vagy is ortzán	tagnak el-erőtlene-
lévő főtokról 142	déséről 151
Szív bádgyadásáról 142	Torok dagadásról. 151
Szív-dobogásról 143	Torok fájásról 151
Szív-fájásról 143	Torok fájásról, vagy
Szív nyílallásról. Lásd	dagadásról. 152
oldal nyílallásról. 105	Torok-Gyékről. 152
Szömjúságról. Lásd.	Toroknak, szájnak, orr-
hévségről. 57	nak belől lévő ki-sebe-
Szömöltsről. 144	sedéséről. Lásd. száj-
Ször féregről 144	nak fájásáról 134
Szülésnek környül álló	Tsontnak töréséről 154
dolgairól, és ezután	Tsont törésének öfzve-
következendőknek ta-	forraasztásáról 154
náts-adásról 145	Tsömörről 154
Szülésnek segítségéről 148	Tsömör ellen 155
Szülés után, ha a' gyer-	Tsuklásról 156
mek' mássa, secundó	Tsuklás ellen 156
na, ki nem tisztul 148	Tűrről 156
Tagoknak erősítéséről 149	Tüdő rothadásról 158
Talpnak fel-töréséről,	Tüdőnek sebeitől 158
és fájásáról. 149	Vad húsról 158
Tályogról. Lásd, daga-	Vágásról. 159
dásról. 14	Varról, melly az or-
Tályogról. 149	tzán, vagy más ré-
	szén vagyon 159
	Vér.

MUTATÓ - T Á B L A.

	Levél.		Levél.
<i>Vér-folyásáról</i>	159	<i>Vizellet meg-indításá-</i>	
<i>Vér-hasról</i>	161	<i>ról</i>	168
<i>Vér-hányásról, vagy</i>		<i>Vizelletről, melly vér-</i>	
<i>vér-pökésről</i>	165	<i>rel folyik,</i>	169
<i>Vér-kelésről. Lásd. em-</i>		<i>Vizelletnek szorúlása-</i>	
<i>lőnek dagadásáról.</i>	17	<i>ról.</i>	169
<i>Vérnek meg-állítása-</i>		<i>Vízi- betegségről</i>	169
<i>ról, melly a' vágás u-</i>		<i>Vízi betegségben - való</i>	
<i>tán a' sebből folyik</i>	165	<i>szómjúságról</i>	169
<i>Vér-pökésről</i>	166	<i>Víz-korságról</i>	169
<i>Vízkötésről</i>	166	<i>Víz- korságról, melly</i>	
<i>Vizellet' bontakozása</i>		<i>vízi- betegségnek - is</i>	
<i>ról</i>	166	<i>neveztetik</i>	172
<i>Vizelleted ha akarated</i>		<i>Ném melly különös köz</i>	
<i>ellen-is folyik</i>	168	<i>jóknak fel jegyzési</i>	173
<i>Vizellésnek fájdalmá-</i>		<i>A' rozs - virágjának</i>	
<i>ról, és nehéz váltá-</i>		<i>hasznáitól, és erejé-</i>	
<i>ról.</i>	168	<i>ról.</i>	178

1. 4

2. 1

3. 1

4.

5. 1

6.

7.

8.

9.

10.

11. 1

12.

13. 1

14.

15.

16. 1

17.

18. 1

19. 1

20.